

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ İÇİNDE TÜRKİYE’DE MARKA
TESCİLİNDE HUKUKİ ÇERÇEVENİN OLUŞUMU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Betül KATOK

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

Enstitü Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Safiye KIRANLAR

HAZİRAN – 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ İÇİNDE TÜRKİYE’DE MARKA
TESCİLİNDE HUKUKİ ÇERÇEVENİN OLUŞUMU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Betül KATOK

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

Enstitü Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi

**“Bu tez sınavı 09/06/2021 tarihinde online olarak yapılmış olup aşağıda isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Safiye Kıranlar	Başarılı
Prof. Dr. Serkan Yazıcı	Başarılı
Doç. Dr. Mustafa Sarı	Başarılı

	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	Betül KATOK
Öğrenci Numarası	:	Y176012018
Enstitü Anabilim Dalı	:	Tarih
Enstitü Bilim Dalı	:	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Türkiye'de Marka Tescilinde Hukuki Çerçevenin Oluşumu
Benzerlik Oranı	:	%15
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,		
Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim. /...../20..... İmza		
Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir. Bilgilerinize arz ederim. /...../20..... İmza		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Tarih: İmza:		
☐ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

ÖNSÖZ

19.yüzyılda İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi’nin etkisi teknolojinin hızla gelişmesine yol açtı; bu sürecin yaşanmasıyla birlikte geliştirilen sanayi ürünlerinin korunmasına duyulan ihtiyaç, devletleri patent ve marka kanunları çıkartmaya teşvik etti. Osmanlı Devleti’nde de çağdaşları Avrupa Devletleri’yle neredeyse aynı zamanda, 1871 yılında, “Fabrika Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname” yürürlüğe girdi. 1888 yılında ise bahsedilen nizamname yürürlükten kaldırılarak, yeni “Fabrikalar Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname” uygulanmaya başladı. Osmanlı Devleti’nin ardından Türkiye Devleti’nde de yürürlükte kalan nizamname, uzun yıllar boyunca marka tescil sisteminin uygulanma koşullarını belirledi. Türkiye Cumhuriyeti tarafından bahsedilen nizamnamenin uygulanması devam ederken uluslararası sınai mülkiyet sözleşmesi birliklerine de dahil olundu ve marka tescili konulu iç mevzuat uluslararası sözleşmeler çerçevesinde düzenlendi. Zamanla yapılan mevzuat değişikliklerinin yeterli gelmemesi üzerine, 1888 tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi yürürlükten kaldırılarak, 551 sayılı Markalar Kanunu’nun yürürlüğe konmasıyla, marka tescili konusunda yeni bir dönem başladı.

Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Türkiye’de Marka Tescilinde Hukuki Çerçevenin Oluşumu başlıklı tez çalışmasında; 1871 yılından 1965’e kadar yaşanan marka tescil süreci hukuki çerçeve dikkate alınarak açıklanmıştır. Birinci bölümde sınai mülkiyet haklarının nasıl geliştiği ve Osmanlı Devleti’nin bu gelişim sürecine nasıl uyum sağladığı, ikinci bölümde I. Dünya Savaşı’ndan başlayarak, 1930 yılında Paris Sözleşmesi’nin kabulüne kadar olan dönemde marka tescili konusunda yapılan değişiklikler, üçüncü bölümde ise uluslararası sözleşmelerin benimsenmesiyle sınai mülkiyet alanında yapılan yenilikler ve bu sürecin 1965 yılında 551 sayılı Markalar Kanunu’nun çıkartılmasıyla son bulması değerlendirilmiştir.

Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Türkiye’de Marka Tescilinde Hukuki Çerçevenin Oluşumu başlıklı tez çalışmasının fikir mimarı olan ve yüksek lisans eğitimim boyunca desteğini daima hissettiğim, kendisiyle tanışmış olmaktan onur duyduğum kıymetli hocam Prof. Dr. Safiye KIRANLAR’a, sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatım boyunca yanımda olan ve çalışma süresince beni daima teşvik eden sevgili annem

Neslihan ÇAKIR ve sevgili eřim Oėuzhan KATOK’a, hiçbir konuda desteklerini esirgemedikleri için teşekkürlerimi sunarım.

Betül KATOK

09.06.2021

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: SİNAİ MÜLKİYET HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ.....	4
1.1.Sınai Mülkiyet Konulu Kavramlar.....	4
1.2.Avrupa’da Sınai Mülkiyet Haklarının Gelişimi.....	8
1.3.Osmanlı Devleti’nde Sınai Mülkiyet Haklarının Gelişimi.....	10
1.3.1.1871 Tarihli Fabrika Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname	11
1.3.2.1888 Tarihli Fabrikalar Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname	12
1.4.Uluslararası Sınai Mülkiyetin Korunması Konusu ve Osmanlı Devleti’nin Tutumu	14
1.4.1.Sınai Mülkiyetin Korunmasıyla İlgili 20 Mart 1883 Tarihli Uluslararası Paris Sözleşmesi.....	15
1.4.2.Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunması Hakkında 9 Eylül 1886 Tarihli Bern Sözleşmesi.....	21
1.4.3.Fabrika ve Ticaret Markalarının Uluslararası Tescili Hakkında 14 Nisan 1891 Tarihli Madrid Sözleşmesi.....	23

1.4.4.Ticaret Eşyası Üzerinde Sahte Mahreç İşaretlerinin Men'i Hakkında 14 Nisan 1891 Tarihli Madrid Anlaşması.....	24
---	----

İKİNCİ BÖLÜM: BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDAN 1928 TALİMATNAMESİ'NE TÜRKİYE'DE MARKA TESCİLİ.....26

2.1.Birinci Dünya Savaşı Yılları ve Sonrasında Sınai Mülkiyet Haklarının Durumu....	26
---	----

2.1.1.Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Sınai Mülkiyet Hakları.....	26
---	----

2.1.2.Sevr Barış Antlaşmasında Sınai Mülkiyet Konusu.....	27
---	----

2.1.3.Lozan Barış Antlaşması'nda Sınai Mülkiyet Konusu.....	29
---	----

2.2.Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Marka Tesciliyle İlgili Yasal Düzenlemeler.....	32
---	----

2.2.1.Alamet-i Farika Harçlarının Arttırılması ile İlgili Düzenlemeler.....	32
---	----

2.2.2.1929 Tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi'ne Müzeyyel Kanun.....	36
---	----

2.2.3.İhracat Ürünlerinde Alamet-i Farika Kullanılması Kararı.....	38
--	----

2.3.1928 Tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin Suret-i Tatbiki Hakkında Talimatname.....	41
--	----

2.4.Gerçekleştirilen Marka Tescilleriyle İlgili Değerlendirmeler.....	45
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ULUSLARARASI MARKA TESCİL SİSTEMİNDE TÜRKİYE 51

3.1.Türkiye'nin Paris Sözleşmesi'ne Dahil Olma Süreci.....	51
--	----

3.1.1.Sınai Mülkiyet Haklarının Korunmasıyla İlgili Paris Sözleşmesi'nin Kabulü.....	51
--	----

3.1.2.Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Tescili Hakkında Lahey Sözleşmesi....	53
---	----

3.2.Türkiye Cumhuriyeti'nin Bern Sözleşmesi'ne Karşı Tutumu.....	59
--	----

3.3.Paris Sözleşmesi'nin Onaylanması Sonrasında Türkiye'de Sınai Mülkiyet Konusunda Yaşanan Gelişmeler.....	63
---	----

3.3.1.Paris Sözleşmesi Yükümlülüklerinin Uygulanması.....	64
---	----

3.3.1.1. <i>Resmi Sınai Mülkiyet Gazetesi</i> 'nin Çıkartılması.....	64
3.3.1.2. Markaların Beynelmilel Tescili Hakkında Nizamname.....	65
3.3.2. Uluslararası Sınai Mülkiyet Konferansları ve Türkiye.....	68
3.3.2.1. Londra Konferansı.....	68
3.3.2.2. Neuchatel Konferansı.....	70
3.3.2.3. Nice Konferansı.....	73
3.3.2.4. Stockholm Konferansı.....	74
3.4. Türkiye'de Marka Tescil Sisteminin Değiştirilme Süreci.....	77
3.4.1. İç Mevzuatta Yapılan Değişiklikler.....	78
3.4.1.1.1 Nisan 1954 Tarihli Sınai Mülkiyet Mevzuatının Suretini Gösterir Talimatname.....	78
3.4.1.2.21 Eylül 1955 Tarihli Sınai Mülkiyet Mevzuatının Tatbik Suretini Gösterir Talimatname.....	81
3.4.1.3.7 Mayıs 1955 Tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi'ne Ek Kanun....	82
3.4.1.4.15 Şubat 1962 Tarihli Yerli Mamulatta Türk Menşeinin Belirtilmesi Kararı.....	84
3.4.2. Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin Yürürlükten Kaldırılması.....	85
SONUÇ.....	89
KAYNAKÇA.....	92
EKLER.....	98
ÖZGEÇMİŞ.....	110

KISALTMALAR

A.DVN.MKL	: Sadaret Divan Mukaveleler
bkz.	: Bakınız
BOA	: Başkanlık Osmanlı Arşivi
BCA	: Başkanlık Cumhuriyet Arşivi
BEO	: Babıâli Evrak Odası
DH.MKT	: Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
FSMH	: Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakkı
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
Gös.yer.	: Gösterilen Yer
HR.İD	: Hariciye Nezareti İdare
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İDUİT	: İdare Dosya Usulü
SBF	: Sosyal Bilimler Fakültesi
ŞD	: Şura-yı Devlet
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMMTD	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
TBMMZC	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri
TPE	: Türk Patent Enstitüsü
TRIPS	: Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması
WIPO	: Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: <i>Sınai Mülkiyet Gazetesi</i> , <i>Alamet-i Farika Defteri</i> ve <i>Ticaret Vekâleti Mecmuası</i> 'nın 1923-1931 tarihleri arasındaki verilerinin sektör analizi.....	47
---	----

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	X	Doktora	
Tezin Başlığı: Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Türkiye'de Marka Tescilinde Hukuki Çerçevenin Oluşumu			
Tezin Yazarı: Betül KATOK		Danışman: Prof. Dr. Safiye KIRANLAR	
Kabul Tarihi: 09.06.2021		Sayfa Sayısı: vii(ön kısım) + 110(tez)	
Anabilim Dalı: Tarih		Bilim Dalı: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi	
İngiltere’de başlayan ve başta Avrupa olmak üzere tüm dünyayı etkisi altına alan Sanayi Devrimi, teknolojinin hızla gelişerek üretim anlayışının farklılaşmasına sebep olmuştu. Sanayinin bu denli gelişmesi sonucu ürünlere sağlanan korumanın yetersiz kalması, devletleri marka ve patent yasaları çıkartmaya teşvik etmişti. Osmanlı Devleti’nde de çağdaşı Avrupa ülkeleriyle yakın tarihlerde, 1871 yılında, “Fabrika Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname” adlı ilk marka mevzuatı yürürlüğe girdi. 1888 yılında bahsedilen nizamname yürürlükten kaldırılarak 1888 tarihli “Fabrikalar Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname” uygulanmaya başlandı. Fabrikalar Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname, Osmanlı Devleti’nin ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde de uygulanmaya devam etti. Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanmasıyla birlikte, antlaşmanın Ticaret Mukavelenamesi gereğince Türkiye, katılmayı taahhüt ettiği uluslararası sınai mülkiyet sözleşmelerine 1930 yılı itibariyle katıldı. Bu tarihten sonra Türkiye, uluslararası tescil sisteminde yerini aldı ve buna uygun olarak çeşitli ülkelerde toplanan konferanslara katılım sağlandı. Yıllar içerisinde marka tescili konusunda düzenlemeler yapılarak dönemin şartlarına uyum sağlanmak istendi. 1965 yılında ise 551 sayılı Marka Kanunu’nun yürürlüğe konmasıyla neredeyse bir asır boyunca marka tescilinin ana hükümlerini belirleyen Fabrikalar Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname ilga edildi. <i>Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Türkiye’de Marka Tescilinde Hukuki Çerçevenin Oluşumu</i> başlıklı tez çalışmasında Osmanlı Devleti’nden itibaren uygulanan nizamname çerçevesinde marka tescilinin nasıl gerçekleştiği, zamanla duyulan ihtiyaca yönelik marka tescil sisteminde ne gibi değişikliklerin yapıldığı, Türkiye’nin uluslararası düzeyde sınai mülkiyetin geliştirilmesi için yapılan konferanslarda nasıl bir tutum izlediği, dünya savaşlarından etkilenen sınai mülkiyet hakları, konuyla ilgili alınan önlemler ve taraf olunan sözleşmelerin niteliği konuları ayrıntılarıyla değerlendirilmiştir.			
Anahtar Kelimeler: Alamet-i Farika Nizamnamesi, Marka Tescili, Paris Sözleşmesi, Sınai Mülkiyet			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	X	Ph.D.	
Title of Thesis: Formation of Legal Framework for Trademark Registration in Turkey in the Historical Development Process			
Author of Thesis: Betül KATOK		Supervisor: Professor Safiye Kıranlar	
Accepted Date: 09.06.2021		Number of Pages: vii (pre text)+110 (main)	
Department: History		Subfield: History of Turkish Republic	
The Industrial Revolution, which starting in England, caused differentiation in production concept with the rapid development of technology. As a result, when product protections were insufficient, states enacted trademark and patent laws. In 1871, the first trademark law called “Fabrika Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname” entered into force in the Ottoman Empire. In 1888, this was replaced by “Fabrikalar Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname”. The “Fabrikalar Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname” was also applied in Republic of Turkey. After the Lausanne Peace Treaty, in 1930, Turkey joined the international industrial conventions. After this date, Turkey took its place in the international registration system and participated in conferences. Over the years, laws, decrees and regulations were put into force about trademark registration for adoption of the conditions. In 1965, with the enactment of the 551 numbered trademark law caused, “Fabrikalar Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname” abolished. In the study of thesis named “Formation of Legal Framework for Trademark Registration in Turkey in the Historical Development Process” the issues of how trademark registration took place within the framework of the regulatio applied since the Ottoman state, what kind of changes were made in the trademark registration for the need of time, what kind of attitude Turkey followed in conferences which took place to develop industrial property at the international level, the measures taken about the industrial property rights which had been badly affected in the world wars and the implementation and qualification of the contracts we joined were evaluated in detail.			
Keywords: Alamet-i Farika Nizamnamesi, Trademarks Registration, Paris Agreement, Industrial Property			

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

18. yüzyılın başlarında Avrupa’da buhar kuvveti ve buharlı makinelerin üretimde kullanılması 19. yüzyılın başından itibaren servetin bu coğrafyada yığılmasına sebep oldu. Gelişen sanayi, çevre ülkeleri etkisi altına alarak, sanayileşmeyen ülkelerin ekonomilerine ağır darbe vurdu. Bu ülkelerden biri olan Osmanlı Devleti’nde geleneksel yöntemlerle üretim yapan iç pazar, Avrupa kökenli ürünler karşısında ciddi bir rekabetle karşı karşıya kaldı.

Osmanlı Devleti, Avrupa ülkelerini örnek alarak kendi uyruğundaki üreticilerin ürünlerini korumak adına, yerli markaların himayesi için çalıştı. Mucit ve girişimcilere imtiyazlar verdi; 1871 yılında, “Fabrika Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname” ve ardından 1888 yılında “Fabrikalar Ma’mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname”yi yürürlüğe koyarak üreticilerin marka, logo, ambalaj numuneleri, imalat yeri ve adreslerini Alamet-i Farika Defterleri adı verilen defterlere kaydettirmeye başladı. İlerleyen süre içerisinde marka sahipleri, gazete ve dergilere ilan vererek hem ürünlerini tanıttılar hem de ürettiklerinin muadillerinden ayrılmasını sağladılar.

I. Dünya Savaşı’nın ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde, 1888 tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi uzun yıllar uygulanmaya devam etti. Savaşın ardından imzalanan Lozan Barış Antlaşması gereğince Türkiye, 20 Mart 1883 tarihli “Sınai Mülkiyet Haklarının Korunmasıyla İlgili Paris Sözleşmesi”, 9 Eylül 1886 tarihli “Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunması Hakkında Bern Sözleşmesi” ve 14 Nisan 1891 tarihli “Fabrika ve Ticaret Markalarının Uluslararası Tescili Hakkında Madrid Sözleşmesi” birliklerine katılmayı taahhüt etti. 1930 yılında Paris Sözleşmesi ve Madrid Sözleşmesi tasdik edilirken, Bern Sözleşmesi için bu süreç ancak 1952 yılında gerçekleşti. Sözleşmelerle birlikte Türkiye, uluslararası marka tescil sistemi içindeki yerini alırken buna uygun kanunlar, talimatnameler ve nizamnameler hazırlandı. Bir süre marka tescilinde bu şekilde uygulamalar devam etse de yıllar içinde küreselleşen ticaret daha

fazlasını gerektirdi ve 1965 yılında 551 sayılı Marka Kanunu çıkartılarak, 1888 Alamet-i Farika Nizamnamesi yürürlükten kaldırıldı.

Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Türkiye'de Marka Tescilinde Hukuki Çerçevenin Oluşumu başlıklı tez çalışması üç bölümden oluşmakta ve 1871-1965 yılları arasında kapsamaktadır. Birinci bölümde; çalışmanın tam anlamıyla kavranabilmesi adına sınai mülkiyet konusuna dair kavramlar açıklandıktan sonra marka korumasının Avrupa'da ilk olarak ne şekilde başladığı ve Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da yaşanan gelişmelere karşı olan tutumu incelenmiştir. Ardından Osmanlı Devleti'nde uygulanan marka kanunu; "Alamet-i Farika Nizamnamesi" ve bu nizamnamede yapılan değişiklikler, uluslararası anlamda marka korumasının gündeme gelmesi ve bu çerçevede oluşturulan sözleşmelere karşı Osmanlı Devleti'nin tavrı ayrıntılara değinilmeden en genel haliyle aktarılmıştır.

İkinci bölümde; I. Dünya Savaşı'nın ardından kurulan Türkiye'de, Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin ne şekilde değiştirildiği ve bu değişikliklere neden ihtiyaç duyulduğu açıklandıktan sonra dönemin marka tescilleri incelenerek elde edilen veriler ışığında markalar hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise; Türkiye Cumhuriyeti'nin Lozan Barış Antlaşması ile birlikte katılmayı taahhüt ettiği sözleşmelerin tasdik süreçleri, sözleşmelerin tasdiki sonucu oluşan yükümlülüklerin yerine getirilmesi, sınai mülkiyet haklarının geliştirilmesi için çeşitli ülkelerde toplanan konferanslara Türkiye Cumhuriyeti'nin katılımı ve sonuçta yaşanan tüm gelişmelerin etkisiyle uzun yıllardır uygulanan Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin kaldırılması ayrıntılarıyla açıklanarak tez çalışması sonlandırılmıştır.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışmada, Osmanlı Devleti'nde çıkartılan ilk marka kanununun genel yapısından, bu kanunun ilga ediliş sürecine kadar olan tüm gelişmelere yer verilmiştir. Ayrıca ilk defa bir çalışmada bu süreç yasal çerçevede ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir. Birincil kaynakların kullanılmasına özen gösterilerek konunun hiç değinilmemiş yanları açığa çıkartılmak istenmiştir.

Çalışmanın Amacı

Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Türkiye’de Marka Tescilinde Hukuki Çerçevenin Oluşumu başlıklı tez çalışmasında belirtilen zaman aralığında marka konusunda yaşanan tüm yasal sürecin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Osmanlı Devleti’nde marka tescilinin aşamaları saptanarak Cumhuriyet yönetimine bırakılan miras ortaya çıkarılacaktır. Ardından Türkiye Cumhuriyeti’nde konuyla ilgili tüm gelişmeler değerlendirilerek, şimdiye kadar çalışmalarda oldukça sınırlı şekilde yer almış olan marka tescili konusunun ne şekilde gelişim gösterdiği açıklığa kavuşturulacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Türkiye’de Marka Tescilinde Hukuki Çerçevenin Oluşumu başlıklı tez çalışmasında hem nitel hem de nicel araştırmaya yer verilecektir. Araştırma boyunca TÜBİTAK 1001 kapsamında desteklenen “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Markalaşma ve Marka Tescilinin Analizi (1871-1931)” isimli 215K216 numaralı projenin verilerinden faydalanılmıştır. Başkanlık Osmanlı Arşivi, Başkanlık Cumhuriyet Arşivi ve TBMM arşivinden temin edilen belgeler, Türk Patent Enstitüsü Kütüphanesinde bulunan Alamet-i Farika Defterlerinin bazı sayıları ve dönemin basınından *Ceride-i Adliye*, *Akşam*, *Hakimiyet-i Milliye*, *Tanin*, *Ulus* ve *Vakit* gazeteleri incelenmiştir. Ayrıca TBMM Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve Atatürk Kitaplığı’ndan faydalanılmıştır. Kütüphanelerden ve dijital ortamdan yapılan taramalar sonucu konuyla ilgili kitap, makale ve belgelere ulaşılmış, tüm bu çalışmalar okunarak değerlendirilmiş ve bilgi fişleri hazırlanmıştır. Kaynakların toplanma aşamasının bitmesinin ardından bu veriler incelenerek sentezlenmiş ve yazım aşamasına geçilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM: SİNAİ MÜLKİYET HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

1.1. Sınai Mülkiyet Konulu Kavramlar

Osmanlı Devleti ve ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde marka tescil süreci incelenmeden önce konunun daha iyi anlaşılması adına bazı kavramlar ele alınmalıdır. Bu kavramlar; fikri mülkiyet hakları, sınai mülkiyet hakları, marka, alamet-i farika, markalaşma ve patent olarak sıralanabilir. Sanayi Devrimi ile birlikte gelişen teknoloji ve sanayi, bu kavramların önem kazanmasına sebep olmuştur.

Fikri mülkiyet hakları, “fikri çaba ve zekanın ürünlerini devlet otoritesiyle korumayı hedefleyen haklar” şeklinde tanımlanmaktadır. Fikri mülkiyet korumasının amacı ise yeniliği yapan mucidin ödüllendirilmesi ve başka bilim adamlarının buna teşvik edilmesidir¹. 1967 yılında Stockholm’de imzalanan Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO)² Kuruluş Sözleşmesi’nde fikri mülkiyet kapsamında korunması öngörülen haklar şu şekilde belirlenmiştir;

“edebiyat, sanat ve bilimsel eserler, sanat yorumcularının ve icracı sanatçıların ürünleri, plaklar, radyo ve televizyon yayınları insan eliyle yapılan etkinliklerin her alanındaki buluşlar, bilimsel buluşlar, endüstriyel tasarımlar, mal ve hizmet markaları, ticaret ad ve unvanları, haksız rekabete karşı koruyan haklar, bilim, sanat ve edebiyat alanında fikri etkinlikten doğan tüm haklar”³.

¹ Aslıhan Kart, *Marka Hakkına Tecavüz Suçları*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019, s. 6.

² Dünyada dengeli ve ulaşılabilir bir fikri mülkiyet sistemi oluşturabilmek ve yönetebilmek için oluşturulmuş uluslararası kuruluşların en başta geleni Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü’dür. 14 Temmuz 1967 tarihinde Stockholm’de imzalanan sözleşme ile kurulan örgütün merkezi İsviçre’nin Cenevre kentindedir; <http://www.telifhaklari.gov.tr/Dunya-Fikri-Mulkiyet-Orgutu-WIPOOMPI>, (Erişim tarihi: 23.1.2020.)

³ Şeyda Alan, *Sınai Mülkiyet Haklarının Ekonomik Büyümeye Etkisi*, Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, s. 7.

Fikri hakların korunması yalnızca eser sahibinin haklarını korumakla sınırlı değildir. Bunun dışında iç ve dış ticaretin çağdaş koşullarda yürütülmesine, teknolojinin gelişimi ve transferine, imalatın geliştirilmesine, kültür ve sanatın desteklenmesine de olanak sağlar. Bu sebeplerden dolayı uluslararası ilişkilerde de sıklıkla fikri mülkiyet konusu üzerinde durulmaktadır⁴. Fikri ürünlerin en önemli özelliklerinden biri üretilen fikri ürünün avantajlarından başka şahısların da faydalanabilmesidir. Bir ürün bir kez üretildiğinde artan maddi getiri ile zamanla güncellenerek üretilmeye devam edilebilir⁵.

Fikri mülkiyet hakları kapsamında değerlendirilen sınai mülkiyet hakları ise; “patent ve faydalı model gibi araçlarla buluşun korunmasının yanı sıra, endüstriyel tasarımların korunmasına yönelik kanunlar, ticari unvan ve ticari markalar kanunu gibi araçlarla, belirli ticari çıkarların korunmasını kapsamaktadır”⁶. Sınai mülkiyet ile yakından ilişkili bir kavram olan marka;

“bir ticari malı, herhangi bir nesneyi tanıtmaya, benzerinden ayırmaya yarayan özel ad veya işaret”; “bir teşebbüsü andıran, temsil eden ve hedef kitleyi ona bağlayan kısa simge”; “bir işletmenin mal ve hizmetlerini diğerlerinden ayırmaya yarayan işaret”; “taciri ve/veya işletmeyi değil, belli bir işletmeye dair mal veya hizmetin tanıtılması ve ayırt edilmesine yarayan işaret”; “bir mamulü benzerlerinden ayırmak ve onun menşeyini belirtmek amacıyla konan herhangi bir işaret” gibi farklı şekillerde tanımlanmaktadır⁷.

Osmanlı Devleti’nde marka kelimesini ifade etmek için “alamet-i farika” kavramı kullanılmaktadır. Kelime itibarıyla alamet-i farika; “iktisadi teşebbüs sahiplerini müesseselerinden çıkan emtiayı emsallerinden ayırt etmeye yarayan işaretler” şeklinde

⁴ Fikri ve Sınai Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 1995, s. 1.

⁵ F. Merve Parlakyıldız-E. Alper Güvel, “Fikri Mülkiyet Hakları ve Bu Hakları Korumanın Ekonomik Önemi”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 8, S: 4, 2015, s. 32.

⁶ Alkan Soyak, “Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları: Tanımı, Tarihsel Gelişimi ve GOÜ’ler Açısından Önemi”, *Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi*, S: 1, 2005, s. 1-2.

⁷ Kart, *Marka Hakkına Tecavüz Suçları*, s. 7.

tanımlanır⁸. Markanın şekil olarak; “kişi adları dahil, özellikle sözcükler, şekiller, harfler, sayılar, malların biçimi veya ambalajları gibi çizimle görüntülenebilen veya benzer biçimde ifade edilebilen, baskı yoluyla yayınlanabilen ve çoğaltılabilen her türlü işaretleri” içerebilmesinde karar kılınmıştır⁹.

Marka kullanımında asıl amaç bir firmanın ürünlerini veya hizmetlerini sunarken diğer firmalardan ayırt edilmesini sağlamaktır. Tüketici de belirli standartlarda üretilen ürünü bu sayede diğer ürünlerden ayırt ederek tercihini belirlemektedir. Verilen hizmetin kalitesi bu şekilde garanti edilmektedir. Bu işlev sayesinde tüketici zaman ve emekten tasarruf ederek araştırmasına gerek kalmadan istediği ürüne ulaşabilir. Ayrıca reklam etkisi sayesinde tüketici ile üretici arasındaki iletişimi sağlar. Marka hedeflenen tüketici grubunu ekonomik olarak etkilemeyi ve onları, reklam verenlerin mal ve hizmet satın alma hedeflerine uygun olarak yönlendirmeyi amaçlamaktadır¹⁰. Bir ürünün markasının tanınması tercih edilmesindeki en önemli etkidir. Başarılı olan markaların bağımlılık etkileri de vardır. Üretici açısından da bu bağımlılığın avantajları oldukça önemlidir. Bu açıdan özellikle tanınmış markalar, güven ve kalite anlamında tüketiciye olumlu çağrışımlar yapmaktadır¹¹.

Marka konusunda belirli bir standardizasyonu yakalama adına sınıflandırma yapılmıştır ve buna göre bu sınıfların sıklıkla kullanılanları; şahıs markaları, şirket markaları, ticaret markaları, hizmet markaları, holding markaları, ortak markalar, şeklinde belirlenmiştir¹². Markalaşma bir firma açısından en önemli stratejik hamledir; çünkü teknolojinin gelişmesiyle birlikte ürünler arasındaki somut farklar azalırken üreticinin fark yaratma konusundaki hamlesi markası olmuştur. Ürünün değerini arttıran bir faktör olan marka, giderek önem kazanmaya başlamış ve şirketler de bunun farkına vararak

⁸ Haydar Arseven, “Alamet-i Farika Hakkının Mahiyeti, Gayri Kanuni Rekabetle Münasebeti ve Doğumu”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C:16, S:3, 1950, s. 822-823.

⁹ Kart, *Marka Hakkına Tecavüz Suçları*, s. 8.

¹⁰ Emriye Özlem Şeker, “A Comparison Of Trademark Laws In European Union And Turkey On Protection Against Dilution Of Trademarks”, *Ankara Bar Review*, 2013/1, s. 85-86.

¹¹ Duygu Çampınarı, *Avrupa Birliği ve Türk Hukuku Açısından Markanın Sulandırılması Kavramının İncelenmesi*, Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2014, s. 6.

¹² Kubilay Özdemir, *Tanınmış Marka Kavramı ve Ulusal Uluslararası Uygulamaları*, Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, s. 4-5.

markalaşmaya özen göstermişlerdir. Farklılaşmaya dayanan bu strateji yatırımın başarısız olması halinde yaratacağı imaj açısından dikkatle planlanmalıdır¹³.

Patent kavramı ise, “açık olmak, açık mektup” anlamına gelen Latince kökenli bir kelimedir. “Kanundaki koşulları taşıyan bir buluş için verilen yazı” anlamını taşımaktadır. Kullanım itibariyle “hem buluş üzerindeki inhisarı kullanma yetkisini hem de bu yetkiyi ispatlayan belgeyi” ifade eder¹⁴. Osmanlı Devleti’nde patent kelimesini ifade etmek için “ihtira beratı” kavramı kullanılmaktadır. Bir buluşa patent verilmesinde ise belirli şartlar aranmakta, bu buluşun yeni olması şartı istenmektedir. Buluş soyut olarak kalmamalı, uygulanabilir olmalıdır. Son olarak yapılan buluş tekniğin bilinen durumunu aşmalı, teknolojiyi daha üst seviyeye çıkarabilecek bir nitelikte olmalıdır¹⁵.

Patent korumasının farklı işlevleri vardır. Bunlar; araştırma, geliştirme harcamalarının yapılması, ürün yeniliklerinin yapılmasının teşvik edilmesi ve buna bağlı olarak ticaretin artışı, yeniliklerin taklit edilmesini engelleyerek yeniliği yapanın teşvik edilmesi, teknoloji transferlerini kolaylaştırarak yabancı sermayenin ülkeye çekilmesinin sağlanması şeklinde sıralanabilir¹⁶.

Fikri ve sınai mülkiyet hakları gelişim gösterdikçe patent alma gereksinimi de artış göstermiş, yaşanan artış patent sisteminin belirli bir standartta olması gerekliliğini doğurmuştur. Patent için yasal sürenin belirlenmesi, patent için başvuran kişinin ödeyeceği harcın belirlenmesi, başvuru yapabilecek kişilerin belirlenmesi, başvurunun

¹³ Remzi Gemci-Gamze Gülşen-F. Müge Kabasakal, “Markalar ve Markalaşma Şartları”, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, C: 14, S: 1, 2009, s. 107-108.

¹⁴ Alan, *Sınai Mülkiyet Haklarının Ekonomik Büyümeye Etkisi*, s. 8.

¹⁵ Erdoğan Karaahmet, “Bilgi Kaynağı Olarak Patentler, Markalar ve Türk Patent Enstitüsü”, *Türk Kütüphaneciliği*, C: 9, S: 4, s. 388.

¹⁶ Ummuhan Gökovalı-Kurtuluş Bozkurt, “Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakkı (FSMH) Olarak Patentler: Dünya ve Türkiye Açısından Tarihsel Bir Bakış”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S: 17, 2006, s. 136-137.

yapılması aşamasındaki kurumlar gibi konular yapılan düzenlemelerde açığa kavuşturulmuştur¹⁷.

1.2. Avrupa’da Sınai Mülkiyet Haklarının Gelişimi

Üretim yapan şahıs veya firmaların ürünlerini himaye etme isteği tarih boyunca var olmuştur. Farklı iddialara göre eski Mısır çanaklarında kullanılan işaretlerde dâhi ayırt edici sembollerin izlerini görmek mümkündür. Özellikle Roma’da bulunan eşyalarda bu gibi işaretlerin kullanımı oldukça yaygındır. Yine Roma hukuku incelendiğinde “actioinjuriarum” ve “actiodoli” olarak tanımlanan markanın korunmasına dair davaların olması da marka korumasının bir ihtiyaç dahilinde yüzyıllardır var olduğunun kanıtı niteliğindedir¹⁸.

Patent haklarının yasal çerçevede korunması, marka korumasından daha erken başlamıştır. Öncelikle Roma’da kanunlaştırılmamış bir patent korumasından bahsetmek mümkündür. Bu süreç imtiyazlar verilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. 337 yılında Roma İmparatoru Konstantin araba imalatçısı, mühendis, çilingir gibi zanaatkârları bazı sosyal hizmetlerden muaf tutmuştur¹⁹. İngiltere’de II. Edward döneminde Hollandalı bazı dokumacılara, tekniklerini İngiltere’de uygulamak koşuluyla imtiyazlar tanınmıştır. 1416 yılında Venedik Konseyi tarafından Rodoslu Franciscus Petri’ye yine dokuma alanıyla ilgili olarak ürettiği bir alet için elli yıllık bir imtiyaz verilmiştir²⁰.

Buluşların yasalarla korunmaya başlaması ise 1474 Venedik Patent Yasası ile gerçekleşti. Venedik Patent Yasası, patent korumasına dair birçok unsuru yansıtıyordu. Yaratıcılık teşvik ediliyor, buluş sahipleri tarafından yapılan masraflar ödeniyordu.

¹⁷ Gökovalı-Bozkurt, “Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakkı (FSMH) Olarak Patentler: Dünya ve Türkiye Açısından Tarihsel Bir Bakış”, s. 137.

¹⁸ Arseven, “Alamet-i Farika Hakkının Mahiyeti, Gayrı Kanuni Rekabetle Münasebeti ve Doğumu”, s. 823.

¹⁹ Yaşar Bülbül-Rahmi Deniz Özbay, “Sanayi Devriminin Tartışmalı Bir Kurumu Olarak Patent ve Osmanlı’da İhtira Beratı Kanunu”, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, C:18, S:1, s. 39.

²⁰ Tolga Akay, “Osmanlı Devleti’nde Patent Sisteminin Gelişimi”, *Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi*, C: 11, S: 44, s. 26.

Fakat yine de bu erken patent sistemi mucitlerin menfaatlerinden ziyade devlet çıkarlarına hizmet ediyordu²¹. Ardından İngiltere’de 1624 yılında çıkartılan “İngiliz Tekel Kanunu” da Avrupa ülkeleri açısından önemli bir adım olarak görülmekteydi. Bunu 1790 yılında Amerika’da, 1791 yılında Fransa’da, 1877 yılında Almanya’da çıkartılan patent yasaları takip etti²².

Özellikle 18. ve 19. yüzyılda farklı ülkelerin patent yasaları çıkarmalarının ardından bu durumdan rahatsız olan kişiler ortaya çıktı ve bu kişiler tarafından çeşitli yollarla patent karşıtı hareket yürütülmeye başladı. 19. yüzyılın “liberal döneminde” Sanayi Devrimi’nin gerçekleştiği İngiltere, Fransa, Hollanda, Almanya ve İsviçre’de tekellere karşı mücadele edildi. Anti-patent eğilimi, sonsuz bilimsel ilerleme fikri tarafından motive edildi²³. Patent karşıtı hareketin ortaya çıkmasındaki asıl sebepler bürokrasinin patent işlemlerini yürütme şekli, patent sahibi olmanın yüksek maliyeti, sürecin uzunluğu ve yasaların keyfiyet barındırmasıydı. Ancak patent karşıtı hareket konusunda bir birlik sağlanamamıştı; bazı kişiler patent yasasının tamamen kaldırılmasını isterken, patent sisteminin değiştirilmesi gerektiğini savunanlar da vardı. Patent karşıtı hareket özellikle İngiliz basınında da yer buldu. *London Economist* gazetesinin de savunduğu hareket, Londra Ticaret Odası’nın başkan yardımcısı, parlamento üyeleri, dönemin önde gelen mucitleri tarafından da desteklendi. Yalnızca İngiltere’de değil, Almanya, İsviçre, Hollanda gibi ülkelerde de etkili bir şekilde hareket sürdürüldü. Almanya’da özellikle iktisatçılar, meslek sendikaları ve ticaret odaları, patent yasasının değiştirilmesi ya da kaldırılmasını savunuyorlardı. 1868 yılında Şansölye Bismarck dâhi patent koruması ilkesine karşı olduğunu açıkladı. Patent karşıtlığı konusundaki en etkili hareket ise İsviçre’de başlatılmış; hükümetin bir patent yasası çıkartmasına uzun yıllar boyunca direnilmiş, patent yasasına dair verilen yasa teklifleri devamlı olarak reddedilmiş ve yasanın gereksizliğine dair olan yaygın görüş ısrarla sürdürülmüştür. Hollanda’da ise öncelikli olarak patent yasasının değiştirilmesi hedeflenmişse de süreç 1869 yılında

²¹ Faryan Andrew Afifi, “Unifying International Patent Protection: The World Intellectual Property Organization Must Coordinate Regional Patent Systems”, *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Reviews*, C: 15, s. 457.

²² Karaahmet, “Bilgi Kaynağı Olarak Patentler, Markalar ve Türk Patent Enstitüsü”, s. 387.

²³ Margrit Seckelmann, “From the Paris Convention (1883) to the TRIPS Agreement (1994): The History of the International Patent Agreements as a History of Propertisation?”, *Zeitschrift für Globalgeschichte und vergleichende Gesellschaftsforschung*, 2011, s. 53.

patent yasasının iptaliyle son bulmuştur²⁴. Tüm sorunlara rağmen yeni dünya düzeninde patent yasalarının kalıcı olması gerekiyordu ve uluslararası sözleşmelerin getirdiği yükümlülükler sayesinde bu mümkün kılınacaktı.

Bahsedildiği üzere 19. yüzyılda fikri hakların korunmasıyla ilgili kararlar alınmış, hatta bir karşıt hareket dâhi doğmuştu. Aynı dönemde fikri mülkiyetin başka bir alanı olan marka konusu üzerinde de durularak çeşitli ülkelerde marka koruması üzerine yasalar çıkartılmıştı. Bu alanda da Sanayi Devrimi'nin getirmiş olduğu gelişmelerin ve değişen düzenin etkisi kendini göstermiş, başta İngiltere ve Fransa'da olmak üzere devletler eski üretim biçimlerini değiştirmişti. Fransa'da 20 Nisan 1803 tarihinde "Fabrika, Üretim ve İşyeri Yasası" çıkartılmıştı. Bu kanun ile birlikte ticari unvanı kötüye kullanma ve taklit etme gibi fiillere cezalar getirilmişti. Ardından 1857 tarihli "Üretim ve Ürünlerin Marka Yasası" yayınlanmıştı. İngiltere'de ise 1862 yılında "Ticari Markalar Yasası" adındaki marka yasası, 1938 yılında ise çok daha kapsamlı bir şekilde hazırlanan "Marka Yasası" yürürlüğe girmişti²⁵.

1.3. Osmanlı Devleti'nde Sınai Mülkiyet Haklarının Gelişimi

Osmanlı Devleti 19. yüzyılda değişen dünya düzenine uyum sağlamak adına modern bir sanayi politikası belirlemeye çalışmıştır. Sanayi Devrimi'nin getirdiği yeniliklere bağlı olarak geleneksel üretim biçimlerinden daha modernize bir sanayi yapısına dönüşüm süreci başlatılmış, kısacası süreç marka kavramının önem kazanacağı bir çağa uyma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Avrupa Devletleri arasında teknolojiye rekabetin arttığı bir çağda, bu gelişmeler sergiler aracılığıyla gözler önüne serilmiş, ürünlerin korunması adına sınai mülkiyet yasaları çıkartılmıştır. Osmanlı Devleti tüm bu gelişmeleri dikkatle takip ederek buna uygun bir politika benimsemiş, Avrupa ülkeleriyle neredeyse aynı dönemde ilk patent ve marka yasalarını yürürlüğe sokmuştur.

²⁴ Bülül-Özbay, "Sanayi Devriminin Tartışmalı Bir Kurumu Olarak Patent ve Osmanlı'da İhtira Beratı Kanunu", s. 46-47.

²⁵ Tolga Akay, "Osmanlı Devleti'nde Marka Hukukunun Gelişimi", *TBB Dergisi*, S: 126, 2016, s. 367-368.

1.3.1. 1871 Tarihli Fabrika Ma'mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname

Daha önce bahsedildiği üzere Osmanlı Devleti, Avrupa'da Sanayi Devrimi'yle birlikte başlayan gelişmelere uyum sağlamaya çalışırken, bu dönemin ihtiyaçlarına uygun olarak Avrupa Devletleri tarafından başlatılan sınai mülkiyet kanunlarının çıkartılması sürecini de takip etmiştir. 1871 yılında Fransa Markalar Kanunu'ndan çevrilerek hazırlanan Fabrika Ma'mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname fabrikalarının çoğul olarak kullanılması dışında adı aynı kalarak 1888 yılında yenilenmiştir. 1879 yılında ise patent korumasının sağlanması amacıyla "İhtira Beratı Kanunu"²⁶ yayınlanmıştır.

1871 tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi, 1888 tarihine kadar birkaç değişikliğe uğramıştır. Yirmi üçüncü maddesi 5 Temmuz 1872 tarihinde, beşinci maddesi de 9 Nisan 1878 tarihinde değiştirilmiştir²⁷. 5 Temmuz 1872 tarihinde değişen 23. madde; "eşyanın üzerine imal olunduğu Osmanlı toprakları dışında farklı bir mahallin isminin yapıştirilmesi veya değiştirilerek o ismin gösterilmesi halinde eşyaların tamamı gümrükte rüsumat idareleri tarafından el konularak hükümete ihbar olunacaktır" şeklindedir²⁸. Bu madde ile birlikte Osmanlı topraklarında üretilen ürünlerin, başka bir bölgede üretilmiş gibi gösterilerek marka hakkında sahte menşe işaretlerinin kullanılması yasaklanmıştır.

9 Nisan 1879 tarihinde 5. madde değiştirilmiş ve revize edilen yeni duruma göre başvuru sahiplerinden alınan harçların hangi oranlarının hangi devlet dairelerine aktarılacağı belirlenmişti. Buna göre harç olarak alınan 100 altının ¾'ü mahalli sandığa; ¼'ü İstanbul'daki Adliye Nezareti veznesine, vilayetlerdeyse divan-ı temyiz livalarda

²⁶ İhtira Beratı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Serkan Yazıcı-Sıla Şahin, "Osmanlı Devleti'nde Patent Uygulaması: Örneklerle İhtira Beratı Kanunu İncelemesi", *History Studies*, C:11, S:2, Nisan 2019.

²⁷ Ahmet Kal'a, *İhtira Beratı'ndan Patent'e, Alamet-i Farika'dan Marka'ya Türk Sınai Mülkiyet Hakları Tarihi*, Türk Patent Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 91.

²⁸ BOA, Şura-yı Devlet (ŞD), 2407-29, Ek 1: 10 Eylül 1871, Ek 3, Ek 14: 9 Eylül 1871.

da meclis-i temyiz sandıklarına ödenecekti. Fakat bu değişikliğin uygulanması konusunda sorunlar yaşanmış ve konu çözülmemiştir²⁹.

1.3.2. 1888 Tarihli Fabrikalar Ma'mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname

1888 tarihinde 1871 Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin yerine yeni bir nizamname hazırlanmıştır. Değişen şartlara uyum sağlamak için tadil edilmiş olan bu nizamnamede markalara hangi daireden ruhsat verileceği konusundaki karmaşa çözülmeye çalışılmıştır. Taşrada yaşayanların başvuru için gittiği ilk yer olan meclis-i temyizin kaldırılmasından kaynaklanan bu karışıklık, yeni nizamnamede başvuru yeri olarak İstanbul'da Ticaret ve Adliye Nezareti, taşrada ise idare meclisleri ile istinaf mahkemelerinin belirlenmesiyle ortadan kaldırılmıştır. Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nezareti'nin de kaldırılması ile kesin tescil ilmühaberini gönderen kurum için bir boşluk doğmuş, Adliye Nezareti'nin bu görevi üstüne almasına karar verilmiştir. Yine nizamnameyle birlikte kaza devai meclisleri ile liva temyiz meclislerinde görülen davalar bidayet ve ceza mahkemelerine alınmıştır. Alamet-i farika logosu olarak kabul edilecek resimlerin ahlak ve asayişe uygun olma zorunluluğu da yeni nizamname ile belirlenmiştir³⁰.

1888 Nizamnamesi'nin birinci faslında genel olarak alamet-i farika sahiplerinin hukuki haklarından, ikinci faslında alamet-i farika numunelerinin ne şekilde teslim edileceğinden, üçüncü faslında muhakemattan, dördüncü faslında alamet-i farikanın taklidinden, beşinci faslında bir mahallin isminin orada üretilmemiş olmasına rağmen alamet-i farikada belirtilmesinden ve konuyla ilgili uygulamalardan bahsedilmektedir³¹.

²⁹ BOA, ŞD, 2549-2, Ek 3, Ek 5, Ek 7: 1 Ekim 1889, Ek 9: 24 Ekim 1889.

³⁰ Akay, "Osmanlı Devleti'nde Marka Hukukunun Gelişimi" s. 377-378.

³¹ BOA, Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT), 1507-98, 10 Eylül 1889.

Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin birinci maddesinde alamet-i farika olarak kabul edilen işaretler; ikinci maddesinde ise alamet-i farika olarak kabul edilecek resimlerin asayiş ve ahlaka uygun olması gerektiği ve uygun değilse alamet-i farikanın tescil edilmeyeceği belirtilmişti. Alamet-i farika sahibi olmak için kişi bizzat kendisi veya vekili vasıtasıyla başvuru yapabilmekteydi. Buna göre; kullanılacak logonun iki adet resmi, başvuru dilekçesi, tescil edilecek eşyanın tarifi hazırlanır ve bu belgelerle İstanbul'da Ticaret ve Adliye Nezareti, taşrada ise idare meclisleri ile istinaf mahkemelerine başvuru yapılırdı. Gerekli harç miktarı³² da ödendikten sonra kişinin alamet-i farika tescili geçici olarak yapılır ve resmi kayıt gerçekleşene kadar geçici tescil belgesi teslim edilirdi. Gerekli onay alma işlemleri tamamlandıktan sonra marka resmi olarak tescil edilmiş olurdu. On beş yıl süreyle geçerli olan bu hak, gerekli işlemlerin yapılması halinde yenilenebilirdi. Ayrıca her marka için; tescilin yapıldığı tarih, başvuru yapanın adı ve adresi, vekilinin adı ve adresi, alametin hangi eşya için kullanılacağı belirtilerek Alamet-i Farika Defterine de kaydedilirdi³³.

Nizamnamede alamet-i farika taklidi konusu üzerinde ciddiyetle durulmuş, hak sahiplerine markalarının taklidi durumunda dava açma hakkı tanınmıştı. Fakat hak sahibinin bu yetkiyi kullanabilmesi için markasını tescil ettirmiş olma şartı aranmaktaydı. Açılan davanın sonucunda marka sahibi haklı bulunursa kişiden kefalet ücreti alınabilecekti, ancak davayı açan tarafın davaya katılmış olması gerektiği belirtilmişti. Markanın taklit edildiği anlaşılırsa, taklit eden kişinin alacağı para cezası iki adet yüzlük liradan elli adet yüzlük liraya kadar çıkıyor hatta hapis cezası dahi alabiliyordu. Ayrıca bir eşyaya orada üretilmemiş olmasına rağmen bir mahallin isminin konulması da suç sayılarak, bunu yapanlar cezalandırılıyordu. Aynı suçun beş sene içinde tekrarlanması halinde suçu işleyen kişilerin iki kat ceza alması kararlaştırılmıştı³⁴.

³² Beşinci maddede belirlenen şartlara göre; alamet-i farika sahiplerine verilecek ilmühaber için iki buçuk liradan beş liraya kadar harç ödenmesi uygun bulunmuştur.

³³ BOA, DH.MKT, 1507-98, 10 Eylül 1889.

³⁴ Gös.yer.

Gerekli şartlar yerine getirildiğinde herhangi bir cinsiyet ya da yaş sınırlaması olmadan herkes alamet-i farika sahibi olabilirdi. Osmanlı vatandaşlarının dışında bazı şartlar dahilinde yabancılar, cemiyetler, şirketler ve hatta devlet dâhi alamet-i farika başvurusu yapabiliyordu³⁵. Alamet-i farika sahibi olmak için ise iki koşul vardı; birincisi kişinin markanın gerçek sahibi olması ve ikincisi kendisi veya vekili aracılığıyla yaptığı başvurunun kabul edilmiş olmasıydı. Bu şartlar nizamnameye uygun şekilde gerçekleştikten sonra alamet-i farikanın himayesi başlamakta ve kişi gerektiğinde haklarını korumak adına dava açabilme yetkisine sahip olmaktaydı³⁶.

1888 Nizamnamesinde daha sonradan yapılan değişiklikler ise şu şekildeydi; 25 Ağustos 1902 tarihli zeyl, 1905 senesinde bütçe düzenlemesi için alamet-i farika rüsumunun arttırılması hakkında çıkarılan iki tezkire, eşyanın kendi asli şeklinin alamet-i farika olarak kabul edilemeyeceğine dair 1910 tarihli Şura-yı Devlet kararı³⁷.

1.4. Uluslararası Sınai Mülkiyetin Korunması Konusu ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Devletler tarafından fikri ve sınai mülkiyet yasalarının çıkartılmasının ardından markanın uluslararası düzeyde korunması gündeme gelmiş, çeşitli konferanslar ve sergiler³⁸ düzenlenmiştir. Sergilerde gelişen teknolojinin gözler önüne serilmesi, bu ürünlerin aslında korunmadan yoksun olduğunu ortaya çıkarmış, buna bağlı olarak bir

³⁵ Arseven, “Alamet-i Farika Hakkının Mahiyeti, Gayrı Kanuni Rekabetle Münasebeti ve Doğumu”, s. 882-884.

³⁶ Kala, *İhtira Beratı'ndan Patent'e, Alamet-i Farika'dan Marka'ya Türk Sınai Mülkiyet Hakları Tarihi*, s. 97.

³⁷ Kala, *İhtira Beratı'ndan Patent'e, Alamet-i Farika'dan Marka'ya Türk Sınai Mülkiyet Hakları Tarihi*, s. 92.

³⁸ Osmanlı Devleti tıpkı konferanslar sürecinde olduğu gibi uluslararası sergileri de yakından takip ederek katılım sağlamıştır. Bu katılımlar ile birlikte Avrupa Devletlerine modernleşme süreci içinde olduklarını, yaşanan gelişmelerle sanayinin Avrupa seviyesine yaklaştığını kanıtlama çabası içine girilmiştir. Ne var ki sergilerde yansıtılmaya çalışılan bu imaj tam olarak gerçeği yansıtmamaktadır. Bu dönem düzenlenen önemli uluslararası sergiler; 1851 Londra Sergisi, 1855 Paris Sergisi, 1862 Londra Sergisi, 1867 Paris Sergisi, 1873 Viyana Sergisi, 1889 Paris Sergisi, 1893 Şikago Sergisi ve 1900 Paris Sergisi, şeklinde sıralanabilir. Osmanlı Devleti de katıldığı sergilerden etkilenecek 1863 tarihinde ilk uluslararası sergisi olan Sergi-i Umumi-i Osmani'yi düzenlemiştir. Uluslararası sergiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Gökhan Akçura, *Türkiye Sergicilik ve Fuarlılık Tarihi*, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 2009; Şefik Memiş, *19. Yüzyılda Bir Sanayileşme Stratejisi Olarak Uluslararası Fuarlar: Osmanlı Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2015.

özüm arayışına girilmiştir. Eş zamanlı olarak düzenlenen sergi ve konferanslara katılan devletlerden bir kısmının da onaylamasıyla yeni sözleşmeler ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlileri; 20 Mart 1883 tarihli “Sınai Mülkiyet Haklarının Korunmasıyla İlgili Paris Sözleşmesi”, 9 Eylül 1886 tarihli “Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunması Hakkında Bern Sözleşmesi” ve 14 Nisan 1891 tarihli “Fabrika ve Ticaret Markalarının Uluslararası Tescili Hakkında Madrid Sözleşmesi” şeklindedir. Bu sözleşmeler ilerleyen yıllarda farklı şehirlerde yapılan konferanslar aracılığıyla tadil edilmiştir. Sözleşmeler ile birlikte uluslararası tescil sistemi yasal bir çerçeveye oturtulmuştur³⁹.

1.4.1. Sınai Mülkiyetin Korunmasıyla İlgili 20 Mart 1883 tarihli Uluslararası Paris Sözleşmesi

19. yüzyılın ortalarından itibaren düzenlenen uluslararası sergiler sanayileşmiş ülkelerin mallarını ve geliştirdikleri teknolojilerini teşhir etmeleri için en önemli alan oldu. Fakat sergilerde buluşların yer alması ülkelerin taklit konusundaki savunmasızlığını gözler önüne serdi. 4-8 Ağustos 1873 tarihleri arasında 150 katılımcı ile toplanan Viyana Uluslararası Keşifler Sergisi kapsamında düzenlenen kongrede, fikri mülkiyetin uluslararası arenada korunmasının gerekliliğini ilk kez ortaya çıkmıştı. Zira, üreticiler, ticari açıdan getirisi olan fikirlerinin, diğer ülkeler tarafından çalınması ve sömürülmesi korkusu ile sergiye katılmayı reddetmişlerdi. Bu sebeple sergi, üreticilerin katılım oranında başarı sağlayamamıştı. Ticari açıdan değerli fikirlerin, yabancı ülkeler tarafından çalınması tehlikesinin ortaya çıkması ülkeleri arayışlara yöneltmiş⁴⁰, düzenlenecek kongreler ile birlikte sınai mülkiyet korumasının asgari şartlarının belirlenmesi, markalar ve patentler himaye edilirken ülkelerin eşit muamele görmesi üzerine önlemler alınması kararlaştırılmıştı⁴¹.

³⁹ Seckelmann, “From the Paris Convention (1883) to the TRIPS Agreement (1994): The History of the International Patent Agreements as a History of Propertisation?”, s. 47.

⁴⁰ Cahit Suluk, *2023 Vizyonu Işığında Türk Sınai Mülkiyet Raporu*, haz: Yavuz Türk, Mavi Ofset, İstanbul, 2014, s.20.

⁴¹ Seckelmann, “From the Paris Convention (1883) to the TRIPS Agreement (1994): The History of the International Patent Agreements as a History of Propertisation?”, s. 52-54; İncilay Ayber, *Sınai Mülkiyet Haklarıyla İlgili Uluslararası Kuruluşlar (Wipo, DTÖ, AB)*, Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2005, s. 4.

Viyana Uluslararası Keşifler Sergisi'nden birkaç yıl sonra 1878'de açılan Paris Sergisi bünyesinde toplanan Trokadero Kongresi'nde, Viyana'da alınan kararları bütün sınai mülkiyet mevzularına genişletmek için Almanya, İspanya, Amerika, Macaristan, İtalya, Lüksemburg, Rusya, İsveç, Norveç ve İsviçre hükümetlerinin temsilcilerinin katıldığı görüşmeler düzenlenmiştir. 4 Kasım 1880 tarihinde Paris'te yapılan toplantıda bir sözleşme taslağı oluşturulmuştur. 6 Mart 1883 tarihinde on dokuz hükümet temsilcisinin katılımıyla Paris Sözleşmesi taslağı son halini almış ve 20 Mart 1883 tarihinde on bir devletin kabulü ile birlikte yürürlüğe girmiştir. Sınai Mülkiyetin Korunmasıyla İlgili 20 Mart 1883 tarihli Uluslararası Paris Sözleşmesi, 14 Kasım 1900'de Brüksel'de, 2 Haziran 1911'de Washington'da, 6 Kasım 1925'de Lahey'de, 2 Haziran 1934'te Londra'da, 31 Ekim 1958'de Lizbon'da, 14 Temmuz 1967'de Stockholm'de tadil edilmiştir⁴².

Paris Sözleşmesi; icatlara, fabrikalara, tüccarlara, üreticilere ait buluşların, resim ve modellerin, markaların ve ürünün menşei gösteren işaretlerin, taklitçilere veya meşru olmayan rekabetlere karşı himayesinin sağlanması amacıyla düzenlenen maddelerden oluşmaktadır⁴³. Bu maddelerde özellikle rüçhan hakkı⁴⁴ ve eşitlik ilkesi üzerinde durulmaktadır. Rüçhan hakkına göre; marka birden fazla ülkede tescil edildiyse, hak ilk tescil edenin sayılacaktır. Eşitlik ilkesi prensibine göre ise; sözleşmeye taraf olan her üye ülke, diğer üye ülke vatandaşlarına, kendi vatandaşlarına sağladığı sınai mülkiyet himayesinin aynısını sağlamak zorundadır. Paris Sözleşmesi'ne üye olmayan ülke vatandaşları, üye ülkelerden birinde ikamet etmesi veya gerçek bir sanayi veya ticari kuruluşa sahip olması şartıyla bu muameleden yararlanabilmektedir. Patent karşıtı hareket sebebiyle henüz patent yasası çıkarmamış olan devletlerin, sözleşmenin ahlaki

⁴² Reşat İbrahim, "Beynelmilel Sınai Mülkiyet İttihadının Ve İsviçre'de Bern'de Kain Beynelmilel Sınai Mülkiyet Bürosunun Mevzu, Vazife Ve Mesaisi Hakkında Rapor", *Resmi Sınai Mülkiyet Gazetesi*, sene:1, nr:2, Kanunvevvel 1931, s. 2-3; Ernst Hirsch, *Fikri ve Sınai Haklar*, Ankara Basımevi, Ankara, 1948, s.46.

⁴³ *Ticaret Vekaleti Mecmuası*, sene:2, nr: 14-15, Teşrin-i evvel ve sani 1341, s. 146.

⁴⁴ "Kavram itibarıyla rüçhan hakkı, öncelik hakkı olarak tanımlanmaktadır. Paris Sözleşmesi ile "rüçhan hakkı" markayı ilk olarak tescil ettiren ve markasının başka ülkelerde korunmasını isteyen bir kişinin, ilk ülkedeki tescil ile sonraki tesciller arasında geçecek süre içerisinde, markanın başkaları tarafından tescil edilmesi veya kullanılması riskini ortadan kaldırmak amacıyla öngörülmüştür." ; Özlem Gökmen, *Marka Hukukunda Rüçhan Hakkı*, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015, s.1-2.

bir yükümlülüğü olarak öncelikle patent yasasını hazırlamaları istenmektedir⁴⁵. Paris Sözleşmesi'nin maddeleri arasında ilgi çekici noktalardan bir diğeri de devletin ve uluslararası kuruluşların amblemlerinin kullanılmasının yasak olması gerektiği ile ilgilidir. Bu madde ile bağlantılı olarak, tescil edilecek markada herhangi bir devlete ait arma ve amblem gibi işaretlerin kullanılması yasaklanmıştır⁴⁶.

Paris Sözleşmesi maddeleri gereğince sınai mülkiyetin korunmasıyla ilgili uluslararası bir büro⁴⁷ kurulmasına da karar verilmiştir. Bern'de kurulan bu büro, birliğin eyaletleri ve İsviçre Ticaret ve Tarım Bakanlığı tarafından yönetilmektedir. Büro, üye devletlerden topladığı bilgilerle *La Propriété Industrielle* adlı süreli yayında, 1885'ten itibaren sınai mülkiyet korumasıyla ilgili en son gelişmeler hakkında bilgi vermiştir. Bu büro, 1891 tarihli Markaların Uluslararası Tesciline İlişkin Madrid Sözleşmesi'nden sonra, ticari markaları uluslararası nitelikte tescil etmekle görevlendirilmiştir. 1892'den itibaren yeni tescil edilen markalar *Les Marques*'de yayınlanmaya başlamıştır⁴⁸. 1893 tarihinde ise Paris ve Bern Sözleşmelerinin yürütülmesi amacıyla kurulan iki ayrı büro "Fikri Mülkiyetin Korunması için Birleşik Uluslararası Büro(BIRPI)" adıyla birleştirilmiştir⁴⁹.

Osmanlı Devleti dönemin sınai mülkiyet konusundaki bütün gelişmeleri oldukça yakından takip etmiş, daha 1880 tarihinde Paris Konferansı'na gönderilmek üzere bir temsilci seçilmesi konusu gündeme gelmiştir. Bu sebeple Paris'te bulunan Ziraat Müdürü Amasyan Efendi'nin konferansın son bulmasına kadar memur sıfatıyla Paris'te bulunmasına karar verilmiş ve bu karar telgrafla kendisine bildirilmiştir⁵⁰. Konferansa katılan Amasyan Efendi Paris'ten döndüğünde konferans hakkında verilen protokolün tasdikini getirmiş ve bu belge Ticaret Nezareti ardından Nafia Komisyonu ve Şura-yı

⁴⁵ Gökovalı-Bozkurt, "Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakkı (FSMH) Olarak Patentler: Dünya ve Türkiye Açısından Tarihsel Bir Bakış", s.139.

⁴⁶ Joanna Schmidt-Szalewski, "The International Protection of Trademarks After The Trips Agreement", *Duke Journal Of Comparative&International Law*, C:9, s. 197-201.

⁴⁷ Bu büro farklı kaynaklarda; Beynelmilel Büro, Uluslararası Büro, Sınai Mülkiyet Bürosu, Milletlerarası Tescil Bürosu, Bern Bürosu, Bern Kalemî gibi farklı adlarla anılmaktadır.

⁴⁸ Seckelmann, "From the Paris Convention (1883) to the TRIPS Agreement (1994): The History of the International Patent Agreements as a History of Propertisation?", s. 56.

⁴⁹ Soyak, "Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları: Tanımı, Tarihsel Gelişimi ve GOÜ'ler Açısından Önemi", s.6.

⁵⁰ BOA, Hariciye Nezareti İdare (HR.İD), 1849-7, Ek 2.

Devlet’e gönderilmiştir. İncelemelerin ardından protokolün hükmünün imza tarihinden itibaren bir seneye kadar kabul edilebilir olup, devletlerin sözleşmeye katılmama konusunda özgür olacakları anlaşılmıştır. Sözleşme maddelerinin, özellikle bir markanın bir memlekette tescil edilmesinin ardından başka bir memlekette taklit edilememesi üzerinde durması temel çekincedir ve Osmanlı Devleti menfaatlerine uymamaktadır. Zira gelişmekte olan sanayi, taklit ürünlere dayanmaktadır. Osmanlı Devleti yetkilileri, bu gerekçeye dayanarak sözleşmenin yükümlülüklerine hazır olmadığına karar vermiştir⁵¹. Paris Sözleşmesi, 14 Aralık 1900 tarihinde Brüksel’de yeniden tadil edilmiştir, Brüksel’de toplanan konferans rüçhan hakkı ve sahte menşe işaretlerinin men’i hakkında bazı hükümler ilave etmekle beraber onuncu madde ile ilk defa gayri kanuni rekabet konusuna değinilmiştir⁵². Arşiv belgelerinden anlaşıldığı üzere Osmanlı Devleti, Brüksel’de yapılan konferansa katılmamıştır.

1909 yılında Osmanlı yönetimi tarafından Paris Sözleşmesi’ne dahil olma fikri yeniden gündeme gelmiştir. Bu karar; Paris Konferansı’nın 14 Aralık 1900’da Brüksel’de tadil edilmiş şekline ve sözleşmeye bağlı olarak 15 Nisan 1891 tarihinde oluşturulan Madrid Sözleşmesi’ne katılmak üzerinedir. İsviçre Paris Elçiliği ve Osmanlı Paris Elçiliği arasında yapılan görüşmelerde özellikle İsviçre hükümeti, Osmanlı Devleti’nin birliğe katılmasından mutluluk duyacağını ve Osmanlı Devleti için bunun çok faydalı olacağını belirtilmiştir⁵³. Sözleşmeye taraf olan devletler kendi aralarında sınıflandırılmakta, bu sınıflandırmaya uygun olarak ödeyecekleri yıllık ücret belirlenmektedir⁵⁴. Osmanlı Devleti’nin konuyla ilgili bilgi istemesi üzerine İsviçre hükümeti, Osmanlı Devleti’nin sözleşmeye katılması durumunda üçüncü sınıfa dahil olacağı ve kalem masrafı olarak

⁵¹ BOA, HR.İD, 1849-9, Ek 2.

⁵² Reşat İbrahim, “Beynelmilel Sınai Mülkiyet İttihadının Ve İsviçre’de Bern’de Kain Beynelmilel Sınai Mülkiyet Bürosunun Mevzu, Vazife Ve Mesaisi Hakkında Rapor”, s. 3.

⁵³ BOA, HR.İD, 1849-52, Ek 3, Ek 4, Ek 5: 12 Eylül 1909.

⁵⁴ Yapılan sınıflandırmaya göre; birinci sınıfta yer alan Almanya, ABD, Fransa, İngiltere, İtalya yıllık 3.375-3.625 frank ücret ödemekte; ikinci sınıfta yer alan İspanya ve Japonya yıllık 2.700-2.900 frank ücret ödemekte; üçüncü sınıfta yer alan Belçika, Brezilya, Meksika, Portekiz, İsveç, İsviçre yıllık 2.025-2.175 frank ücret ödemekte; dördüncü sınıfta yer alan Danimarka, Norveç, Hollanda yıllık 1450 frank ücret ödemekte; beşinci sınıfta yer alan Sırbistan 725 frank ücret ödemekte ve son olarak altıncı sınıfta yer alan Küba, Dominik, Tunus yıllık 435 frank ücret ödemektedir; Tolga Akay, *Osmanlı Devleti’nde Fikri Mülkiyet (1850-1914)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2015, s.286.

yıllık iki bin yirmi beş frank-iki bin yüz yetmiş beş frank arasında bir ücret ödenmesi gerektiğinin üzerinde durmuştur⁵⁵.

Osmanlı Devleti taklit çekincesinden dolayı Paris Sözleşmesi'yle oluşan birliğe girme yönündeki kararı “şimdilik” erteledi. Erteleme konusunda devletin birkaç çekincesi daha vardı. Bunlardan biri Avusturya-Macaristan'ın bu sözleşmeye dahil olmasıydı. Zira sözleşmeye katılım halinde Avusturya-Macaristan'ın Osmanlı topraklarında yaptırdığı tescil kaydı gelirinden faydalanılamayacak ve memur maaşlarının devlet tarafından ödenmesi gibi yeni gider kapıları açılacaktı; ikincisi birliğe dahil olmak için ödenecek ücret hazineye yük getirecekti. Yapılan görüşmelerde İsviçre'nin konuyla ilgili ısrarcı tavrı dikkat çekmekteydi. Devamlı olarak sözleşmeye katılım halinde Osmanlı mamullerinin yabancı devletlerde muhafaza edileceğinden ve taklit mamullerden korunacağından bahsedilmişti⁵⁶. Fakat Osmanlı Devleti sözleşmeye katılmama kararını sürdürmüştü.

Brüksel Konferansı'nın ardından, 2 Haziran 1911 tarihinde Washington'da düzenlenecek konferansla Paris Sözleşmesi'nin tadil edilmesine karar verilmiştir. Bu konferansa Osmanlı Devleti de davet edilmiştir. Konferansta Osmanlı Devleti'ni Washington Elçiliği müsteşarı Ragıp Raif Bey'in temsil etmesi kararlaştırılmışsa da kendisi özel sebeplerden dolayı İstanbul'da olduğu için yerine yine aynı elçilikten Başkatip Hüseyin Hamid Bey tayin edilmiştir⁵⁷.

Hüseyin Hamid Bey'e ulaştırılan Ticaret ve Nafia Nezareti'nin hazırladığı talimatnamede Washington Konferansı'nda değiştirilmesi planlanan Paris Sözleşmesi taslağının incelendiği, özellikle bazı maddeler konusunda dikkatli olması gerektiği, zira bu maddelerin kabulü halinde Osmanlı Devleti'nin maddi ve manevi menfaatlerinin zedeleneceği yazıyordu. Talimatname ile belirtildiği üzere; Osmanlı Devleti'nin ileride Paris Sözleşmesi'ne dahil olma ihtimali bulunduğundan, sözleşme metninde devletin

⁵⁵ BOA, HR.İD, 1849-52, Ek 3, Ek 4, Ek 5: 12 Eylül 1909.

⁵⁶ BOA, Babiâli Evrak Odası (BEO), 3668-275046, Ek 1: 24 Kasım 1909, Ek 3.

⁵⁷ BOA, HR. İD, 1849-58, Ek 1: 23 Nisan 1911, Ek 2: 25 Mayıs 1911, Ek 4: 26 Mayıs 1911.

menfaatlerine aykırı gördükleri hükümler konferansta dile getirilmeli ve gerekli teklifler yapılmalıydı. Bu sebeple talimatname ile sözleşmenin hangi maddeleri konusunda fikir belirtilmesi gerektiği ve hangi konularda Osmanlı Devleti'nin menfaatlerinin zarar göreceği hakkında gerekli açıklama yapılmıştır. Öncelikle 1900 yılında Brüksel'de tadil olunmuş olan sözleşmenin ikinci maddesi yeniden tadil edilecektir ve teklif olunan iki maddeden ikincisine göre; anlaşmaya katılan devletlerde sözleşmeyle ilgili davaların görülmesinde konsolosluk mahkemeleri yetkili olacaktır. Bu madde doğrudan doğruya Osmanlı Devleti'ne yöneltilmemiş olsa dahi konuyla ilgili fikir; “böyle bir fıkra kanunen, hukuken ve haysiyeten caiz olamaz” şeklinde ifade edilmiştir. Zira talimatname ile belirtildiği üzere davalarda konsoloslukların müdahalesi zorluktan başka bir şey getirmeyip, alamet-i farika taklidi yapan yabancıların lehine olacaktır. Bu sebeple Hüseyin Hamid Bey, ikinci maddenin bahsedilen şekilde tadil edilmesine karşı çıkmalıdır. Dikkat edilmesi gereken bir başka konu, sözleşmede ihtira beratlarının mevki-i faale konulması yani hayata geçirilme süresinin üç sene olarak belirlenmesi ile ilgilidir. Bu konuda Osmanlı Devleti'nin kendi kanunlarıyla verdiği süre iki senedir. Konferansta, bahsedilen üç senelik sürenin sanayisi yeterince gelişmeyen devletler için uygun bulunmadığı belirtilmelidir⁵⁸.

Washington Konferansı'nın toplanmasının ardından Amerikan Elçiliği ve İsviçre Hükümeti Osmanlı Devleti'nin Paris Sözleşmesi birliğine dahil olmasını istemiş, bunun üzerine konu yeniden değerlendirilmiştir. Nezaretler arasında yapılan yazışmalardan anlaşıldığına göre; Osmanlı Devleti, Washington Konferansı'na davet sonucu temsilci göndermiş olsa da henüz sözleşmeye dahil olunmayacağı ve katılım halinde Osmanlı Devleti'nin sözleşmeden ne derece faydalanacağını bilinmediği anlaşılmaktadır⁵⁹.

Osmanlı Devleti onaylamadığı Washington Konferansı'nda kabul edilen sözleşme metninde sınai mülkiyet alanı genişletilerek sanayi üretimi yanına zirai ve maden üretimi de katılmış, sahte menşe işaretlerinin ve gayri kanuni rekabetin men edilmesiyle de mevzuat genişletilmiştir. Bundan başka rüçhan hakkı, markaların tescilinin reddi,

⁵⁸ BOA, HR.İD, 1849-63, Ek 3.

⁵⁹ BOA, HR.İD, 1849-56, Ek 1, Ek 20: 21 Eylül 1912.

kolektif markaların kabulü gibi konularda da hükümler konulmuştur⁶⁰. Bu arada Osmanlı Devleti'nin konuyla ilgili kararsızlığı değişmemiş, 1911 yılının ardından da sözleşmeye katılım ile ilgili bir adım atılmamıştır.

1.4.2. Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunması Hakkında 9 Eylül 1886 Tarihli Bern Sözleşmesi

1840-1886 yılları arasında, telif hakkı koruması ile ilgili olarak farklı ülkeler arasında birçok ikili anlaşma yapılmıştır. Fakat bu anlaşmalar yeterli olmamış, Charles Dickens, Mark Twain gibi yazarlar eserlerinin farklı ülkelerde izin almadan yayınlanmasından rahatsızlık duymuş, itirazda bulunmuşlardır. Fransız yazar Victor Hugo, yazarların ve ressamların haklarını korumaya yönelik olarak “Association Litteraire Artistique Internationale (ALAI)”⁶¹ adlı derneği kendi başkanlığında kurmuştur. Dostoyevsky, Tolstoy gibi önemli yazarların yanında aynı zamanda İngiltere başbakanı Benjamin Disraeli gibi siyasi kişiliği olan kimselerin de üye olduğu dernek, telif haklarının uluslararası olarak korunması yolunda önemli adımlar atmıştır⁶².

Bahsedilen derneğin öncülüğü ile 1858 yılında Brüksel’de 15 devlete mensup 3000 yazar ve sanatkârın katıldığı Uluslararası Yazar ve Sanatkârlar Kongresi düzenlenmiş; kongrede telif haklarının uluslararası bir himayeye sahip olması esasının bütün devletlerce kabul edilmesi ve yabancıların hukuki durumunun yerlilerinkiyle eşit şartlarda olması gerektiği fikri savunulmuştur. 1861 yılında Anvers’de toplanan ikinci bir kongrede, katılımcı devletler için etkili bir telif hakkı kanunu projesini düzenlenmeye çalışmış ve konuyla ilgili teklifler istenmiştir⁶³.

Bu gelişmeler yıllardır hedeflenen uluslararası örgütlenmenin öncüsü olmuş ve nihayetinde 8 Eylül 1884 tarihinde Bern Konferansı toplanmıştır. 14 devletin katıldığı

⁶⁰ Reşat İbrahim, “Beynelmilel Sınai Mülkiyet İttihadının Ve İsviçre’de Bern’de Kain Beynelmilel Sınai Mülkiyet Bürosunun Mevzu, Vazife Ve Mesaisi Hakkında Rapor”, s. 3.

⁶¹ Uluslararası Edebiyat ve Sanat Derneği anlamına gelmektedir.

⁶² Akay, *Osmanlı Devleti’nde Fikri Mülkiyet (1850-1914)*, s. 35.

⁶³ Hirsch, *Fikri ve Sınai Haklar*, s. 44.

konferansta hazırlanan layiha zaman içinde yeniden düzenlenmiştir. Sonunda Almanya, Belçika, İspanya, Tunus, Fransa, Haiti, Büyük Britanya, İrlanda, İsviçre, İtalya ve Liberia devletleri tarafından 9 Eylül 1886 tarihinde imzalanan Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunması Hakkında Bern Sözleşmesi, 5 Aralık 1887 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁶⁴. Bern Sözleşmesi'nin 2. maddesinde kullanılan “edebi ve sanat eserleri” ifadesinin, ifade biçimi ne olursa olsun, edebi, bilimsel ve sanatsal alandaki her üretimi içereceği kararlaştırılmıştır⁶⁵.

Bern Sözleşmesi 4 Mayıs 1896 da Paris'te, 13 Kasım 1908'de Berlin'de, 20 Mart 1914'te Bern'de, 2 Haziran 1928'de Roma'da ve 26 Haziran 1948 de Brüksel'de tadil edilmiştir. Sözleşmenin tadil edilen şekilleri karşılaştırıldığında, fikir eserlerinin çoğaltılması konusunda, eser sahiplerinin saklı tutulan haklarının giderek genişletildiği ve uluslararası hukukun gelişmesine bağlı olarak eser sahiplerine doğrudan doğruya sübjektif hakların tanındığı anlaşılmaktadır⁶⁶.

Osmanlı Devleti, Paris Sözleşmesi'nde olduğu gibi Bern Sözleşmesi ile ilgili konferansları da yakından takip etmişti. Telif haklarının korunması için 1896 yılında Paris'te yapılacak olan konferansın görüşmelerine başlanmış, burada alınması planlanan kararlar Osmanlı Devleti'ne gönderilmişti. Bu kararları değerlendiren Osmanlı Devleti sözleşmenin kendi menfaatine olmayacağı kanaatine varmıştı. Zira Bern Sözleşmesi'ne dahil olan devletlerden birinin vatandaşı olan yazarların eserlerinin, başka bir ülkede tercümesine engel olunabileceğini açıklayan birinci madde, Osmanlı Devleti'nde yürürlükte bulunan “Kitap Tab'ı Hakkında Nizamname”ye aykırıydı. Çünkü ilim ve fen kitapları yabancı eserlerden çevrilerek kullanılmaktaydı. Bu sebeple maddeler değerlendirildikten sonra sözleşmeye dahil olmama kararı verildi⁶⁷.

⁶⁴ Akay, *Osmanlı Devleti'nde Fikri Mülkiyet (1850-1914)*, s. 35-36.

⁶⁵ Safet Emruli-Agim Nuhiu-Besa Kadriu, “Copyright and Copyright Protection”, *European Journal of Interdisciplinary Studies*, C: 2, S: 4, 2016, s. 36-38.

⁶⁶ Ernst Hirsch, “Bern Sözleşmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 7, S: 1-2, 1950, s.135.

⁶⁷ BOA, HR.İD, 1850-2, Ek 5.

Bern Sözleşmesi'nin 1896 yılında Paris'te tadil edilmesinin ardından 1908 yılında Berlin'de yeniden tadil edilmesi kararlaştırılarak Osmanlı Devleti'ne bildirilmiş ve *Deutsche Allgemeine Zeitung* gazetesinde de yayınlanan konferans programı İstanbul'a ulaştırılmıştı. Bu programda konferansta görüşülecek olan 10 madde ve 4 protokol hakkında bilgi verilmişti. Maddeler hangi eserlerin konferans korumasına dahil tutulacağı, tercüme hakkı ve eser sahibinin haklarının hukuki korumasının işleyişi ile ilgiliydi⁶⁸. Osmanlı Devleti tarafından konferansın programı incelenmiş ve alınacak kararlar 1896 yılında alınan kararlarla benzer olduğundan konferansa katılıma gerek duyulmamıştı⁶⁹.

1.4.3. Fabrika ve Ticaret Markalarının Uluslararası Tescili Hakkında 14 Nisan 1891 Tarihli Madrid Sözleşmesi

Paris Konferansı kararlarına dayanarak 1890 yılında Madrid'de düzenlenen konferansta İsviçre Heyeti, uluslararası mahiyetteki markaların önemli bir bölümünün tescilsiz olduğuna ve bu durumun ticareti olumsuz yönde etkilediğine değinerek, uluslararası bir tescil mekanizmasının oluşturulmasını önermiştir. Bu önerinin temeli, markaların tek bir başvuruya birden fazla ülkede uluslararası tescilini sağlamaya yöneliktir⁷⁰. Önerinin benimsenmesinin ardından Fabrika ve Ticaret Markalarının Uluslararası Tescili Hakkında Madrid Sözleşmesi⁷¹ 14 Nisan 1891 tarihinde 9 devlet tarafından imzalanmıştır. Madrid Sözleşmesi bu tarihten sonra; 1900 yılında Brüksel'de, 1911 yılında Washington'da, 1925 yılında Lahey'de, 1934 yılında Londra'da, 1957 yılında Nis'te 1967 ve son olarak da 1979 yılında Stockholm'de tadil edilmiştir⁷².

Paris Sözleşmesi kapsamında kurulan Uluslararası Büro, Madrid Sözleşmesi'nce uluslararası olarak tescil edilecek marka işlemlerini yürütmek için görevlendirilmişti. Büro, 23 Ocak 1893 tarihinde Bern'de ilk uluslararası tescil işlemini gerçekleştirmiş, bu

⁶⁸ BOA, HR.İD, 2115-74, Ek : 12 Ağustos 1908.

⁶⁹ BOA, HR.İD, 1850-13: 13 Mayıs 1908.

⁷⁰ Akay, *Osmanlı Devleti'nde Fikri Mülkiyet (1850-1914)*, s. 283-284.

⁷¹ Farklı kaynaklarda Madrid Anlaşması veya Madrid İtilafnamesi şeklinde de adlandırılmaktadır.

⁷² Elif Betül Bayram, *Uluslararası Marka Tescil Sistemleri Madrid Protokolü İle Topluluk Marka Sisteminin Karşılaştırmalı İncelemesi*, Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2001.

tarihten sonra sözleşmeye katılan devletlerin sayısının artmasıyla tescil sayısı da giderek artmıştı. Ayrıca tescil edilen markalar periyodik yayınlarla devletlere duyurulmaya başlamıştı⁷³. Madrid Sözleşmesi'ne göre; Bern'deki uluslararası tescil bürosuna markasını tescil ettiren şahıslar, milli tescilini de yaptırmış olmaları durumunda sözleşmeye dahil olan ülkelerde hak sahibi olarak tanınacaklardı⁷⁴.

1.4.4. Ticaret Eşyası Üzerinde Sahte Mahreç İşaretlerinin Men'i Hakkında 14 Nisan 1891 Tarihli Madrid Anlaşması

14 Nisan 1891 tarihinde Fabrika ve Ticaret Markalarının Uluslararası Tescili Hakkında Madrid Sözleşmesi'nin yanında, Ticaret Eşyası Üzerinde Sahte Mahreç İşaretlerinin Men'i Hakkındaki Madrid Anlaşması⁷⁵ da kabul edilmiştir. Paris ve Madrid Sözleşmesi ile aynı tarihlerde bu sözleşme de pek çok kez tadil edilmiştir⁷⁶. Menşe işaretleriyle ilgili olarak Paris Sözleşmesi'nde hükümlere varılsa da, bunlar yeterli bulunmamış, özellikle sahte menşe işaretlerin markalarda usulsüz olarak kullanılması üzerine yeni bir anlaşmaya ihtiyaç duyulmuştur⁷⁷.

Ticaret Eşyası Üzerinde Sahte Mahreç İşaretlerinin Men'i Hakkındaki Madrid Anlaşması'nın temel prensibine göre; anlaşmaya taraf ülkelere birinin veya bu ülkelere yer alan bir bölgenin adı, orada üretilmemiş olmasına rağmen bir markada kullanılırsa, bu ürünlere el konulacak ve ithalatı yasaklanacaktı. Paris Sözleşmesi'nde yalnızca sahte mahreç işaretlerinin kullanılmasına dair olan yasak, Madrid

⁷³ Reşat İbrahim, "Beynelmilel Sınai Mülkiyet İttihadının Ve İsviçre'de Bern'de Kain Beynelmilel Sınai Mülkiyet Bürosunun Mevzu, Vazife Ve Mesaisi Hakkında Rapor", s. 5-6.

⁷⁴ Arseven, "Alamet-i Farika Hakkının Mahiyeti, Hayrı Kanuni Rekabetle Münasebeti ve Doğumu", s. 882.

⁷⁵ Bahsedilen sözleşme farklı kaynaklarda Madrid Sözleşmesi olarak da adlandırılmaktadır. Fabrika ve Ticaret Markalarının Uluslararası Tescili Hakkında Madrid Sözleşmesi ile karıştırılmaması adına tez çalışması boyunca Madrid Anlaşması olarak ifade edilecektir.

⁷⁶ Hayri Dericioğlu, *Marka Mevzuatımız ve Tatbikatı*, C:1, San Matbaası, Ankara, 1967, s.221.

⁷⁷ Burçak Yıldız, "WIPO'nun Coğrafi İşaret Hukuku Alanındaki Faaliyetleri ile Paris, Madrid ve Lizbon Sözleşmelerinde Coğrafi Köken Gösteren İşaretlere İlişkin Düzenlemeler", *FMR Dergisi*, C:8, S:1, 2008, s.68.

Anlaşması'yla birlikte aldatıcı mahreç işaretlerini de kapsayacak şekilde genişletilmişti⁷⁸.

⁷⁸ Gökmen Gündoğdu, “555 Sayılı Coğışkhk’nın Uygulanmasında Ürün Kavramı ve Bazı Sorunlar”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C:LXIII, S:1-2, 2005, s.220.

İKİNCİ BÖLÜM: BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDAN 1928 TALİMATNAMESİ'NE TÜRKİYE'DE MARKA TESCİLİ

2.1.Birinci Dünya Savaşı Yılları ve Sonrasında Sınai Mülkiyet Haklarının Durumu

2.1.1. Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Sınai Mülkiyet Hakları

Birinci Dünya Savaşı sırasında genellikle devletler, düşman devletlerin sınai mülkiyet haklarını yok sayan bir politika izlemişse de Osmanlı Devleti 2 Ocak 1915 tarihli talimatnameye göre; savaş boyunca marka ve patent sahiplerinin haklarını himaye etmeye devam etmiştir. Talimatname uyarınca yeni ve inceleme aşamasındaki tescil başvuruları reddedilirken alamet-i farika ruhsatnameleri ve ihtira beratlarının satışı yasaklanmıştır. Ayrıca iptal edilen ruhsatnamelerin harçlarına el konulmuştur⁷⁹.

Siyasi gerginliğin yaşandığı yıllarda patent ve marka tescillerinde ciddi bir azalma söz konusu olmuş, savaşın başlamasıyla da mevcut durum devam etmiştir. Bu durum dünya için de geçerlidir ve Uluslararası Büro'da yapılan tescillere bakıldığında, 1913-1915 yılları arasında tescil sayılarının %66 oranında azaldığı görülür. Buna rağmen uluslararası marka tescilini esas alan Madrid Sözleşmesi hiçbir devlet tarafından feshedilmemiştir. Savaşın bitmesiyle birlikte tescil sayıları yeniden yükselmeye başlamıştır⁸⁰.

Savaşın şartları, konferanslar yoluyla belirlenen sınai mülkiyet hakları konusundaki gelişmeleri de sekteye uğratmış, yaklaşık on yıl boyunca sözleşmeler üzerinde değişiklik yapılmamıştır⁸¹. Savaş süresince konferansların düzenlenmesi aksasa da Uluslararası Büro çalışmalarını devam ettirmek istemiştir. 1915 yılında Ticaret ve Ziraat Nazırı Ahmet Nesimi Bey'e gönderilen mektup bunu kanıtlar niteliktedir. İlgili mektupta Uluslararası Büro, Osmanlı Devleti'nin de içinde olduğu çeşitli devletlerin

⁷⁹ Tolga Akay, "Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nde Sınai Mülkiyet Haklarının Durumu Ve Alman Silah Patentleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C:XVI, S:32, 2016, s.70; Akay, *Osmanlı Devleti'nde Fikri Mülkiyet (1850-1914)*, s.289.

⁸⁰ Reşat İbrahim, "Beynelmilel Sınai Mülkiyet İttihadının Ve İsviçre'de Bern'de Kain Beynelmilel Sınai Mülkiyet Bürosunun Mevzu, Vazife Ve Mesaisi Hakkında Rapor" s.5-6.

⁸¹ Gös.yer.

yetkili kurumlarından sınai mülkiyete ait hukuk ve kanunları hakkında bilgi verilmesini talep etmektedir. Bunun yanında mevcut ihtira beratları, numune ve modeller, fabrika veya ticaret markaları, menşe ve mahal imali, ticari ve gayri meşru rekabet hakkında yayınlanmış eserlerin, Uluslararası Büro'nun kütüphanesine gönderilmesi talep edilmiştir⁸².

2.1.2. Sevr Barış Antlaşması'nda Sınai Mülkiyet Konusu

10 Ağustos 1920 tarihinde İstanbul Hükümeti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Sevr Barış Antlaşması'nın bazı maddeleri sınai mülkiyet konusu üzerinedir. Bu maddelerden en önemlisi dokuzuncu bölüm ikinci kısımda yer alan 272. maddedir. Bu maddeye göre; Osmanlı Devleti, sınai mülkiyete dair 20 Mart 1883 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmesi'nin 2 Haziran 1883'de Washington'da tadil edilmiş şekline, edebiyat ve sanat eserlerinin korunması ile ilgili olarak 8 Eylül 1886 tarihinde imzalanan Bern Sözleşmesi'nin 13 Kasım 1908'de Berlin'de tadil edilmiş şekline ve 20 Mart 1914 tarihli Bern Ek Protokolü'ne dahil olacaktır. Müttefik devletler ile başka devletlerin vatandaşlarının edebi ve sınai mülkiyet hakları bahsedilen sözleşmelere göre korunacaktır. Ayrıca müttefik devletler ile başka devletlerin vatandaşlarına sağlanan edebi ve sınai haklar, 1 Ağustos 1914 tarihinden önce ne şekildeyse o haline geri döndürülecektir. Osmanlı Devleti, 272. maddede yer alan bu şartları bir sene içinde yerine getirmeyi taahhüt edecektir⁸³.

Antlaşmanın 281, 282 ve 283. maddeleri de aynı konuyla ilgilidir ve 281. maddede Osmanlı Devleti'nin savaş sırasında aldığı sınai mülkiyetle ilgili önlemleri kaldıracağı ve uluslararası sözleşmelerin yükümlülüklerine uyacağı vurgulanmaktadır. Bunun dışında aynı maddede müttefik devletlerin 1 Ağustos 1914 tarihinden sonra yapılan değişiklikleri hükümsüz sayma yetkisini elinde bulunduracağından bahsedilmiştir. Fakat müttefik devletler savaş sırasında aldığı önlemleri devam ettirebilme hakkına sahip olacaktır. Müttefik devletlerden her biri Osmanlı vatandaşlarının sahip olduğu edebi ve

⁸² BOA, HR.İD, 1849-63, Ek 2: 22 Temmuz, Ek 3: 4 Ağustos 1915.

⁸³ Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, C:1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953, s.623.

sınai mülkiyet haklarını ulusal savunma gereksinimleri ve kamu yararını gözetmek adına işletme veya sınırlama hakkına sahiptir. Ayrıca Osmanlı topraklarında yaşayan müttefik devletlerin vatandaşlarının da bu haklarını aynı gerekçelerle işletme veya sınırlama yetkisi olacaktır⁸⁴.

282. madde gereğince savaş öncesinde ve savaş esnasında yapılan işlemler için sınai mülkiyet hakları korunacak ve işlemlerin tamamlanması için bu kişilere antlaşmanın yürürlüğe girme tarihinden itibaren bir yıl süre tanınacaktır. Taksitlerin ödenmemesi gibi sebeplerle kaybedilmiş haklar için de anlayış gösterilmiş ve bu sürenin onlar için de geçerli sayılmasına karar verilmiştir. Savaşın başlangıcı sebebiyle işleme konulmamış veya kullanılmayan marka ve patentler, antlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren iki yıl sonrasına kadar iptal edilmeyecektir⁸⁵.

Sınai mülkiyetle ilgili davaların konu edildiği 283. maddeye göre 1 Ağustos 1914 tarihi ile antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarih arasında hem müttefik devletlerin vatandaşları hem de Osmanlı Devleti vatandaşları sınai mülkiyet ile ilgili dava açamayacaklardır. Fakat bu hüküm Osmanlı Devleti tarafından işgal edilmiş olan yerlerde geçerli sayılmayacaktır. 285. madde gereğince Osmanlı Devleti'nin işgal edilen topraklarında bulunan bütün vatandaşların hakları Osmanlı sınırlarında yeniden koruma altına alınacak; 286. madde gereğince de fikri ve sınai mülkiyete ilişkin dosya, defter ve planlar gerekli görüldüğü hallerde Osmanlı Devleti'nden toprak alan devletlere iletilecekti⁸⁶.

Görüldüğü üzere antlaşmanın her konuda olduğu gibi sınai mülkiyet konusunda da ağır hükümleri vardı. Osmanlı Devleti, antlaşma görüşmeleri devam ederken yükümlülüklerini yerine getirme adına gerekli çalışmaları yapmıştı. Uluslararası sözleşmelere dahil olunacağı gerekçesiyle nezaretler arasında yazışmalar olurken, ilgili kurumlar gerekli bilgilerin toplanması için uğraşıyordu. Bununla ilgili olarak Osmanlı

⁸⁴ Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, s.626-627.

⁸⁵ Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, s.628-629.

⁸⁶ Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, s.629-630.

kanunlarında yapılacak değişiklikler için Bern’de bulunan Uluslararası Büro tarafından yayınlanan tüm belgelerin talep edilmesi düşünölmüş, bu doğrultuda Bern Elçiliği’ne konu iletilerek gerekli belgeler istenmişti ⁸⁷ . Osmanlı Devleti’nin Bern Elçiliği Uluslararası Büro’nun tüm eser ve belgelerinin temini için 450 frank gerektiğini belirtmiş, sonunda bu meblağ verilerek belgelerin tedariki sağlanmıştı⁸⁸.

Sevr Barış Antlaşması’nın yükümlölüklerinin yerine getirilmesi için hazırlıklara başlanmış olsa da, yapılan çalışmalar bir sonuç vermedi. Çünkü Sevr Barış Antlaşması daha imzalandığı tarihten itibaren hükümsüz bir antlaşmaydı. Zira yalnızca İstanbul Hükümeti tarafından imzalanıp, aynı dönemde Mebusan Meclisi’nin kapalı olması sebebiyle meclis tarafından onaylanmamıştı. Osmanlı kanunlarına göre bu durum antlaşmayı geçersiz kılmaktaydı. Ankara’da 23 Nisan 1920’de açılan TBMM de en başta bu antlaşmayı onaylamayacağını ilan etmişti; dolayısıyla antlaşmanın hiçbir önemi kalmamıştı.

2.1.3. Lozan Barış Antlaşması’nda Sınai Mülkiyet Konusu⁸⁹

I. Dünya Savaşı’nın sonucunda imzalanan Sevr Barış Antlaşması hükümsüz kalmış, Milli Mücadele hareketi kapsamında sürdürölen savaş hali, Mudanya Mütarekesi ile sonlanmıştı. 24 Temmuz 1923 tarihinde ise İtilaf Devletleri ile Türkiye arasında Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştı. Tıpkı Sevr Barış Antlaşması’nda olduğu gibi Lozan Barış Antlaşması’nda da sınai mülkiyetle ilgili maddeler bulunmaktaydı. Konuyla ilgili maddeler Lozan Barış Antlaşması’nın dördüncü faslının “mülkiyeti sınaiye, edebiye veya sanayii nefise mülkiyeti” kısmında yer almıştı. 86. madde gereğince 1 Ağustos 1914 tarihinden önce edebi ve sınai mülkiyet anlamında hak sahibi olanların lehine hakların yeniden iadesi sağlanacaktı. Ayrıca Sevr Barış Antlaşması’ndan farklı olarak, uluslararası sınai mülkiyet hukukuna zarar vermemesi şartıyla, Osmanlı makamları

⁸⁷ BOA, HR.İD, 1850-16, Ek 4: 9 Ağustos 1920.

⁸⁸ BOA, HR.İD 1850-21, Ek 1: 19 Ekim 1920.

⁸⁹ “Lozan Sulh Muahedesinin Kabulüne Dair Kanunlar”, Düstür, Üçüncü Tertip, C: 5, Necmi İstikbal Matbaası, İstanbul, 1931, s.86-201.

tarafından savaş süresince uygulanan tedbirler devam ettirilebilecekti. Aynı hak müttefik devletlere de tanınmıştı.

87. madde gereğince 1 Ağustos 1914 tarihi öncesi ve savaşın devam ettiği sırada yapılan sınai mülkiyet başvuruları aşamalarında yerine getirilemeyen şartlar için anlayış tanınarak bir sene mühlet verilmiştir. Ayrıca taksit ödememe sebebiyle iptal edilen ruhsatlar yeniden tescil ettirilebilecektir. Geçerli olan ruhsatnameler için de hak sahiplerinin lehine Lozan Barış Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden itibaren iki sene geçmedikçe iptal edilememe şartı konmuştur. 88. madde, tıpkı Sevr Barış Antlaşması'nda olduğu gibi, savaş sürecinde hem Türkiye hem de müttefik devletlerin vatandaşları arasında yaşanan olaylardan ötürü, sınai mülkiyet hukukuna zarar vereceği gerekçesiyle, dava açılmaması şartını içermektedir.

89. madde gereğince sınai mülkiyet hukukundan istifade veya edebi eserlerin çoğaltılması hakkında müttefik devlet vatandaşı veya bu devletlerin topraklarında bulunan şahıslar ile Osmanlı vatandaşları arasında savaştan önce olan ruhsat mukavelenameleri, savaş tarihinden itibaren feshedileceklerdir. Fakat bu mukavelenamelerden daha önce yararlanmakta olan kişiler, antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde yeni bir ruhsat talep etme hakkına sahip olacaklardır. Taraflar arasında bir itilaf sağlanamaz ise Muhtelit Hakem Mahkemesi yetkili olacaktır.

90. madde gereğince savaş sırasında Türkiye'den ayrılan arazide bulunan vatandaşların, Osmanlı kanunlarına göre elde etmiş olduğu sınai mülkiyet konusundaki haklar, Türkiye Cumhuriyeti tarafından aynen tanınmaya devam edecektir. Bu kişiler, Türkiye'den ayrılan arazinin yeni sahibi olan devlet tarafından da hak sahibi olarak görüleceklerdir. 91. madde gereğince Osmanlı Devleti'nde alamet-i farika veya ihtira beratı ruhsatnamesi almış kişilerin, haklarını yenilemesi veya devir ve satış gibi işlemleri tamamlaması, antlaşmanın yürürlük tarihinden itibaren üç ay içinde

verecekleri dilekçe ile gerçekleştirilecektir. Koruma sürecinin başlangıcının ise Osmanlı Devleti'nde ruhsat sahibi olunan tarih olarak dikkate alınacağı bildirilmiştir.

Lozan Barış Antlaşması'na ek olarak bir Ticaret Mukavelesi imzalanmış; bu mukavele ile iktisatla ilgili hukukun devletler esası üzerine düzenlenmesi ve ticareti teşviki kolaylaştıracak en uygun şekilde tesis edilmesi amaçlanmıştır. Mukavenenin 12. maddesi gereğince Türkiye, antlaşmaya taraf olan diğer devletlerden herhangi birinin memleketinden gelen ürünü her türlü gayri kanuni rekabete karşı korumayı ve üzerlerinde bulunan menşe, cins, mahiyet veya kalite konusunda sahte tariflerin bulunduğu her türlü eşyanın ithal ve ihraç edilmesini, imali ve satışını yasaklamayı taahhüt etmiştir. 13. madde gereğince Türkiye, kalitesini veya sıfatını toprak veya iklimden alan ürünlerde bir mahal unvanı kullanılmasının hangi şartlar ile caiz olabileceğini belirleyecektir. Kanuna karşı olarak mahalli unvan taşıyan eşyaların ithali, ihracı, imali ve satışı yasaklanacaktır.

14. madde ise mukavenenin en önemli maddesidir. Buna göre Türkiye Cumhuriyeti 12 ay içinde; sınai mülkiyete dair 20 Mart 1883 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmesi'nin 2 Haziran 1883'de Washington'da tadil edilmiş şekline, edebiyat ve sanat eserlerinin korunması ile ilgili olarak 8 Eylül 1886 tarihinde imzalanan Bern Sözleşmesi'nin 13 Kasım 1908'de Berlin'de tadil edilmiş şekline ve 20 Mart 1914 tarihli Bern Ek Protokolü'ne dahil olacaktır. Sevr Barış Antlaşması'ndan farklı olarak Bern Sözleşmesi ve Bern Ek Protokolü ile ilgili yeni şartlar belirlenmiştir. Buna göre; eğer bir sene içerisinde sözleşme ve protokolü imzalayan devletlerden herhangi birinden itiraz gelmezse, Türkiye Devleti tercüme hakkını devam ettirerek yabancı eserleri Türkçe'ye çevirebilecekti. Fakat taraf devletlerden biri dahi itiraz etse bu hak geçerli olmayacak, bu durumda Türkiye, bu sözleşme veya protokole bağlı kalma konusunda mecbur tutulmayacaktı. Türkiye'nin isteği üzerine bu şartlara bağlanan maddeye ihtirazi kayıt şerhi konularak, Bern Sözleşmesi ve Bern Ek Protokolü'ne katılım konusunda sağlanan özgürlük garanti altına alınmaktaydı.

Sınai mülkiyet konusuyla ilgili son madde olan 15. maddede ise fikri ve sınai mülkiyete ilişkin dosya, defter ve planların gerekli görüldüğü hallerde Türkiye Cumhuriyeti'nden toprak alan devletlere iletilmesi gerektiği belirtilmişti. Görüldüğü üzere Lozan Barış Antlaşması diğer konularda olduğu gibi sınai mülkiyet ile ilgili alanlarda da Türkiye'ye Sevr Barış Antlaşması'ndan daha fazla hak tanımıştır. Özellikle sınai mülkiyet şartlarının savaştan etkilenmemesi, hak sahibi olan vatandaşların lehine çözümler üretilmesi, Türkiye'nin uluslararası sınai ve fikri mülkiyet sözleşmelerine dahil edilmesi ile ilgili konular üzerinde durulmaktadır.

2.2. Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Marka Tesciliyle İlgili Yasal Düzenlemeler

Yeni kurulan Türkiye yönetiminde, Osmanlı Devleti'nde çıkartılmış olan İhtira Beratı Kanunu ve Fabrikalar Ma'mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname hala yürürlükteydi. Tıpkı Osmanlı Devleti'nin yaptığı gibi Türkiye de Lozan Barış Antlaşması'nın getirdiği uluslararası sözleşmelere dahil olma yükümlülüklerine uyarak konuyla ilgili bilgi toplamasına rağmen henüz resmi olarak sözleşmeye dahil olmamıştı. Fakat 1925 yılında Paris Sözleşmesi'nin tadili için toplanan Lahey Konferansı'na Türkiye Cumhuriyeti de temsilci göndererek katılım sağlamıştı. Ardından hem burada alınan yeni kararlara uyum sağlamak, hem de sınai mülkiyet alanındaki eksiklikleri tamamlamak için hukuki ve iktisadi bazı düzenlemelerin yapılması yoluna gidilmişti.

2.2.1. Alamet-i Farika Harçlarının Arttırılması İle İlgili Düzenlemeler

Gerek Osmanlı Devleti'nde gerek ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde, marka tescili alanında üzerinde en çok durulan konulardan biri alamet-i farika harçları olmuştur. İstanbul Hükümeti yönetiminde de harçların arttırılmasına yönelik bazı çalışmalar yapılmış, Maliye Nezareti tarafından, 1921 yılında harç miktarları hakkında İhtira Beratı Kanunu'nun dördüncü, on üçüncü, yirminci maddesini ve Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin beşinci maddesini düzenlemek amacıyla iki layiha hazırlanmıştır. Harçların arttırılmasına yönelik layihalar değerlendirilirken altın kelimesinin lira olarak

değiştirilmesi gerektiği konusu da gündeme gelmiş ancak böyle bir değişiklik yapılması kararı uygulanamamıştır⁹⁰.

İhtira beratı ve alamet-i farika harçlarına zam yapılması hakkında hazırlanan layiha kanunlaştırılmadan önce Ticaret ve Ziraat Nezareti tarafından da değerlendirilmişti. Buna göre; İhtira Beratı Kanunu hakkında teklif olunan maddelerde taksitlerin zamanında ödenmesi kısmına Sevr Barış Antlaşması'nın 287. maddesine dayanılarak karşı çıkılmaktaydı. Zira bu maddeye göre harçların ödenmesi konusunda verilen bir senelik mühlet kararına uyulmamaktaydı. Bunun dışında alamet-i farika harçlarının arttırılmasına yönelik olarak; birinci alamet-i farika için altmış, ikincisi için otuz ve diğerleri için yirmi beş lira harç alınması teklifi uygun bulunmayıp bu ücretlerin alamet-i farika tescillerini azaltacağı ve sınai mülkiyete zarar vereceği savunulmaktaydı. Mevcut şartlarda birinci alamet-i farika harcı için on, ikincisi için altı, diğerleri için ise beş lira ve tasdiknameler için ise yarımşar lira alınmaktaydı ve bu miktar gerek devletin içinde bulunduğu şartlar ve gerek diğer devletlerin belirlediği harçlar itibariyle çok cüzi kalmaktaydı. Bu sebeple Ticaret ve Ziraat Nezareti tarafından uygun görülen harç miktarı; “birinci alamet-i farika için otuz Osmanlı lirası, ikincisi için on sekiz ve diğerleri için on beş Osmanlı lirası” şeklinde belirtilmişti⁹¹.

Ticaret ve Ziraat Nezareti'nin belirtmiş olduğu fikirler ve diğer ülkelerin belirlediği alamet-i farika harçları değerlendirilerek 8 Aralık 1921 tarihinde bir düzenleme yapıldı. Buna göre; suretleri teslim olunan alamet-i farika sahiplerine verilecek ilmühaber için otuz Osmanlı lirası, şayet birden fazla olursa ikincisinden on beş ve diğerlerinden on iki buçuk Osmanlı lirası harç alınacaktı. Alamet-i farika ruhsatnamesi verilen kişiler bunun bir suretini de kendileri için almak isterse verilecek suret için ayrıyeten iki Osmanlı lirası harç alınacak ve kararın uygulanmasında adliye, maliye, ticaret ve ziraat nazırları yetkili olacaktı⁹².

⁹⁰ BOA, Sadaret Divan Mukaveleler(A.DVN.MKL), 69-53, Ek 1: 6 Haziran 1921, Ek 2: 8 Aralık 1921.

⁹¹ BOA, ŞD, 490-12, Ek 3, Ek 11: 25 Nisan 1921, Ek 15: 8 Mart 1921, Ek 23, Ek 27, Ek 29.

⁹² BOA, A.DVN.MKL, 69-53, Ek 2: 28 Aralık 1921; İdare Dosya Usulü(İDUİT), 96-6, Ek 1: 8 Aralık 1921.

Mütareke durumunda İstanbul Hükümeti tarafından yapılan bu düzenlemeler geçersiz kaldı. Yeni Cumhuriyet hükümetleri ise harç konusunda Osmanlı Devleti'nin yolundan gitti. Harç miktarlarının arttırılmasına yönelik alınan kararlarda, dönemin şartlarına göre harç miktarlarının diğer devletlere oranla oldukça düşük olmasının etkisi vardı⁹³. İlk olarak 1925 yılında gündeme gelen bu konu 1928 yılında gerekli idari birimlerde görüşüldü. İhtira ve alamet-i farika ilmühaberlerinden alınacak harçların arttırılması hakkında hazırlanan kanun layihasına göre Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin beşinci maddesi değiştirilmek istenmişti. Bu maddeye göre alınacak harç miktarları şu şekilde belirlenmişti; ilk defa Türkiye'de kayıt ve tescil edilen alamet-i farikalar için dilekçenin verilmesi esnasında verilecek iki liradan başka tescil aşamasında bir alamet-i farika için 20 Türk lirası, verilecek diğer alamet-i farikalardan her biri için 10 Türk lirası alınacaktı. Eğer marka daha önce Türkiye haricinde kayıtlı ve tescilli ise bu alamet-i farika ilmühaberinden dilekçenin verilmesi esnasında alınacak beş liradan başka tescil aşamasında bir alamet-i farika için 50 Türk lirası, verilecek diğer alamet-i farikalardan her biri için 25 Türk lirası alınacaktı⁹⁴.

Tescil süresi dolduğunda yapılacak yeni başvuruda harç alınmayacak, kayıt ve tescilde ise bir alamet-i farika için ilk defa Türkiye'de tescil edildiyse 100 Türk lirası ve verilecek diğer alamet-i farikalar için 50 Türk lirası, eğer ilk olarak Türkiye dışında tescil edildiyse 200 Türk lirası ve verilecek diğer alamet-i farikalar için 100 Türk lirası alınacaktı. Ayrıca kanun layihasında yer alan diğer maddelere göre; ilk defa Türkiye dahilinde talep edilecek tasdiknameler için 5 Türk lirası, ilk defa yabancı devletlerde tescil ettirilmiş olan alamet-i farika tescillerinin tasdiknamesi için 10 Türk lirası ödenecekti. İlk defa yabancı devletlerde tescil edilmiş olan alamet-i farikaların kayıt ve tescili için verilen dilekçelere, menşe memleket idaresinden alınmış, ilk kayıt ve tescil tarihiyle, alamet-i farikanın adı geçen memleket dahilinde tescil edilip edilmediğini beyan eden bir tasdiknamenin gönderilmesi mecburdu⁹⁵.

⁹³ Safiye Kıranlar, "Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, C:4, S:2, 2019, s. 656.

⁹⁴ BCA, 30.18.1, 16.78.5, Ek 3-10, Ek 11: 18 Şubat 1928, Ek 14.

⁹⁵ Gös.yer.

Harçların arttırılması hakkında hazırlanan kanun layihasının beşinci maddesinde harçlar bahsedilen şekilde belirlenmişti. Yedinci ve sekizinci maddeler ise harç ve taksitlerin ödenmesi, ödemelerin gecikme durumu, bu husus için tayin edilen süreler gibi şartların uygulanmasına yönelik düzenlenmişti. Buna göre alamet-i farika harçlarının ödenmesi için tanınan süre, kayıt ve tescili takiben bir ay olarak belirtilmişti. Bu taksit ve harçların mal sandıklarına teslim edildiğini açıklayan makbuz, vilayetlerde sanayi memur ve müdürlerine ve merkezde Sanayi Müdüriyet-i Umumiyesi'ne verilmedikçe ilmühaber verilmeyecekti⁹⁶.

Ayrıca neden harçların arttırılmasına yönelik bir kanun layihasına gerek duyulduğu ve harçların dünya genelinde ne şekilde arttırıldığı, başka devletlerde alınan harç miktarları ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bu konudaki tavrı hakkında da bilgi verilmişti. 1925 yılında Lahey'de toplanan konferansta tadil edilen Paris Sözleşmesi'ne de sıklıkla değinilmekteydi ve yeni düzenlemelerin de bu sözleşme dikkate alınarak yapılması gerektiği belirtilmekteydi. Paris Sözleşmesi'ne dahil olan devletlerden büyük bir kısmı taksitlerin her sene değişken şekilde arttırılması esasını kabul ettiği halde Brezilya ve İngiltere gibi bazı devletler her sene eşit bir şekilde harçların arttırılması şeklinde uygulama yapmaktaydı. Finlandiya iki, Danimarka üç, Fransa beş senede bir senevi taksitlerle arttırma usulünü kabul etmişti. Tescil talebini içeren dilekçelerin verilmesi esnasında ayrıca ölçülü bir vaz ve teslim harcı alınması Belçika, Brezilya, Finlandiya, Japonya, Meksika ve Portekiz'den başka diğer bütün hükümetlerce kabul edilmişti⁹⁷.

Avrupa Devletleri'nde savaş sırasında alamet-i farikalardan alınan harçlar sık sık arttırılırken Türkiye böyle bir tutum sergilememiştir. Harç miktarının belirlenmesi için parasının uluslararası borsalarda kıymeti nispeten sabit ve kuvvetli olan hükümetlerde alınan harçlar değerlendirilerek azamiye yakın bir miktar harca karar verilmeye çalışılmıştır. Alamet-i farika harcı olarak 50 Türk lirası alınmasına bu çerçevede karar verilmiştir. İspanya Hükümeti'nin kabul ettiği dahili ve harici alamet-i farikaları ayırt

⁹⁶ BCA, 30.18.1,1, 16.78.5, Ek 3-10, Ek 11: 18 Şubat 1928, Ek 14.

⁹⁷ Gös.yer.

eden rejimin uygulanmasına karar verilmiş ve ilk olarak Türkiye’de tescil edilen markalarla ilk olarak yurtdışında tescil edilen markalardan farklı harçlar alınması uygun görülmüştü. Harç miktarının gereğinden fazla talep edilmesi sanayiye teşvik ve himaye etmeye engel olacağı için adil bir düzenleme yapılmaya çalışılmıştı⁹⁸.

Alamet-i farika harçlarının arttırılması hakkındaki kanun layihası, uzun bir süreçte dikkatle hazırlanmasına rağmen dönemin şartları dikkate alınarak yürürlüğe konmamıştır. Bu süreçten sonra devlet, aslında ihtiyaç bu yönde olmasına rağmen, harçların arttırılmasından ziyade nizamnamede bulunan eksikliklerin giderilmesi üzerine yoğunlaşacaktır.

2.2.2. 1929 Tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi’ne Müzeyyel Kanun

Türkiye Cumhuriyeti’nde harçlar hakkında belirsizlik yaratan bir konu da tescili reddedilmiş olan alamet-i farikalardan alınan harçların ne olacağıyla ilgilidir. Berat verilmeyecek ihtiraların tescillerinin reddi durumunda peşin olarak alınmış harçlar hakkında İhtira Beratı Kanunu’nun on altıncı maddesinde bilgi vardı; ama 1888 tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi’nde konuyla ilgili bir madde yoktu. Bu sebeple reddedilen harçların iadesi veya diğer bir alamet-i farika için uygun olup olmayacağı hakkında uygun düzenlemelerin yapılması gerekmişti. Her ne kadar harçların iade edilmesi mantıklı görünüyor olsa da yalnızca İhtira Beratı Kanunu’na göre karar vermek doğru değildi⁹⁹.

Bu çerçevede konunun çözüme ulaşabilmesi adına 1888 tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi’ne ek olarak bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Esbab-ı mucibe layihasında ise verilecek kararda özellikle alamet-i farika sahiplerinin şahsi hak ve menfaatlerini korumanın esas alındığı belirtilmektedir. Ayrıca Avrupa Devletleri’nin çoğunda alamet-i farikanın tescil harcından başka “tevdî harcı” alındığı ve başvurunun ret olunması durumunda bu meblağın hiçbir suretle iade edilmediğine de değinilmiştir. Yeni kararın

⁹⁸ BCA, 30.18.1, 16.78.5, Ek 3-10, Ek 11: 18 Şubat 1928, Ek 14.

⁹⁹ BCA, 030.10, 172.192.3, Ek 1, Ek 3: 30 Temmuz 1928, Ek 4: 23 Mayıs 1928.

bu hususlar dikkate alınarak verileceği belirtilmektedir¹⁰⁰. Kanunun hazırlanma aşamasında hem İktisat Encümeni hem de Maliye Encümeni 1929 yılının Ocak ayında görüşünü açıklamış¹⁰¹ ve sonunda bu fikirler uygun görülerek “Alamet-i Farika Nizamnamesi’ne Bir Madde Tezyiline Dair 1/329 Numaralı Kanun Layihası”, 2 Mart 1929 yılında mecliste müzakere edilerek kanunlaştırılmıştır¹⁰².

12 Mart 1929 tarihinde 1401 kanun numaralı 28 Nisan 1304 Tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesine Müzeyyel Kanun, *Resmi Gazete*’de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Kanunda belirlenen kararlar şu şekildeydi; Alamet-i Farika Nizamnamesi’nin 1. ve 2. maddeleri uyarınca tescil edilmeyen alamet-i farikalardan başvuru sırasında resim namıyla alınan ücretin yarısı hazineye kalacak, yarısı başvuru sahibine iade edilecekti. Kanun, markası tescil edilmeyen hak sahiplerine bir hak daha tanımıştı ki o da başvurunun reddedildiğinin kişiye tebliğ edildiği günden itibaren üç ay içinde yapacağı yeni başvuruda harç alınmayacaktı. Aynı kanun uyarınca başvuru evrakındaki eksiklik ve hatalar üç ay içinde düzeltilmezse, işlem yapılmayacak ve başvuru ücretinin yarısı hazineye kalırken, yarısı ilgili kişiye geri ödenecekti¹⁰³.

Bu kanunun yayınlanmasının ardından *Resmi Gazete* aracılığıyla, tescili reddedilecek olan alamet-i farika sahiplerinin isimleri yayınlanarak uyarılmak istenmişti¹⁰⁴. Buna göre; gerekli evrak eksiklerinin tamamlanması için uyarı yapıldığı halde eksikliklerin bir ay içinde İktisat Vekaleti’ne müracaat edilerek tamamlanmaması halinde Alamet-i Farika Nizamnamesi’ne Müzeyyel Kanun gereğince tescilin reddedileceği ilan edilmişti. Türkiye Cumhuriyeti bu tavrıyla hem alamet-i farika sahiplerini mağdur etmek istemediğini gösteriyor hem de sınai mülkiyet konusunda belirli bir duyarlılığın oluşmasına ortam hazırlıyordu¹⁰⁵.

¹⁰⁰ BCA, 30.18.1.1, 19.32.11, Ek 1-6: 9 Mayıs 1926.

¹⁰¹ “Alamet-i Farika Nizamnamesine Bir Madde Tezyiline Dair 1/329 Numaralı Kanun Layihası ve İktisat ve Maliye Encümenleri Mazbataları”, sıra no:96, 10 Ocak 1929.

¹⁰² Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), Devre: 3, C: 9, 2 Mart 1929.

¹⁰³ *T.C. Resmi Gazete*, sayı: 1141, (12 Mart 1929.)

¹⁰⁴ Bkz; Ek 1.

¹⁰⁵ *T.C. Resmi Gazete*, sayı: 2111, (30 Mayıs 1932); *T.C. Resmi Gazete*, sayı: 1821, (13 Haziran 1931.)

2.2.3. İhracat Ürünlerinde Alamet-i Farika Kullanılması Kararı

Lahey Konferansı ile birlikte “tanınmış marka”¹⁰⁶ kavramı ilk defa uluslararası sözleşmelerden birinde kullanılmış, bu kavram dahilinde olan ürünlerin kopya ve taklidinin yasaklanması hedeflenmiştir¹⁰⁷. Böylece bu kavramla ilgili düzenlemelerin yapılması ihtiyacı da doğmuş, Türkiye de gerekli düzenlemeleri yapmak için çalışmalara başlamıştır. Aslında kanunen alamet-i farika kullanma zorunluluğu olmadığı zamanda bile Osmanlı Devleti’nde bazı ürünlerin korunması gerekliliği anlaşılmıştı. Örneğin bazı önemli fabrikalardan ürünlerinin diğer ürünlerden ayrılması adına damga gibi işaretler kullanması istenmişti; fakat bu uygulamalar istisnalardan öteye geçememiş, kanuni olarak herhangi bir zorunluluk getirilmemiştir¹⁰⁸.

Cumhuriyet’in ilanından sonra, özellikle I. Dünya Savaşı yıllarında tepe noktasına ulaşan Türk menşeli ürünlerin taklidi konusundaki hassasiyet devam etti. Yine o günlerde, Türkiye’den ayrılan Ermeni ve Rumların yaptığı kara propagandanın etkisi vardı. 1925 tarihli *Ticaret Vekaleti Mecmuası*’nda “bazı kişilerin”, Türk mamullerini Avrupa’da kıymetten düşürdüğünden ve gayri meşru ticaret yapıldığından bahsediliyor ve Ermeni ve Rumların işlediği bu suçun engellenmesi için gerekli çalışmaların yapıldığı söyleniyordu¹⁰⁹. Özellikle yurt dışında oldukça popüler olan Türk tütün ve sigara kağıdı kaçakçılığının önünün alınamadığı ve kaçakçılık konulu davaların sayısının bir hayli arttığı görülmüyordu, bu yüzden hem şahısların hem de devlet hazinesinin zararı düşünülerek en kısa zamanda konuyla ilgili bir kanunun çıkartılması gerektiğinin hemen herkes farkındaydı¹¹⁰.

¹⁰⁶ Dünya ticaretinde yaşanan gelişmeler rekabeti ön plana çıkarmış ve küresel ekonominin gelişmesiyle birlikte ticaretin sınırları da ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla işletmeler artık markalarını oluştururken uluslararası olarak rağbet görmesini hedeflemişlerdir. Bu noktada oluşturulan bazı markalar, bu hedeflere ulaşmış ve böylece “tanınmış marka” kavramı gündeme gelmiştir. Kavram olarak farklı şekillerde tanımlamalar olsa da genel olarak “yurtiçi ve yurtdışında ilgili çevrelerce bilinen, Paris Sözleşmesi’ne üye devletlerden birinin vatandaşına veya o ülkelerden birinde yerleşik olan ya da ticari veya sınai işletmeye sahip kişilere ait bulunan markalar” kastedilmiştir. Bu şekilde anılan markaların diğer markalardan daha kapsamlı şekilde korunması zorunluluğu doğmuştur. Bunun sağlanması için çalışmalar uzun yıllar boyunca sürmüştür.; Kubilay Özdemir, *Tanınmış Marka Kavramı ve Ulusal Uluslararası Uygulamaları*, (Uzmanlık Tezi) Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Ankara 2008, s.7-8.

¹⁰⁷ *T.C. Resmi Gazete*, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930.)

¹⁰⁸ BOA, DH.MKT, 1367-11, Ek 2: 11 Haziran 1886.

¹⁰⁹ Kıranlar, “Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi”, s. 652-653.

¹¹⁰ *Ceride-i Adliye*, 1 Şubat 1927, s.31.

Bahsedilen ürünlerin hem kaçakçılığının hem de yurt dışında taklidinin önüne geçmek amacıyla 1925 tarihi itibarıyla bazı çalışmalar yapılarak bir kanun layihası hazırlanmıştır. “Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkında Kanun Layihası”nın, 47. maddesiyle tütün satacak her bayinin alamet-i farika içeren bir levha bulundurmasına, 51. maddesiyle ihracatta kullanılacak sigara kağıtlarına fabrikalarının hususi alamet-i farikasının yapıştırılmasına ve 56. madde ile maliye idaresinin alamet-i farikasını içermeyen tütün, sigara kağıdı, sigara, yaprak sigara, çubuk, pipo, ağız tütünleri ve enfiyenin kaçak sayılacağına karar verilmiştir. Ayrıca Türk mamulâtı sigara kağıtları, filigran ve alamet-i farikasını taklit edenlerin ceza kanununda sahtekarlık suçunu istemiş sayılacakları da belirtilmiştir¹¹¹. Bahsedilen layihanın mecliste kabul edilmesiyle birlikte yapılan çalışmalar sonuca bağlanmış, “Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkında Kanun” yürürlüğe konmuştur¹¹².

Kaçakçılığın önlenmesi hakkında çıkartılan kanunun yanında “Gümrük Kanununa Müzeyyel Mevat Hakkında Kanun” ile de gümrük resminin fazla olduğu ürünlerin gümrükten geçişinde üzerlerine, gümrük idarelerince alamet-i farika yapıştırılması gerektiği ve alamet-i farika bulunmayan ürünlerin kaçak sayılacağı kararlaştırılmıştı. Aynı kanun kapsamında tekel idaresinde bulunan ürünlere ait bandrol ve markayı kaçak ürün üzerine yapıştıranlardan ve satanlardan ceza olarak para alınacaktı. Ceza miktarı 20-50 lira arasında olacaktı. Tekel idaresine ait paket veya kutularda mamul satanlardan da para cezası alınacak ve ürüne el konulacaktı¹¹³.

Yine ihraç ürünlerinden biri olan ipekböceği ve tohumunun satılmasına dair hazırlanan “İpekböceği ve Tohumu Yetiştirilmesi ve Muayeme ve Satılması Hakkında Kanun”un 9. maddesinde tohumların satılığa çıkarılabilmeleri için yirmi beşer gramdan ibaret birer

¹¹¹ TBMMZC, Devre: 2, C: 15, 15 Mart 1926.

¹¹² T.C. Resmi Gazete, sayı: 629, (10 Temmuz 1927); *Ceride-i Adliye*, Mayıs 1927, s.28-31.

¹¹³ TBMMZC, Devre: 2, C: 26, 5 Haziran 1926.

onsluk delikli kutular içerisinde bulunması ve bu kutular üzerine de tohumla ilgili bilgilerin ve alamet-i farikanın yapıştırılmasına karar verilmişti¹¹⁴.

Bu çalışmalar yalnızca sigara ve ipekböceği tohumu konusu ile sınırlı kalmamış, ihraç ürünleri içinde yer alan bazı ürün gruplarını da kapsayacak kararlar alınmıştı. Hem taklitten korunma hem de tanınmış marka kavramının önem kazandığı bir döneme uyum sağlamak adına hazırlanan Ticaret Vekaleti Celilesi Sanayi ve Mesai Müdüriyeti'nin, bazı ihracat ürünlerine alamet-i farika konulması mecburiyeti hakkındaki teklifi, İcra Vekilleri Heyeti'nin 15 Kasım 1925 tarihli içtimaında kabul olunmuştu. Alınan karara göre; tüccar ve sanayiciler ihraç edecekleri üzüm, incir, tütün, halı, sabun, ipek böceği tohumu ve gül yağlarının konulduğu kutu, şişe gibi her türlü mahfaza ve ambalajın üzerine ticaret ve fabrika adıyla birlikte ürünün menşe yerini yazmak zorundaydılar. Ayrıca ismi geçen tüccar ve sanayiciler bir alamet-i farika belirleyip bunu tescil ettirecekler ve tescil edilen marka mahfaza ya da ambalaja yapıştırılacaktı. Üstelik üç ayda bu işlemlerin yapılması gerekiyordu¹¹⁵.

Bu kararlar “Mecburi Alamet-i Farika Kararı” başlığı altında *İzmir Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası*'nda da yer almış ve Avrupa'daki ticaret merkezlerine ihracat yapan tüccarların alamet-i farika kullanma konusunda sorumsuzca davranmasından şikayet edilmişti¹¹⁶. Fakat üç ay gibi kısa bir süre içinde alınan kararların uygulanması güçtü ve kısa sürede sorunlar hükümete ulaşmaya başladı. Üstelik tüccar ve fabrika sahipleri bu kararı yeterince ciddiye almamış ve ürünlerini alamet-i farika kullanmadan piyasaya sürmeye devam etmişlerdir. Devlet uygulamanın başarılı olması adına defalarca bu kişilere tanınan ve 15 Mart 1926 tarihinde sona erecek 3 ay tescil süresini uzatmıştır. Bu kararın gerekçesi olarak da bazı hak sahiplerinin vaktinde karardan haberdar olamaması, tatbikattan doğan zorluklardan dolayı kişilerin mağdur edilmemesi gösterilmiştir¹¹⁷.

¹¹⁴ *Ceride-i Adliye*, 1 Ekim 1926, s.7.

¹¹⁵ *Ticaret Vekaleti Mecmuası*, s.159-160.

¹¹⁶ “Mecburi Alamet-i Farika Hakkında Karar”, *İzmir Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası*, yıl: 1, S:1, 1926, s.45-46.

¹¹⁷ BCA, 30.18.1.1, 18.24.4, 21 Mart 1926,

Daha sonra bu süre 18 Temmuz 1926¹¹⁸ ve 25 Mayıs 1927¹¹⁹ yılında yeniden birer yıl uzatılmıştır. Alınan karara basında yeterince yer verilmemesi, bazı kişilerin haberdar olmamasının ve gecikmelerin ana sebebi olabilir. Dönemin basını incelendiğinde *İkdam* gazetesinde yer alan bir haber dışında veriye rastlanmamıştır. Haberde de ayrıntılara değinilmeden üç ay içinde fabrikatörlerin ihraç ürünlerine alamet-i farika koymak zorunda olduğundan bahsedilmektedir¹²⁰. Hükümetin süre uzatarak üreticileri alamet-i farika almaları konusunda teşvik etmesi sonuç vermemiş, onların kayıtsızlıkları üzerine hükümet geri adım atmak zorunda kalmıştır. 16 Mayıs 1928 tarihinde “kararname ahkâmının tatbikatında yaşanan zorluklar” gerekçe gösterilerek karar kaldırılmıştır¹²¹.

2.3. 1928 Tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi’nin Suret-i Tatbiki Hakkında Talimatname

1888 tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi uzun yıllar boyunca uygulanmış; fakat yeni yönetimle birlikte nizamnamede marka tescil işlemlerinde yetkili olarak belirtilen bazı kurumların değiştirilmesi karışıklığa yol açmıştı. 8 Nisan 1924 tarihinde Alamet-i Farika Nizamnamesi’nce yetkili mahkeme olarak gösterilen İstinaf Mahkemeleri ve Bidayet Mahkemeleri ilga edilmiş ve yerine Asliye Mahkemeleri kurulmuştu. 1928 yılında ise marka tescili konusunda yetkili kurumlardan biri olan Ticaret Nezareti’nin yerini İktisat Vekaleti almıştı¹²².

Bahsedilen gerekçelerin dışında Alamet-i Farika Nizamnamesi’nde bazı konularda yeterince bilgi verilmediği de açıktı. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti’nin, 1925 yılında Lahey’de düzenlenen konferansta Paris Sözleşmesi’ne taraf olacağını bildirmesi, yürürlükteki marka tescil mevzuatının uluslararası sözleşmelere uygun şekilde düzenlenmesi ihtiyacını doğurmuştu. Bahsedilen sebeplerle 9 Temmuz 1928 tarihinde,

¹¹⁸ BCA, 30.18.1.1, 20.45.02, 18 Temmuz 1926.

¹¹⁹ BCA, 30.18.1.1, 24.33.14, 25 Mayıs 1927.

¹²⁰ *İkdam*, 17Aralık 1341; Kıranlar, “Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi”, s.653.

¹²¹ BCA, 30.18.1.1, 29.32.10, Ek 2; 16 Mayıs 1928; Kıranlar, “Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi”, s.653.

¹²² Kal’a, *İhtira Beratı’ndan Patent’e, Alamet-i Farika’dan Marka’ya Türk Sınai Mülkiyet Hakları Tarihi*, s.125-126.

“18 Şubat 1295 Tarihli İhtira Beratı Kanunuyla 28 Nisan 304 Tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesinin Suret-i Tatbiki Hakkında Talimatname” yayınlanmıştır¹²³.

Kısaca 1928 Talimatnamesi olarak adlandırabileceğimiz talimatnamenin 1. maddesi tescil talebinde bulunulacak kurumlar üzerine olmuştur. Yeni düzenlemeye göre başvuru yerleri merkezde İktisat Vekaleti ve taşrada Vilayet İdareleri olarak belirlenmiştir. Başvuru yapıp, gerekli harç ödendikten sonra bu evraklar Mıntika Sanayi ve Mesai Müdüriyeti’ne gönderilecektir. 1888 Nizamnamesi’ndeki geçici tescille ilgili karar devam ettirilmiş, tescil süresi de tıpkı Alamet-i Farika Nizamnamesi’nde olduğu gibi 15 yıl olarak kalmıştır¹²⁴.

Talimatnamenin 2. ve 3. maddesi başvuru şartları ve başvuruda gerekli belgeler ile ilgiliydi. Buna göre düzenlenecek belgelerde alamet-i farikanın hangi cins eşya üzerine konulacağı belirtilecek, tanımlama yapılırken kelimeler özenle seçilerek gereksiz kelime ve kayıtlardan kaçınılacaktı. Ayrıca marka sahibi yabancı devletlerin mensubu olan kişilerin isim ve adresi Latin harfleriyle yazılı olacaktı. Tescil başvurusunda gerekli olan evraklar ise; alamet-i farikanın üçü pullu ve imzalı ve diğer ikisi puluz olmak üzere beş numunesi, iki liralık pul, başvurunun vekil tarafından yapılması durumunda vekaletname, daha önce başka devletlerde tescil ettirilmiş bir alamet-i farikaysa rüçhan hakkından dolayı tescilin yapıldığı devletten alınan bir müracaat belgesi ve tercümesi, şeklinde sıralanmıştı.

Alamet-i farika numunelerinin ne şekilde olacağı da ayrıntılarıyla açıklanmıştı. Buna göre alamet-i farika numuneleri baskı, damgalanma veya fotoğrafla çekilme suretiyle orta kalınlıkta beyaz ve sağlam kağıt üzerine, on beş milimetreden az ve on santimetreden fazla ebatla olmamak şartıyla yapıştırılacaktı. Aynı belgeye alamet-i farika numuneleri 30x20 cm ebadı geçmeyecek şekilde yapıştırılacak ve numunenin kapanmaması adına sayfanın arka tarafında imza ve pullar bulundurulacaktı. Bu kağıt

¹²³ T.C. Resmi Gazete, sayı: 955, (4 Ağustos 1928); Kıranlar, “Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi”, s.657.

¹²⁴ Kıranlar, “Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi”, s.657.

üzerine başka bir kağıt yapıştırılması da yasaklanarak, net bir görüntünün elde edilmesi amaçlanmıştı¹²⁵.

6. madde gereğince alamet-i farikanın şekli ve ismi anlaşılır olmak zorundaydı. Alamet-i farika sahibine ait olmayan ve tescil ve kullanımına izin verilmeyen ticaret unvanlarıyla alamet-i farika sahibinin ikamet ve ticaret mahalli ile alakadar olmayan menşe unvanları tescil edilemeyecekti. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti ve diğer ülkelere ait milli işaret ve alametler de tescil edilmeyecekti. Benzer durum cemiyet ve müesseselere ait alamet ve işaretler için de geçerliydi¹²⁶.

7. madde gereğince, başvuru dilekçesi verildiğinde, başvuru şartlarına uygun belgeler tamamsa içeriğe bakılmadan 24 saat içinde merkezde Sanayi Umum Müdürlüğü, taşrada Vilayet İdare Heyeti başkatipleri tarafından harcın alındığına dair tahsilat makbuzu kesilecekti. Harç, başvuru dilekçesine eklenerek mühürlenecekti. Eğer başvuruda eksikler varsa bunların başvuru yapan kişiye bildirilmesi ve eksiklerin tamamlanması için zaman tanınacaktı. 10. madde Türk ve yabancı marka sahiplerine verilen tescillerin kayıtlarıyla ilgiliydi. Türk uyrukluların kayıtları ayrı, yabancı uyrukluların tescil kayıtları ayrı bir deftere kaydedilecekti. Ayrıca marka sahiplerinin isim ve adreslerinin latin harfleriyle yazılması kararlaştırılmıştı¹²⁷.

12. maddeye göre; Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nde de tesciller Alamet-i Farika Defterlerine kaydedilecektir. Alamet-i farikalarda yapılan değişiklikler, satış ve devretme işlemleri de ayrıca defterlerde belirtilecektir. Tescili tamamlanmış olan alamet-i farikaların devretme işlemlerinde “ferağ muamelesini” içeren bir damga ve tescil dilekçesi ile devretme işlemi yapılabilir. Bu işlemin

¹²⁵ T.C. Resmi Gazete, sayı: 955, (4 Ağustos 1928); Kıranlar, “Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi”, s.657-658.

¹²⁶ Bu madde daha önce yaşanmış olan arma, sancak gibi milli işaretlerin kullanılması ve bundan doğan sorunların engellenmesi için kararlaştırılmıştır. Ayrıca aynı şartlar Paris Sözleşmesi'nde de yer almaktadır. Menşe unvanların kullanılmasına da ayrıca değinilerek, bölgelerin meşhur olarak atfedilen ürünlerin taklidinin engellenmesi amaçlanmıştır.

¹²⁷ T.C. Resmi Gazete, sayı: 955, (4 Ağustos 1928); Kıranlar, “Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi”, s.658.

yapılabilmesi için yabancı devletlerde bulunan marka sahipleri tarafından, o devletten alacakları musaddak bir ferağname ve tercümesi, satış dilekçesine eklenecektir. Türkiye’de bulunan marka sahipleri için ise aynı şekilde bir ferağname, mahkeme ilanı veya bunlara ait tasdikli suretlerin satış dilekçesine eklenmesi mecburidir. Alamet-i farikalar için ferağ muamelesi yalnızca bir kısım eşya hakkında ve belirli bir mühletle yapılabilmesi şartına bağlanmıştır. Bu gibi hallerde tescil defterleri üzerine kayıt edilmesi için Adliye Vekaleti’ne de bilgi verilir. Alamet-i farika sahibi, markasını yapıştıracığı eşyaya, tescili takip eden süreçte bazı maddeler ilave etmek veya tescil defterinde yazılı maddelerin bir kısmından veya hepsinden feragat etmek talebinde bulunacak olursa, bu verilerin tescil defteri üzerine kayıt edilmesi için Adliye Vekaleti’ne bilgi verilir¹²⁸.

Talimatnamenin 13. maddesi ise Uluslararası Paris Sözleşmesi çerçevesinde hazırlanmıştır. İlk defa Türkiye Cumhuriyeti’nde rüçhan hakkıyla ilgili resmi bir karar alınmıştır. Bu karara göre; Uluslararası Paris Sözleşmesi’nin 2. maddesinde tayin edilen mühletler zarfında bir marka üzerinde rüçhan hakkı talebinde bulunan kimseler, tescil dilekçeleri ve tarifnamelerinin ilk sayfaları üzerinde bu taleplerini bildirmek zorundadır. Markalar hakkında rüçhan hakkı talep edilmiş ve gerekli şekilde müracaat olunmuşsa, uygun açıklama tescil defterlerine kaydedilecektir. Rüçhan hakkı talep edilmemiş veya mühleti zarfında müracaat olunmamışsa tescil defterinde “rüçhan hakkı yoktur” şeklinde açıklama yer alacaktır. Talimatnamenin, yayınladığı gün itibariyle geçerli olmasına karar verilmiştir¹²⁹.

1928 Talimatnamesi’nde görülen boşluklar yıllar içinde yapılan tadillerle giderilmeye çalışılmıştır. 21 Mart 1929 tarihinde ihtira beratı harçlarıyla ilgili 8. Madde değiştirilmiş¹³⁰; 13 Mayıs 1931 tarihinde ise ihtira beratlarının tescili, tescil süresi ve

¹²⁸ T.C. Resmi Gazete, sayı: 955, (4 Ağustos 1928); Kıranlar, “Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi”, s.658.

¹²⁹ Gös.yer.

¹³⁰ T.C. Resmi Gazete, sayı: 1147, (21 Mart 1929.)

rüçhan hakkının durumu ile ilgili olarak talimatnamenin 15. maddesi yeniden düzenlenerek daha açıklayıcı hale getirilmiştir¹³¹.

1928 Talimatnamesi'yle tescil başvurularında yetkili olan kurumlar değiştirilmiş, başvuruda teslim edilecek evraklar ile ilgili oldukça açıklayıcı ifadeler kullanılmış ve karışıklıkların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ayrıca 1925 yılında Paris Sözleşmesi'ne katılım kararı alınması sebebiyle bu sözleşmede var olan bazı maddeler talimatnameye de eklenmiş, sürecin sözleşmeye uygun olarak ilerlemesi hedeflenmiştir. İhtira beratları ile ilgili olan bazı maddeler ilerleyen yıllarda tadil edilse de alamet-i farika hususunda bir değişiklik yapılmamış ve talimatname bütünlüğünü koruyarak yürürlükte kalmaya devam etmiştir.

2.4. Gerçekleştirilen Marka Tescilleriyle İlgili Değerlendirmeler

1871 tarihinde yürürlüğe giren “Fabrika Ma'mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname” ile Osmanlı Devleti'nde marka tescil işlemleri başlatılmış, zamanla tescillerin kaydedilmesi usulü değiştirilse de günümüze ulaşan kayıtlar Türkiye'de marka tescilinin tarihine ışık tutmuştur. Markalar, daha önce bahsedildiği üzere Alamet-i Farika Nizamnamesi yükümlülüklerine uygun olarak Alamet-i Farika Defterlerine kaydedilmiştir. Tescil konusunda en önemli verileri içeren bu defterlerin büyük kısmı kaybolmuş, yalnızca yirmi adedi günümüze ulaşmıştır. Fakat bu defterlerin biri boş olup, on dokuzunda kayıt yapılmıştır. Kayıtları içeren defterlerin ikisi, bir cilt içinde toplanmıştır. Dolayısıyla elimizde on sekiz adet Alamet-i Farika Defteri bulunmaktadır¹³². Cumhuriyet döneminde marka tescil kayıtlarının Ankara'da tutulmaya başlanması ve eski defter numaralarının Latin harfleriyle yeniden ciltlenmesi, defterlerin tespit edilmesi konusunda karışıklığa yol açmıştır. Tüm veriler incelendiğinde bazı defter kayıtlarının kayıp olduğu anlaşılmıştır¹³³.

¹³¹ T.C. Resmi Gazete, sayı: 1795, (13 Mayıs 1931.)

¹³² Kıranlar, “Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi, s.646.

¹³³ Ahmet Kal'a-İrfan İnce, *Alamet-i Farika'dan Marka'ya*, Türk Patent Enstitüsü, Ankara, 2006, s.14.

Üçüncü bölümde bahsedileceği üzere, 1931 tarihi itibarıyla Paris Sözleşmesi'nin yükümlülüklerine bağlı olarak defter sistemi terkedilmiş, marka tescillerinin *Resmi Sınai Mülkiyet Gazetesi* aracılığıyla yayınlanmasına karar verilmiştir. Bu vesileyle uluslararası müktesebata uyum sağlanarak modern bir kayıt anlayışının benimsenmesi ve sınai mülkiyet alanında yaşanan gelişmelerin bildirilmesi amaçlanmıştır¹³⁴.

Cumhuriyet dönemine ait tescil kayıtları incelendiğinde özellikle sigara kağıdı tescillerinin üstünlüğü dikkat çeker. Sigara tescillerinin bu denli fazla olmasında 1925 yılında alınan kararla ihraç ürünlerine alamet-i farika konması zorunluluğu getirilmesinin de etkisi vardır. Ayrıca Türk tütününü yurtdışında da oldukça popülerdir ve marka için bir tercih kriteri oluşturmaktadır. Hatta yabancı devletlerdeki marka tescil kayıtları incelendiğinde, bazı sigara markalarında “Turkish Blend”¹³⁵, “Turkish Cigarette”¹³⁶ ve “Turkish Tobacco” gibi ifadelerin yer aldığı görülür¹³⁷.

Cumhuriyetin ilk yıllarında sigara tescilinin diğer sektörlerle göre oranını değerlendirmek için *Sınai Mülkiyet Gazetesi*, Alamet-i Farika Defterleri ve *Ticaret Vekâleti Mecmuası*'nın 1923-1931 tarihleri arasındaki verileri incelenmiş, 347 firma ve 22 sektör tespit edilmiştir. Buna göre; en çok tescil edilen ürün %10.1'lik bir dilimle sigara kağıdı olmuştur. Sektör analizi değerlendirildiğinde sigara kağıdını takip eden ürünler ise altın-mücevherat, aydınlatma, cam-çimento-toprak ve ulaşım araçları olarak sıralanabilir.

¹³⁴ Kıranlar, “Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi, s.660.

¹³⁵Bkz; Ek 2.

¹³⁶Bkz; Ek 3.

¹³⁷Dansk Varemaerketidende, Nr: 45, 1928, s.322.

Tablo 1: *Sınai Mülkiyet Gazetesi, Alamet-i Farika Defteri ve Ticaret Vekâleti Mecmuası'nın 1923-1931 tarihleri arasındaki sektör verilerinin analizi*

Sektörler	Adet	Yüzde (%)
Sigara Kağıdı	39	10,1
Altın-Mücevherat	3	,8
Aydınlatma	1	,3
Cam, Çimento ve Toprak	4	1,0
Diğer Ulaşım Araçları	1	,3
Elektrik ve elektronik	11	2,8
Enerji Depolama	1	,3
Ev ve mutfak eşyası	3	,8
Gıda	51	13,2
İnşaat	6	1,6
İş Makineleri	3	,8
Kimya, Petrol, Lastik ve Plastik	44	11,4
Kozmetik	32	8,3
Kültür, Sanat ve Tasarım	12	3,1
Maden	7	1,8
Metal	21	5,4
Otomotiv	11	2,8
Sağlık	18	4,7
Savunma Sanayi	7	1,8
Tarım Alet ve Makineleri	12	3,1
Tekstil, Hazır Giyim, Deri	95	24,5
Tütün Ürünleri	5	1,3
Total	387	100,0

Tescil edilen markalar arasında günümüzde de bilinen markalar olan Chestirfield, Camel gibi önemli markaların olduğu görülür. Dikkat çeken bir diğer nokta ise 1923 yılında tescil edilen sigara markalarında “Cumhuriyet”, “Hilal”, “Anadolu Kahramanları” ve “Saltanat-ı Milliye” gibi isimlerin tercih edilerek vatanseverliğe atıfta bulunulmasıdır. 1931 tarihinden sonra yayınlanan *Resmi Sınai Mülkiyet Gazetesi*’nde de sigara markası tescillerine rastlanmıştır. Özellikle Haziran 1936 tarihli *Sınai Mülkiyet Gazetesi*’nde Türkiye Cumhuriyeti İhisarlar Umum Müdürlüğü tarafından tescil ettirilen altı adet sigara markasına yer verilmiştir. Bu altı marka, uzun yıllar boyunca Türkiye’de üretiminin devam ettiği “Yenice”, “Bozkurt”, “Samsun”¹³⁸, “Yalova”, “Assorties” ve “İsmet” isimli markalardır¹³⁹.

Tescil kayıtlarında tarih ilerledikçe günümüzde var olan markaların kayıtlarına daha çok rastlanmaktadır. Türkiye’de tescil ettirilen markaların vekaletname bölümlerine bakıldığında ise genellikle yabancıları temsil eden iki isim öne çıkmaktadır. Bunlar; İngiltere Devleti tebaasından olup Beyoğlu’nda bulunan Stock ve İtalya Devleti tebaasından olup Galata’da bulunan J. B. Dallegio’dur. Marka sahiplerinin belirtmiş olduğu adreslerde ise yoğunluk Beyoğlu, Galata, Sirkeci gibi mevkilerdedir¹⁴⁰.

Sigara markalarının dışında tekstil, kozmetik, gıda ve alkollü içecek ürün grupları da öne çıkmaktadır. Günümüze ulaşan Alamet-i Farika Defterleri verilerine bakılarak yabancıların da Türkiye topraklarında sıklıkla marka tescil ettirdiği anlaşılmaktadır. Özellikle otomobil parçalarının, musiki aletlerinin ve her çeşit makinenin tescilinde yabancılar öne çıkarken, meyve, meşrubat ve şekerleme ürünlerinde Türk markalarının daha üstün oldukları görülür. Bahsedilen ürün gruplarında, özellikle lokum ve şekerleme ürünleri ile tescil yaptıran Hacı Bekirzade Ali Muhiddin Efendi, incir üretimi yapan Balıkesirli Eminzade Kardeşler¹⁴¹ ve yine şekerleme üretimi yapan Hafız

¹³⁸ Bkz; Ek 4.

¹³⁹ Betül Çakır Katok, “Cumhuriyet Dönemi Sigara Tescilleri (1923-1936), *International Social Sciences Studies Journal*, C:6, S:62, 2020, s.2100-2101.

¹⁴⁰ Marka Sicil Kayıt Defteri, Defter no: 401-500; Marka Sicil Kayıt Defteri, Defter no: 801-891; Marka Sicil Kayıt Defteri, Defter no: 1340-1470; Marka Sicil Kayıt Defteri, Defter no: 1471-1836; Marka Sicil Kayıt Defteri, Defter no: 1473-1897, Marka Sicil Kayıt Defteri, Defter no: 2978-3378.

¹⁴¹ Bkz; Ek 5.

Mustafa gibi isimler öne çıkmaktadır. Yabancıların sahip olduğu markalarda ise tütün markası Camel, makine parçaları üreten Remington, dikiş makineleri üreten Singer, tıraş bıçakları üreten Gillette¹⁴², kırtasiye ürünleri üreten Faber Castell, ilaç üretimi yapan Bayer gibi günümüzde de aşına olduğumuz markalara rastlanmaktadır; ismine en çok rastlanan şirketse petrol üretimi yapan ve birçok farklı ürün için marka tescil ettiren Standart Oil Company'dir.

Sinai Mülkiyet Gazetesi incelendiğinde Alamet-i Farika Defterleri'nde de yer alan Nestle¹⁴³, Shell, Siemens gibi şirketlerin isimlerine rastlanırken, adı geçen gazetede Kavaklıdere, Elit, Apikoğlu gibi yeni ve Türk uyruklu markalar da gözükür. Bunların dışında varlığını korumasa dahi o dönem için popüler olup basında yer alan markalar da mevcuttur¹⁴⁴.

Marka tescillerine dair bilgi edinmenin bir başka yolu da dönemin basınının incelenmesidir. Zira markanın en önemli fonksiyonlarından biri de reklam vazifesi görmesidir. Markasını tanıtmak isteyen üretici buna uygun şekil ve sembollerin kullanılmasına özen gösterir¹⁴⁵. Ardından hem Osmanlı Devleti döneminde hem de Türkiye Cumhuriyeti'nde uygulanan bir yöntem olan gazeteye ilan verme yolu seçilerek marka, halka tanıtılır. Bu yüzden dönemin gazetelerinin özellikle son sayfaları incelendiğinde, sıklıkla marka reklamlarına rastlanır. Bu vesileyle dönemin reklam anlayışı, hangi marka gruplarının ilan vermeyi tercih ettiği gibi konular hakkında fikir edinilebilir. Dönemin gazeteleri arasında en çok reklama yer veren gazeteler; *Akşam*, *Hakimiyet-i Milliye*, *Tanin*, *Ulus* ve *Vakit* isimli gazetelerdir. Burada üretici, gazetenin ilan sayfasında, sütunlarında belirlediği boyutta markanın şeklini içeren bir resim ve adres bilgilerini vererek reklamını yapar¹⁴⁶. Özellikle dönemin büyük firmaları reklam yapma konusunda özen göstermiş, bazen farklı gazetelerde belli aralıklarla ilanlar

¹⁴² Bkz; Ek 6.

¹⁴³ Bkz; Ek 7.

¹⁴⁴ *Resmi Sinai Mülkiyet Gazetesi*, sene: 1, S: 2, Kanun-i evvel 1931, *Resmi Sinai Mülkiyet Gazetesi*, sene: 4 S:18, 1935, *Resmi Sinai Mülkiyet Gazetesi*, sene: 6, S: 21, 1936.

¹⁴⁵ Arseven, "Alamet-i Farika Hakkının Mahiyeti, Gayrı Kanuni Rekabetle Münasebeti ve Doğumu", s.829.

¹⁴⁶ Bkz; Ek 8.

yayınlatmışlardır. Örneğin Radium Tıraş Bıçağı markası *Akşam Gazetesi*'ne 1929 yılında Mart, Eylül, Aralık aylarında defalarca ilan verirken¹⁴⁷; Aspirin markası ilanlarının yayınlanması için hem *Akşam Gazetesi*'ni hem de *Hakimiyet-i Milliye Gazetesi*'ni¹⁴⁸ tercih etmiştir.

Günümüzde varlığı bilinmese dahi defalarca ilan vermesinden anlaşıldığı üzere o dönem oldukça popüler olan bazı markalar bulunmaktadır. Radium Tıraş Bıçakları, Mazon Meyva Tuzu, Pertev, Fruit Salt, Dantos Hasan, Perfecta, Phosphatine Falieres gibi marka isimleri bu bağlamda belirtilmelidir. Markalar özellikle taklitten kaçınmak için ilan yöntemini kullanırken, halka vermek istedikleri bilgileri de bu vasıta ile vermişlerdir. Örneğin dönemin basınında sıkça ilan veren Radium Tıraş Bıçağı markası, alamet-i farikasının taklit edildiğini basın vasıtasıyla duyurmuş, müşterilerinden dikkatli olmasını istemiştir¹⁴⁹. Gazete reklamlarında günümüzün popüler markalarından olan Dunlop, Philips¹⁵⁰, Ford¹⁵¹, Bayer, Goodyear gibi firmaların reklamlarına rastlanmaktadır. Elbette reklam anlayışı günümüzde oldukça değişmişse de, özellikle tanıdık markalara gazete sayfaları arasında rastlamak, marka konusunun hem geçmişten izler taşıyan hem de bir o kadar güncel bir konu olduğunu kanıtlar niteliktedir¹⁵².

¹⁴⁷ *Akşam*, 5 Ocak 1929; *Akşam*, 27 Aralık 1929.

¹⁴⁸ *Akşam*, 7 Mart 1930; *Hakimiyet-i Milliye*, 26 Nisan 1930.

¹⁴⁹ *Akşam*, 27 Aralık 1929.

¹⁵⁰ Bkz; Ek 9.

¹⁵¹ Bkz; Ek 10.

¹⁵² *Akşam*, 17 Temmuz 1937; *Akşam*, 11 Ağustos 1932; *Akşam*, 24 Temmuz 1930; *Akşam*, 5 Mart 1929; *Akşam*, 8 Aralık 1934; *Akşam*, 8 Aralık 1934; *Vakit*, 26 Nisan 1931; *Vakit*, 22 Haziran 1930; *Vakit*, 26 Nisan 1931; *Tanin*, 2 Nisan 1946; *Ulus*, 15 Haziran 1930; *Hakimiyet-i Milliye*, 17 Mart 1930.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ULUSLARARASI MARKA TESCİL SİSTEMİNDE TÜRKİYE

3.1. Türkiye'nin Paris Sözleşmesi'ne Dahil Olma Süreci

Daha önce bahsedildiği üzere 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'na göre Türkiye; Paris Sözleşmesi'nin 2 Haziran 1883'de Washington'da tadil edilmiş şekline, edebiyat ve sanat eserlerinin korunması ile ilgili olarak imzalanan Bern Sözleşmesi'nin 13 Kasım 1908'de Berlin'de tadil edilmiş şekline ve 20 Mart 1914 tarihli Bern Ek Protokolüne dahil olacaktı¹⁵³. Fakat 1925 tarihine kadar bir girişimde bulunulmamıştı. Türkiye, 8 Ekim 1925 tarihinde düzenlenen Lahey Konferansı'na temsilci göndererek katıldı ve sözleşmeye dahil olacağını beyan etti. Gerekli düzenlemelerin yapılmasının ardından 29 Mayıs 1930 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe giren kanunla Türkiye, Lahey Konferansı'nda tadil edilen Paris Sözleşmesi ve Madrid Sözleşmesi ittifaklarına dahil oldu¹⁵⁴. Bu tarih itibarıyla marka tescilinde uluslararası tescil sistemi benimsenmiş ve buna uygun mevzuatı hazırlama ve uygulama yükümlülüğü altına girilmişti.

3.1.1. Sınai Mülkiyet Haklarının Korunmasıyla İlgili Paris Sözleşmesi'nin Kabulü

Türkiye sınai mülkiyetin himayesine dair 8 Ekim 1925 tarihinde Lahey'de toplanacak konferansa 18 Aralık 1924 tarihinde Hollanda elçiliği aracılığıyla davet edildi¹⁵⁵. Daveti kabul eden Türkiye, Mehmet Münir ve Reşat Bey'i temsilci olarak tayin etmişse de görev değişimi nedeniyle dönemin Lahey elçisi Esad Bey görevlendirilmişti¹⁵⁶. Konferansta, Paris Sözleşmesi gözden geçirilmiş; marka sahiplerine tanınan haklar, rüçhan hakkı, tanınmış markalar, sınai mülkiyetin himaye alanı gibi konular üzerinde gerekli görülen düzenlemeler yapılmıştı¹⁵⁷.

¹⁵³ “Lozan Sulh Muahdesinin Kabulüne Dair Kanunlar”, Düstür, Üçüncü Tertip, C: 5, Necmi İstikbal Matbaası, İstanbul, 1931.

¹⁵⁴ T.C. Resmi Gazete, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930); TBMMZC, Devre: 3, C:19, 15 Mayıs 1930.

¹⁵⁵ Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı(HR.İM), 160-14, Ek 2.

¹⁵⁶ HR.İM, 161-4, Ek 2: 24 Ekim 1925.

¹⁵⁷ T.C. Resmi Gazete, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930.)

Konferansa temsilci gönderilmiş ve oluşturulan birliğe dahil olunmuş olsa da bir süre sözleşme hükümleriyle ilgili kanunlaştırma yönünde adım atılmadı. Konferansın etkisiyle sadece 1925 tarihinden sonra yapılan yasal düzenlemelerin çoğunda marka tescili konusunun, bu sözleşme çerçevesinde şekillendirilmesi oldu. Türkiye, sözleşmeye taraf olmamayı yasal bağılıktan ziyade iç hukuk düzenlemelerini yapmak adına tercih ediyordu. Fakat bu durum birkaç yıl sürecek ve yasal mevzuat düzenlenerek ilgili sözleşmeye dahil olunacaktı. Sürecin bu aşamaya gelmesinde 1929 yılında, Lozan Barış Antlaşması'nın eki olan Ticaret Mukavelesnamesi kapsamında belirlenen bazı kısıtlamaların kaldırılmasının etkisi büyüktü. Zira Türkiye'nin gümrük tarifelerini belirlemekte özgür kalmasıyla birlikte konuyla ilgili olan tutum yumuşayacaktı¹⁵⁸.

Türkiye'nin Paris Sözleşmesi'nin Lahey'de tadil edilen haline katılması için hükümetin belirli kurumlarında kapsamlı bir çalışma yapıldığı görülmektedir. Nitekim 1930 yılının ilk iki ayı dikkate değerdir ve bu bağlamda “Beynelmilel Sınai Mülkiyet Mukavelelerinin Lahey Tadilatına İltihak Edilmesi Hakkında 1/570 Numaralı Kanun Layihası”nın¹⁵⁹ üzerinde durulması gerekir. Layihadan anlaşıldığına göre ilgili kurumlar sözleşme üzerinde yapılan değişiklikleri incelemiş, Türkiye'nin üzerine düşen sorumlulukları üzerinde durmuş ve gerekli kanunların hazırlanması gerektiği kanaatine varmıştır. Bunun dışında Uluslararası Büro'ya bildirilmesi gereken hükümete ait arma ve işaretlerin belirlenmesi ve gayri kanuni rekabet konusuyla ilgili olarak hangi kurumların yetkili olacağına karar verilmesi ile ilgili çalışmalara da kısa zamanda başlanması gerektiği anlaşılmıştır. Paris Sözleşmesi yanında “Fabrika ve Ticaret Markalarının Beynelmilel Tescili Hakkında 14 Nisan 1891 Tarihli Madrid Sözleşmesi” ise her devlet için oldukça önemli görülerek, Türkiye'nin de katılımının faydalı olacağı beyan edilmiştir¹⁶⁰.

Türkiye'nin Paris Sözleşmesi'ne dahil olması yönündeki kararlılığında komşu Yunan, Bulgar ve diğer Balkan hükümetleri yanında neredeyse bütün Avrupa ve Amerikan

¹⁵⁸ Kıranlar, “Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi”, s.652,659.

¹⁵⁹ Bkz; Ek 11.

¹⁶⁰ “Beynelmilel Sınai Mülkiyet Mukavelelerinin Lâhay Tadilâtına İltihak Edilmesi Hakkında 1/570 Numaralı Kanun Lâyihası ve İktisat Encümeni Mazbatası”, sıra no:143, 30 Ocak 1930.

hükümetlerinin katılımı etkili olmuştu. Üstelik Lozan Barış Antlaşması'yla sözleşmelere dahil olma yönünde taahhüt altına girilmişti ve bu nedenle hem Paris Sözleşmesi hem de Madrid Sözleşmesi ile ilgili olarak bir kanun projesi acilen meclise gönderilmişti¹⁶¹.

Beynelmilel Sınai Mülkiyet Mukavelelerinin Lahey Tadilatına İltihak Edilmesi Hakkında 1/570 Numaralı Kanun Layihası adlı layiha kanunlaşmış ve 1930 yılından itibaren Türkiye, uluslararası sözleşmelere dahil olarak belirtilen tarih itibariyle iç hukukunu uluslararası müktesebata uygun hale getirmiştir. 15 Mayıs 1930 tarihinde mecliste kabul edilen ve 29 Mayıs 1930 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe giren 1616 numaralı kanunla, Türk Hükümetine Paris ve Madrid Sözleşmesi ile bu sözleşmelerin tadilatlarına katılma yetkisi verilmiştir¹⁶².

3.1.2. Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Tescili Hakkında Lahey Sözleşmesi

Sınai Mülkiyetin Korunmasıyla İlgili 20 Mart 1883 tarihli Uluslararası Paris Sözleşmesi, Lahey'de başlayan görüşmelerin sonucunda 6 Kasım 1925 tarihinde tadil edilmiştir. Yukarıda da bahsedildiği üzere 1930 yılı itibariyle Türkiye Cumhuriyeti de sözleşmeye taraf olan devletlerden biri haline gelmiştir¹⁶³. Sözleşmenin ana prensiplerini içeren maddeler, Türkiye Cumhuriyeti'nde uzun yıllar boyunca marka tescilinin hangi çerçevede uygulanacağını anlayabilmek adına oldukça önemlidir.

Paris Sözleşmesi, oluşturulduğu 1883 tarihinden itibaren marka tescili konusunda taraf devletlerin uygulayacağı uluslararası çerçeveyi belirlemiştir. Bahsedilen tarih itibariyle, ana prensipleri genel olarak aynı kalmakla birlikte, metnin zaman zaman düzenlenecek konferanslar yoluyla revize edilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece dönemin şartlarına uygun olarak gerekli değişiklikler yapılmış ve sözleşmenin tadil edilen tüm şekillerinde,

¹⁶¹ [1/570 Numaralı Kanun Lâyihası ve İktisat Encümeni Mazbatas], 30 Ocak 1930.

¹⁶² T.C. *Resmi Gazete*, sayı: 1506, 29 Mayıs 1930; Ernst Hirsch, *Fikri ve Sınai Haklar*, s. 244. Bkz; Ek 12.

¹⁶³ T.C. *Resmi Gazete*, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930.)

yıllar ilerledikçe daha ayrıntılı ve açıklayıcı ifadeler kullanılarak daha anlaşılır bir metin ortaya çıkarılmıştır¹⁶⁴.

Paris Sözleşmesi'nin tadili için yapılan değişikliklerde devamlı olarak sınai mülkiyet haklarının himaye alanının ve marka sahiplerine tanınan hakların genişletildiği görülür. Nitekim Lahey'de düzenlenen sözleşme metninin ilk maddesi bu bağlamda dikkate değerdir; ilgili maddede sınai mülkiyetin en geniş anlamı ile değerlendirileceği belirtilmiş ve bu prensip doğrultusunda hükümlere varılmıştır. Böylece sınai mülkiyet himayesinin, sözleşmenin ilk halinde olduğu gibi yalnızca sanayi ve ticaret mamullerine mahsus olmayacağı ve “şarap, hububat, tütün yaprakları, meyveler, hayvanat gibi zirai sanatlar ve madenler, maden suları gibi istihraç sanatlar sahasında da” uygulanması gerektiği kararlaştırılmıştır¹⁶⁵.

Sözleşme gereğince, Paris Birliğine dahil olan devletlerin vatandaşları veya bu devletlerden birine yerleşmiş olan kişiler, devletlerin kendi vatandaşlarına sağladığı bütün sınai mülkiyet haklarından aynı şekilde faydalanacak, herhangi bir ayırım söz konusu olmayacaktı. Ayrıca bu himaye sağlanırken kişinin ilgili ülkede ikametgahının bulunması veya müessese sahibi olması şartı aranmayacaktı¹⁶⁶. Bu karar Türkiye için önemliydi; çünkü Osmanlı Devleti döneminden itibaren marka tescil ettirmek isteyen yabancılardan ikametgah ve müessese sahibi olma şartı aranıyordu¹⁶⁷ ki bu da temel şikayet konusuydu. Böylece yeni düzenlemelerle Türkiye’de marka tescili yaptırmak isteyen yabancılar adına önemli bir sorun ortadan kaldırılmış oluyordu.

Yeni düzenlemelerle rüçhan hakkının süresi de netleştirildi ve bu hakkın geçerlilik süresi ihtira beratları ve faydalı modeller için on iki ay, sınai resim ve modellerle, fabrika ve ticaret markaları için altı ay olarak belirlendi¹⁶⁸. Paris Sözleşmesi'nin önceki metinlerinde fabrika ve ticaret markaları için rüçhan hakkının geçerlilik süresi dört ay

¹⁶⁴ T.C. Resmi Gazete, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930.)

¹⁶⁵ Gös.yer.

¹⁶⁶ Gös.yer.

¹⁶⁷ BOA, HR.İD, 2020-21, Ek 1, Ek 2: 2 Mart 1895.

¹⁶⁸ T.C. Resmi Gazete, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930.)

iken¹⁶⁹, Lahey ile bu süre marka sahiplerinin lehine olacak şekilde uzatılmıştı. Sürenin bitişi hesaplanırken markanın öncelikli olarak tescil edildiği devletteki tarihe bakılacaktı. Rüçhan hakkından faydalanmak isteyen kişi bunu tescil sırasında beyan etmek zorundaydı. Taraf devletler bu beyanın hangi zaman diliminde yapılacağına kendileri karar verecekti. Ayrıca kişi markasını tescil ettirdiğine ve rüçhan hakkı sahibi olduğuna dair tercüme edilmiş bir tasdikname talep edebilecekti¹⁷⁰.

Lahey Konferansı'nda alınan başka bir kararla ilk defa “tanınmış marka” kavramına değinilmişti. Tanınmış markaların korunmasıyla ilgili ilk teklif, Paris Sözleşmesi ile ilgili tadilin yapılması için 1911 yılında toplanan Washington Konferansı'nda gündeme gelmişti. Oysa konuyla ilgili yapılan teklifin bir sonuca bağlanması 1925 yılında toplanan Lahey Konferansı ile olmuştu. Bu tarihten sonra toplanan bütün konferanslarda tanınmış marka konusu üzerinde durulmuş ve konuyla ilgili güncellemeler yapılarak, tanınmış markaların korunması hakkındaki önlemler arttırılmıştı¹⁷¹. Yine bu kavram çerçevesinde tescilin talep edildiği ülkede herkesçe bilinen bir markanın, karışıklığa yol açacak şekilde taklit edilmesi yasaklanmıştı. Fakat tanınmış marka kavramı birçok ülke için yeni olduğu ve ilgili markalar ilk defa bir sözleşmede koruma altına alındığından, böyle bir markanın iptalinin istenmesi için tescil tarihinden itibaren en az beş yıllık bir süre tanınmasına karar verilmişti. Markanın tanınmış olup olmadığı kararını, tescilin talep edildiği ülke makamları verecekti¹⁷².

Sözleşme ile hangi markaların tescilinin reddedileceği de açıklanmıştı. Henüz Paris Sözleşmesi'nin ilk metninden itibaren bu konu üzerinde dikkatle duruluyor, tescili reddedilecek markalar hakkında hükümlere varılıyordu. Buna göre tescil edilecek markada; tescilin talep edildiği devlette başkaları tarafından elde edilmiş haklara zarar vermeyecek şekilde olması, umumi ahlak ve adaba uygun olması, ayırt edici vasıflarının bulunması, şartları aranılıyordu. Bir marka, bu şartları taşımadığında reddedilmesi gerekiyordu. Ayrıca sözleşmeye göre; tescili talep edilen marka, taraf devletlerden

¹⁶⁹ Dericioğlu, *Marka Mevzuatımız ve Tatbikatı*, s.160.

¹⁷⁰ *T.C. Resmi Gazete*, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930.)

¹⁷¹ Akın, *Tanınmış Markalar*, s.43.

¹⁷² *T.C. Resmi Gazete*, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930.)

birinde tescilli diğer bir markaya benziyorsa, taklidin önüne geçmek amacıyla talep reddedilecekti. Lahey Konferansı'nda markanın tesciline izin verilmeyecek durumlar ile ilgili olarak alınan kararlar 1911 yılında Washington'da alınan kararlarla aynıydı¹⁷³. Fakat daha önce bahsedildiği üzere Lahey'de özellikle tescil talep eden kişilerin lehine kararlar alınmak istenmiş ve bu bağlamda bahsedilen şartlara uygun olmayan markaların uygun hale getirilmesi için üç senelik süre tanınmıştı¹⁷⁴.

Paris Sözleşmesi ve bu sözleşmeyi tadil eden bütün sözleşmelerde değişmeyen temel konu arma, bayrak ve diğer milli işaretlerin alamet-i farika olarak tescilinin yasaklanmasıydı. Bu yasağın önünün alınması adına sözleşmeye taraf devletler himaye altına alınmasını istedikleri hükümet alametleri ve resmi kontrol ve teminat işaret ve damgalarının listesini Uluslararası Büro vasıtasıyla diğer devletlere bildirmek ile yükümlüydü. Eğer devletlerden biri itirazda bulunacak olursa tebligatı aldığı tarihten itibaren on iki aylık süre içinde Uluslararası Büro'ya bildirim yapmak zorundaydı. Konuyla ilgili verilen kararlar sözleşmenin imza tarihinden sonra tescil edilen markalar için geçerli olacaktı. Devlet şahsın kötü niyetle bu işaret ve alametleri kullandığını tespit ederse markanın tescilini reddedecekti. Her devlet, bir devletin arma ve milli işaretini kullanmak vasıtasıyla tüketiciyi menşe konusunda yanıltan markaların, ülkesinde kullanılmasını engelleyeceğini taahhüt edecekti¹⁷⁵.

Sözleşme maddelerinde, sözleşmeye taraf bulunan ülkelerden birinde daha önce tescil edilen bir marka nerede olursa olsun korunması yönünde baskın bir eğilim vardı. Marka barındıran bir ürün ithali sırasında da sınai mülkiyet himayesine tâbi olacaktı. Aynı suretle ithal edilen devlette de bu koruma devam ettirilecekti. Lahey'de alınan kararlarda ürünün ithali sırasında sağlanacak olan korumanın, sergilerde de geçerli olması uygun görülmüştü. Sözleşmeye dahil olan devletlerden birinin topraklarında bir uluslararası sergi düzenlendiğinde, teşhir edilecek ürünler için ayrıca geçici bir himaye

¹⁷³ Dericioğlu, *Marka Mevzuatımız ve Tatbikatı*, s.161-162.

¹⁷⁴ *T.C. Resmi Gazete*, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930.)

¹⁷⁵ Gös.yer.

sağlanacak, rüçhan hakkı da istenirse her devlet bu husustaki mühleti ürünün sergiye gönderildiği tarihten itibaren hesaplayacaktı¹⁷⁶.

Sahte mahreç işaretlerinin kullanılması da sözleşmenin daha önce tadil edilen şekillerinde olduğu gibi yeniden kısıtlanmıştı. Ayrıca gayri kanuni rekabete karşı önlem olarak, bir kimsenin kendi ürününü rakiplerinininkinden ayıracak şekilde iltimas içeren ve ticaret sahasında rakibinin ürünlerini itibardan düşürecek şekilde yalan ifadeler kullanması da yasaklanmıştı. Bu kuralların uygulanması için taraf devletler tarafından kanuni merciler temin edilecekti¹⁷⁷.

Paris Sözleşmesi'nin Lahey'de tadil edilen şeklinde yukarıda bahsedilen hükümlere varılırken, sistemin nasıl işleyeceği ve devletlerin bu konudaki yükümlülükleri hakkındaki kararlar da sözleşme metninde yer almıştı. Sözleşmeye taraf devletlerden her biri özel bir Sınai Mülkiyet İdaresi tesis ederek ihtira beratlarını, faydalı modelleri, sınai resim veya modelleri, fabrika veya ticaret markalarını bulundurmak üzere bir depo oluşturacaktı. Ayrıca tescil edilen markaları, resmi bir gazete aracılığı ile yayınlamak zorundaydı. Aynı şekilde Bern'de bulunan Uluslararası Büro da sınai mülkiyete dair olan tüm gelişmeleri gazete vasıtasıyla yayınlıyacaktı. Yayınlıanacak gazetenin nüshaları sözleşmeye dahil devletler arasında katılım hissesi miktarına göre paylaştırılacak, büro tarafından sözleşmeye dahil devletler altı sınıfa ayrılıp buna uygun şekilde masraflar ve katılım hisseleri tayin edilecekti¹⁷⁸. Bu gelişme yıllar önceden belirlenen sınıflandırma sisteminin geliştirilmiş haliydi.

Paris Sözleşmesi'nin Lahey'de yukarıda anlatıldığı şekilde tadil edilen metnini tasdik etmeyen devletler, katılım sağlamak için talepte bulunabileceklerdi. Sözleşmeyi 1883 tarihinde imzalayan devletler bu konuyla ilgili özel bir çaba göstererek zaman zaman taraf olmayan devletlere talepte bulunmaktaydı. Daha önce bahsedildiği üzere Osmanlı

¹⁷⁶ T.C. Resmi Gazete, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930.)

¹⁷⁷ Gös.yer.

¹⁷⁸ Gös.yer.

Devleti de bu devletlerin arasında yer almış¹⁷⁹, Türkiye'nin de barış antlaşmaları vasıtasıyla sözleşmeye katılımı garanti altına alınmak istenmişti. Sözleşmeye göre bir devlet Paris Birliği'ne katılmak isterse öncelikle İsviçre Konfederasyonu hükümetine talepte bulunacak ve oradan diğer devletlere bildirilecekti. Katılım sağlayacak devlet sözleşmedeki maddelerin hepsini kabul etmeyi taahhüt edecekti. Taraf devletler, sözleşmeyi sömürgelerine ve kendilerine tâbi veya himayeleri altındaki devletler için feshedebilecekti. Sözleşmeye taraf devletler kendi aralarında da sınai mülkiyetin himayesi adına anlaşmalar yapabilecek, fakat bu anlaşmalar Paris Sözleşmesi'ne muhalif olmayacak şekilde düzenlenecekti¹⁸⁰.

6 Kasım 1925'te Lahey'de düzenlenen konferansta Paris Sözleşmesi'nin dışında "Fabrika ve Ticaret Markalarının Beynelmilel Tescili Hakkında 14 Nisan 1891 tarihli Madrid Sözleşmesi" de tadil edilmişti¹⁸¹. Tadil edilen sözleşme metninde Uluslararası Büro'nun işleyiş şekli ve markaların ne şekilde uluslararası tescilinin sağlanacağı hakkında hükümlere varılmıştı. Önceki konferanslarda alınan kararlardan farklı olarak Uluslararası Büro, tescil edilen markaları yayınlanacak gazete ile bildirecekti. Bu tescil ve yayınlanma tarihi itibarıyla marka, sözleşmeye dahil devletlerin tümünde himaye edilecekti. Fakat markanın uluslararası tescilinden önce milli olarak tescil edilmiş olması gerekmektedir. Eğer bir marka, bir devlet tarafından milli kanunlarına bağlı olarak korunmak istenmiyorsa, o devlet bu konuda yetkili olacaktı. Ancak markayı himaye edemeyeceğini bir sene içinde ilgili büroya bildirmek zorundaydı. Ayrıca markanın sahibine de konuyla ilgili bilgi verilecekti. Eğer bir sene içinde bu şartlar uygulanmazsa marka tescil edilmiş sayılacaktı. Uluslararası tescilin gerçekleştirildiği devlet tarafından, marka sahibinden belirlenen şekilde harç alınacak, kararlaştırılan süre içinde harç ödemeleri tamamlanmazsa sürenin sona ereceği tarihten altı ay öncesinde Uluslararası Büro tarafından marka sahibine resmi bir ihbarname gönderilecek ve hatırlatma yapılacaktı. Buna rağmen harç ödenmezse markanın uluslararası tescili reddedilerek gazetede yayınlanacaktı. Uluslararası tescilden alınacak hasılatın senelik

¹⁷⁹ BOA, HR.İD, 1849-56, Ek 1, Ek 20: 21 Eylül 1912.

¹⁸⁰ T.C. Resmi Gazete, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930.)

¹⁸¹ Gös.yer.

toplamı ortak masraflar çıkarıldıktan sonra taraf devletler arasında hisseler şeklinde paylaştırılacaktı¹⁸².

Lahey’de ele alınan bir diğer sözleşme olan “Ticaret Eşyası Üzerinde Sahte Mahreç İşaretlerinin Men’i Hakkında Madrid Anlaşması”, oluşturulduğu 1891 tarihinden itibaren aynı prensiplere sahip bir metin olarak kalmıştır. Özellikle menşe sahteciliğinin önüne geçilmesi amacıyla oluşturulan metin, ticaretin de küreselleşmesiyle birlikte daha da önem kazanmış, taraf devletlerden birisinde bulunan bir mahalli, menşe veya memleketi gösteren sahte mahreç işaretini taşıyan tüm ürünlerin tescilinin yasaklanması ve ithali sırasında da korunması kararlaştırılmıştır¹⁸³.

3.2. Türkiye Cumhuriyeti’nin Bern Sözleşmesi’ne Karşı Tutumu

Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Barış Antlaşması’yla birlikte tıpkı Paris Sözleşmesi’ne olduğu gibi Bern Sözleşmesi ve Bern Ek Protokolüne de dahil olmayı taahhüt etmişti. Fakat Türkiye Cumhuriyeti’nin isteği üzerine antlaşma metnine bir ihtirazi kayıt¹⁸⁴ konulmuş ve tercüme hakkı saklı tutularak yabancı eserlerin Türkçeye çevirebileceği şeklinde bir düzenleme yapılmıştı. Taraf devletlerden birinin itiraz etmesi durumunda ise bu hak geçerli olmayacak, Türkiye, sözleşme veya protokole bağlı kalma konusunda mecbur tutulmayacaktı¹⁸⁵. Görüldüğü gibi Türkiye Cumhuriyeti yönetimi konuya mesafeli yaklaşıyor, iç mevzuatta değiştirilen kanunlarla devamlı olarak Paris Sözleşmesi’ne benzer hükümlere varılsa da Bern Sözleşmesi’ne de bir o kadar uzak duruluyordu. Sözleşmenin ilk imzalandığı tarihten itibaren Osmanlı Devleti’nin sürdürdüğü tavır 1930’lu yıllara gelindiğinde dahi Türkiye Cumhuriyeti tarafından devam ettiriliyordu.

¹⁸² T.C. Resmi Gazete, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930.)

¹⁸³ Gös.yer.

¹⁸⁴ Osmanlıca “kayd-ı ihtirazi” şeklinde oluşan kavram, çekinme ve ön koşul anlamını taşımaktadır. Türkiye, Lozan Barış Antlaşması’nda kararlaştırılan Bern Sözleşmesi’ne dahil olunması gerektiği hakkındaki maddeye bir ihtirazi kayıt konmasını sağlayarak, eserlerin Türkçe’ye tercüme edilmesi hakkında ön koşul belirtmiştir.

¹⁸⁵ Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, s.200-201.

Yıllar içinde Bern Sözleşmesi'ne karşı olan tutum değişmemiş, fakat yabancı eserlerin tercümesi konusunu esas alan bu sözleşme dışında yaşanan gelişmeler takip edilerek gerekli katılımlar sağlanmıştır. Milletler Cemiyeti'nin himayesi altında oluşturulan ve Cenevre'de gerçekleşen konferansta 12 Eylül 1923 tarihli “Mugayir-i Ahlâk Neşriyatın Men'i Tedavülü Hakkında Mukavelename” imzalanmıştır. Bu mukavelenamenin esas aldığı konular ise resim ve sinema filmi gibi eserlerin imal edilmesi ile alakalıdır. 30 Haziran 1926 tarihinde Türkiye tarafından tasdik edilen mukavelenameye bağlı olarak gerekli kanun çıkartılmıştır¹⁸⁶.

2 Haziran 1928 yılında Bern Sözleşmesi'nin tadil edilmesi için Roma Konferansı düzenlenmiştir. Konferansta alınan kararlara göre sözleşmeye taraf olmak isteyen devlet önce Bern Sözleşmesi'nin konusunu teşkil eden hakları ülkesinde temin etmiş olmalıdır. Ayrıca sözleşmede saklı tutulan haklar dışında ihtirazi kayıt talep edilmemelidir. E. Hirsch'in bu iki şart dahilinde yaptığı yoruma göre; Türkiye'de eser sahiplerine tanınan himaye ile Roma'da alınan himaye kararları arasında büyük bir uçurum vardır. Fakat yabancı devletler tarafından Türkiye'nin sözleşmeye dahil edilmesi ısrarı devam ettirilmektedir. Bu amaç doğrultusunda bazı teklifler de yapılmıştır. Örneğin Türkiye, sözleşmenin 1896 ve 1908'de tadil edilen şekline katılmak suretiyle eser sahiplerinin telif hakkını yalnızca 10 yıl koruma şartını benimseyebilecektir. İhtirazi kayıtlar konusunda ise gösterilen tutum değişmemiş, sözleşmeye göre bütün şartların itirazsız benimsenmesi istenmiştir. Belirtilen koşullar, Türkiye yönetimi tarafından yine kabul edilmemiş ve yabancı eserlerin tercümesi konusundaki ısrarcı tavır sürdürülmeye devam etmiştir¹⁸⁷.

Türkiye'nin değişmeyen bir tavrı da konuyla ilgili düzenlenen bütün konferanslara katılması olmuştur ve 27 Eylül 1928 tarihinde telif hakları konusunu ele alan Belgrad'daki kongreye de temsilci gönderilmiştir. Bu kongrede Türkiye'yi temsil eden Belgrad Elçiliği Başkatibi İnyetullah Cemal Bey'in kongreyle ilgili raporundan anlaşıldığına göre konferansın ana gündemi yazar hukukunun korunması ve Bern

¹⁸⁶ TBMMZC, Devre: 2, C:26, 1 Haziran 1926.

¹⁸⁷ Hirsch, “Bern Sözleşmesi”, s.139-141.

Sözleşmesi'nin en iyi hale getirilmesidir. Aynı raporda merkezi Paris'te olan ve Victor Hugo vesilesiyle kurulan “Beynelmilel Edebi ve Artistik Cemiyeti”nin (Assosiation Litteraire et Artistique Internationale)'in kongrenin toplanmasındaki etkinliğine vurgu yapılmaktadır.

Kongrede yaşananları raporunda uzun uzun anlatan İnyetullah Cemal Bey, konuşmacılardan Telif Hukuku Muhafazası Enstitüsü başkanı Ostertag'ın yazarların hukukunun çeşitli devletlerde hangi kanunlarla korunduğundan ve özellikle bazı devletlerin verdikleri vaatleri tutmadığından bahsettiğini söylemektedir. Cemal Bey daha sonra raporun can alıcı noktasına gelmekte, Ostertag'ın, Yunanistan ve Norveç'in telif hakkına karşı düşmanca hareket etmesinden şikayet edip, Türkiye'nin de 1896 ve 1908'de tadil edilen Bern Sözleşmesi'ne tercüme konusunda ihtirazi kayıt şartı ile katılmayı istediğini fakat bunun kabul edilmesinin mümkün olmadığını söylediğini anlatmaktadır.

Konferansta Türkiye'nin çekinceleri üzerinde durularak Lozan Barış Antlaşması'ndaki taahhütleri yerine getirmediği ifade edildikten sonra telif hakları hususundaki kanunların Bern Sözleşmesi'ne uygun olarak düzenlenmesinin Türkiye'den rica edilmesine karar verilmiştir. Konuyla ilgili olarak söz alan Geoges Maillard, Türkiye Cumhuriyeti'nin tercüme hakkına ait olarak istediği ihtirazi kaydın hiç bir devlet tarafından kabul edilmeyeceğini, zaten bu şart yerine getirilirse Bern Sözleşmesi'ne katılımın bir anlamı olmayacağını söyleyerek Cemal Bey'in de fikrini almak istemiştir. Böyle bir tavra hazırlıklı olduğu anlaşılan Cemal Bey, kendisinin müşahit sıfatıyla konferansta Türkiye'yi temsil ettiğini bu nedenle müzakereye katılamayacağını beyan ettikten sonra Lozan Barış Antlaşması'nın Ticaret Mukavelenamesinin 14. maddesinde taahhüdün ihtirazi kayıt şartına bağlandığını hatırlatmıştır.

Cemal Bey'in raporu dönemin Türk hükümetinin ilgili birimleri tarafından değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeye göre; kongrede Türkiye'nin Lozan Barış Antlaşması'nda vermiş olduğu taahhüdü yerine getirmediği gerekçesiyle baskı yapıldığı

kanaatine varılmıştır. Cemal Bey'in yabancı eserlerin çevrilmesi şartı ile antlaşmanın kabul edildiği, dolayısıyla böyle bir iddiada bulunulamayacağı şeklinde verdiği cevap yerinde bulunmuştur. Yine Türkiye, tercüme hakkının saklı tutulması şartıyla bir önceki yıl İsviçre Devleti'ne müracaat ettiği halde gerekli cevaplar alınamamış, hem Roma Konferansı'ndaki hem de Belgrat'ta düzenlenen kongredeki devletlerin tutumuna bakıldığında Türkiye'nin istediği “yabancı eserleri kendi lisanımıza çevirme” şartının kabul edilmeyeceği de anlaşılmıştır. En sonunda henüz yabancı eserlerden yapılan çevirilere ihtiyaç duyulduğu ve Lozan Barış Antlaşması'nın Ticaret Mukavelenamesinin 14. maddesi ile tanınan ihtirazi kayıttan vazgeçmenin devletin lehine olmayacağı gerekçesiyle “Bern Sözleşmesi'ne dahil olmak menfaatlerimize uygun olmaz” denilerek sözleşmeye dair olan tutum devam ettirilmiştir¹⁸⁸.

Görüldüğü gibi Türkiye'nin tercüme hakkındaki net tavrı dışında Bern Sözleşmesi'ne taraf olmak konusunda herhangi bir çekincesi yoktu. Bunu Türkiye'nin 1929 ve 1930 yıllarında sözleşmeye taraf Fransa ve Almanya ile yaptığı anlaşmalarda görmek mümkündür. İki anlaşmada da Türkiye Bern Sözleşmesi'ne uyacağını beyan ediyordu ama bu uygulama iki yıl sonra başlayacaktı ve bu süre zarfında yapılacak tercüme anlaşma harici tutulacaktı. Ayrıca Almanya, yazarın izin vermesi durumunda, eserlerinin bedelsiz olarak tercüme edilmesini kabul etmişti. Bu arada Almanya ve Fransa dışındaki diğer ülke vatandaşlarına ait eserlerin tercüme edilmesinde “Türk Telif Hakkı Kanunu”nun uygulanacağını belirtmek gerekir¹⁸⁹. Belirtilmesi gereken bir diğer detay ise Türkiye'nin bu gelişme üzerine 1931 yılında tercüme konusundaki çekincesinin kabul edilmesi şartıyla Bern Sözleşmesi'ne dahil olmak konusundaki girişimidir. Fakat bu girişim Bern Sözleşmesi'ne taraf ülkelerce reddedilmiştir¹⁹⁰.

1931 yılındaki sonu başarısız olan bu girişimden sonra Türkiye'de Bern Sözleşmesi'yle ilgili herhangi bir eylem olmadı. Tam 20 yıl sonra Demokrat Parti döneminde Batı

¹⁸⁸ BCA, 30.18.1.2, 11.31.9, Ek 1: 9 Eylül 1928, Ek 2, Ek 3: 27 Mart 1930, Ek 4: 2 Ocak 1929, Ek 6: 26 Eylül 1928, Ek 8, Ek 11, Ek 12, Ek 13, Ek 14: 8 Ekim 1928.

¹⁸⁹ Ernst Hirsch, “Türkiye’de Tercüme Hakkının Veçhi Tekamülü”, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1939, s. 58.

¹⁹⁰ Hirsch, “Bern Sözleşmesi”, s. 139; Kıranlar, “Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi”, s. 660.

Bloğu ile kurulan iyi ilişkilerin de etkisiyle 1951 yılında Bern Sözleşmesi'ne dahil olma konusu meclis gündemine taşındı. Hararetli tartışmalara sahne olan görüşmelerde Türkiye'nin iç hukukunda yapacağı düzenlemelerle fikri hakların korunmasını gerektiğini savunan milletvekillerinden Konya milletvekili Abdurrahman Fahri Ağaoğlu Bern Sözleşmesi'ne muhalif olduğunu belirtmiş ve fikri hakların Türkiye tarafından geliştirilen yeni kanunlarla korunması gerektiğini savunarak, Amerika gibi diğer devletlerin sözleşmeye dahil olmamasına dikkat çekmiştir. Sözleşmeye katılım konusundaki ısrarın yabancı tesiriyle olduğunu, sözleşmeye taraf olunursa belirli kısıtlamaların altına girileceğinden bahsetmiştir. Diğer bir muhalif *Yeni Sabah* gazetesi yazarlarından Refii Cevat (Ulunay) Bey'in de aynı çekinceleri dile getirdiği görülmüştür. Fakat meclisteki diğer milletvekilleri Abdurrahman Fahri Ağaoğlu'nun Bern Sözleşmesi hakkındaki muhalif tavrına karşı çıkmış, bu sözleşmelere sağlanan katılımın dönemin şartları itibarıyla bir hümanizm ve demokrasi belirtisi olduğu görüşü savunulmuştur¹⁹¹.

Meclisteki görüşmeler bir süre sonra sonuca bağlanmış ve 28 Mayıs 1951 tarihinde Bern Sözleşmesi'nin 1896 tarihinde Paris'te tadil edilen şekline, bu sözleşmenin sekizinci maddesi yerine 1886 tarihli Bern Sözleşmesi'nin beşinci maddesinin hükümleri konmak şartıyla, 1 Ocak 1952 tarihinden itibaren hüküm ifade etmek suretiyle katılım sağlanmasına karar verilmiştir¹⁹².

3.3. Paris Sözleşmesi'nin Onaylanması Sonrasında Türkiye'de Sınai Mülkiyet Konusunda Yaşanan Gelişmeler

Türkiye Cumhuriyeti, 29 Mayıs 1930 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe giren kanunla, Paris Sözleşmesi'nin Lahey Konferansı'nda tadil edilen şeklini kabul ederek marka tescili konusunda uluslararası himaye prensibini benimsemiş¹⁹³ ve sözleşmenin şartlarını yerine getirmek adına bazı girişimlerde bulunmuştur. Bu sürece uyum sağlanırken sözleşmeleri tadil amaçlı düzenlenen konferanslara katılım sağlanmış,

¹⁹¹ TBMMDT, Dönem: IX, C:7, 28 Mayıs 1951.

¹⁹² Gös.yer.

¹⁹³ T.C. Resmi Gazete, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930.)

burada tadil edilen metinler, gerekli değerlendirmelerin yapılmasının ardından kabul edilmiştir.

3.3.1. Paris Sözleşmesi Yükümlölüklerinin Uygulanması

3.3.1.1. Resmi Sınai Mülkiyet Gazetesi'nin Çıkartılması

Paris Sözleşmesi'nin kabulünün ardından yapılan ilk girişim, sözleşmeyle birlikte zorunlu tutulan marka tescillerinin yayınlandığı bir gazetenin çıkartılmasıydı. 1931 tarihinde İktisat Vekaleti tarafından konuyla ilgili bir talimatname hazırlanmıştı. Talimatname ile *Resmi Sınai Mülkiyet Gazetesi*'nin¹⁹⁴ üç ayda bir çıkartılmasına karar verilmişti. Milli olarak tescil edilen ticaret ve fabrika markaları; tescil tarih ve numaraları, sahiplerinin isim ve adresleri, markaların konulacağı eşya ve sahiplerinden alınacak azami 10x10 cm ebadında klişelerinden çıkarılacak suretler ile birlikte kaydedilecekti. Reddedilen alamet-i farikalar ve bunun dışında milli ve yabancı mevzuat, istatistikler, konuyla ilgili bilgiler, sınai mülkiyete ait resmi tebliğ ve ilanlar da gazete vasıtasıyla yayınlanacaktı. Gazetenin idaresinden Sınai Mülkiyet Şubesi Müdürü sorumlu olacaktı. Gazetenin bir nüshası 25 kuruş olarak belirlenirken, vilayetler, Sanayi ve İktisat Müdürlükleri, Uluslararası Büro ve yabancı idarelere gönderilecek nüshalardan ise bedel alınmayacaktı¹⁹⁵.

Yıllar içinde talimatname bazı değişikliklere uğramıştı. 1933 yılında 4. madde değiştirilerek yeni bir fıkra ilave edilmiş ve talep halinde devlet müesseselerine dağıtılmak üzere gazeteden 50 adet ayrılmasına karar verilmişti¹⁹⁶. 29 Kasım 1958 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe giren kararnameyle birlikte *Resmi Sınai Mülkiyet Gazetesi* hakkındaki talimatnamenin 2, 3 ve 4. maddeleri değiştirilmişti. Buna göre ilan ücretleri güncellenmiş ve ikinci sayfada 50, üçüncü sayfada 30 ve dördüncü sayfada 25 kuruş ilan ücreti alınmasına karar verilmiştir. Ayrıca yeni eklenen fıkra ile birlikte Türkçe yazılan veya yabancı dillerden tercüme edilen sınai mülkiyet

¹⁹⁴ Bkz; Ek 12.

¹⁹⁵ *T.C. Resmi Gazete*, sayı: 1739,(4 Mart 1931.)

¹⁹⁶ BCA, 30.18.1.2, 34.15.1, Ek 1: 4 Mart 1933.

konulu yazıların gazetede yayınlanacağı ve yazar ve tercüme sahiplerine ücret ödeneceği belirtilmişti. Yayınlanan gazetelerin yabancı sınai mülkiyet idareleri ile yabancı kurumlara ücretsiz olarak gönderilmesine fakat bunların dışında kalan şahıs veya kurumlara ücret karşılığında satılabileceğine karar verilmişti¹⁹⁷.

3.3.1.2. Markaların Beynelmilel Tescili Hakkında Nizamname

Paris Sözleşmesi'nin kabulünün ardından, sözleşmenin yükümlülüklerini yerine getirmek adına atılması gereken bir adım da uluslararası marka tescilinin nasıl gerçekleşeceğini belirlenmesiydi. Zira 1888 tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi uygulanmakta, fakat burada yer alan hükümler yalnızca milli marka tescilinin nasıl gerçekleşeceğini kapsamaktaydı. Uluslararası tescil konusundaki yasal düzenlemeler Türkiye için yeniydi ve mevzuatta bu konuyla ilgili açıklayıcı bilgi bulunmamaktaydı.

Türkiye, Paris Sözleşmesi'nin tadil edilen metnine taraf olduğunu belirttiği andan itibaren uluslararası tescilin nasıl yapılacağı konusunda çalışmalara başlamıştı. Fakat yapılanların rüçhan hakkıyla sınırlı kaldığını söylemek hata olmayacaktır. Bu konuda 1927 yılının başında Paris Sözleşmesi'nin 2. maddesinin “A” fıkrası¹⁹⁸ ve Markaların Uluslararası Tescili Hakkındaki Madrid Sözleşmesi kapsamında rüçhan hakkının geçerliliği konusunda düzenleme yapılmıştı. Yapılan düzenlemeye göre sözleşmeye taraf devletlerce kabul edilen haklar Türkiye sınırları içinde de geçerliydi ve sözleşmelere taraf devletlerin sınai mülkiyet idareleri nezdinde veya Uluslararası Büro'da tescil edilen markalar, rüçhan hakkı mühleti zarfında, kötü niyet olmaksızın başkası tarafından kullanılmışsa, bu kişinin elde etmiş olduğu hakları koruyacaktı. Bu

¹⁹⁷ T.C. Resmi Gazete, sayı:10070, (29 Kasım 1958.)

¹⁹⁸ Paris Sözleşmesi'nin Lahey'de tadil edilen şekline göre ikinci madde şu şekildedir; “*Akit Memleketlerden her birinin tebaası sınai mülkiyetin himayesi hususunda ittihadı dahil memleketlerin kâffesinde müteakbil kanunların kendi tebaasına halen bahsettikleri ve bundan sonra bahşedecekleri nüusaadattan, bu mukavelenamede sureti hususiyede nazarı itibara alınan haklara hâlel gelmemek şartile, istifade edeceklerdir. Binnetice haklarına vaki olan her tecavüze karşı o memleket tebaası hakkında vaz edilmiş olan şekil ve şartları ifa etmek kaydile onların mazhar olduğu himayenin aynına nail olacak ve aynı kanunî yollara müracaat edebileceklerdir.*”; T.C. Resmi Gazete, sayı: 1506, (29 Mayıs 1930.)

durum Türkiye tarafından tescil edilen ama taraf devletler tarafından tescil edilmeyen markalar için geçerli değildi; bu durumdaki markalara rüçhan hakkı tanınmayacaktı¹⁹⁹.

Rüçhan hakkı konusu ile sınırlı kalan bu hükümlerden bağımsız olarak uluslararası tescilin ne şekilde gerçekleşeceği hakkında bir nizamname hazırlanması için gerekli çalışmalar tamamlanmış, 18 Şubat 1932 tarihinde *Resmi Gazete*'de "Markaların Beynelmilel Tescili Hakkında Nizamname" yayınlanmıştı²⁰⁰. Nizamnamenin hazırlanma gerekçesi dahil olunan sözleşmelere uyumdu ve özellikle uluslararası tescile vurgu yapılmıştı. Nizamnamede uluslararası tescilin başvuru süreciyle ilgili prosedür net bir şekilde anlatılmış ve marka sahibi veya vekili tarafından imzalanacak tescil arzuhalinde olması gereken bilgilere ve evraklara da ayrıntılarıyla değinilmişti. Buna göre yapılacak başvuruda; Uluslararası Büro tarafından yayınlanması ve matbu suretinin çıkartılması için markanın tamamen aynısı, eni ve boyu 15 mm ve 10 cm ebadını geçmeyecek şekilde hazırlanmış bir klişe, klişenin beş adet nüshası, orijinal ve renkli markanın adi kağıt üzerine basılmış 45 adet numunesi ve markanın muhtelif esas kısımlarının renklerinin terkiibini göstermek üzere 20x30 cm bir kağıt üzerine Fransızca olarak yazılmış ve imzalanmış bir beyanname, markanın kullanılacağı mamul ve mahsulün 20x30 cm kağıt üzerine yazılı ve imzalı listesi, eğer tescil arzuhalı marka sahibinin yerine vekil tarafından imzalanmışsa bir vekaletname ve gerekli harcın ödendiğine dair makbuz, teslim edilecekti. Fakat bu başvuru sürecinden önce, markanın milli olarak tescil edilmiş olması gerekliydi; aksi halde uluslararası tescilin gerçekleşmesi mümkün olmayacaktı. Önceki nizamnamelerin neredeyse tekrarı gibi olan bu nizamnamede de evrakların teslim edileceği makam konuyla ilgili bakanlık olacaktı; İktisat Vekaleti belgelerin gideceği son merciydi²⁰¹.

Önceki nizamnamelere benzerlik adına verilecek bir diğer örnek de ödenecek tescil harcıyla ilgilidir. Fakat önemli bir fark vardı ki o da harcın Türkiye'deki resmi kurumlar yerine Bern'deki resmi büroya ödenmesiydi. Şöyle ki; başvuru yapanlar Bern'de

¹⁹⁹ *Ceride-i Adliye*, 1 Mart 1927, s.26.

²⁰⁰ *T.C. Resmi Gazete*, sayı: 2029, (18 Şubat 1932.)

²⁰¹ Göş.yer.

Beynelmilel Sınai Mülkiyet Bürosu (Bureau International de la Propriété Industrielle) emrine yazılı Bern’de bulunan bankalardan birisi üzerine çekilmiş 150 İsviçre franklık bir çekle ödeme yapacaklardı. Aynı marka sahibi başka bir marka için başvuru yaparsa her bir başvurusu için 100 İsviçre franklık çekle ödemesini gerçekleştirecekti²⁰².

Bu nizamnamenin kendinden önceki nizamnamelerden farklı olan maddeleri arasında markaların devri, sınai mülkiyet bürosunun görevleri ve uluslararası markaların tescili ile ilgili maddeler sayılabilir. Milli ve uluslararası olarak tescil edilmiş bir markanın devretme işlemlerinde hakların korunması istenirse, markalar hakkında yürürlükte olan milli kanunların ve nizamnamelerin, milli markaların ferağlarını tescil mecburiyetine dair olan hükümlerine göre muamele yapılacaktır. Menşei yabancı olup Bern’de tescil edilmiş olan bir markanın Türk vatandaşına devir işleminde, hakkı devralan kişi, bu markayı Türkiye’de tescil ettirmezse işlem talebi sonuçlanmayacaktır. Uluslararası olarak tescil ettirilmiş bir markanın sözleşmeye taraf devletlerden bir veya birkaçında himayesinden feragat edilirse veya markanın kullanılacağı mamul ve mahsul listesinden eksiltmek istenenler olursa, İktisat Vekaleti’ne bir beyanname gönderilerek gerekli güncellenmenin yapılması sağlanacaktır. Ardından mevcut durum Uluslararası Büro’ya da bildirilecektir. Aynı işlemler adres değişikliği, ya da başka bilgilerin tadili gibi durumlarda da geçerli olacaktır²⁰³.

Nizamnamenin üçüncü kısmı sınai mülkiyet şubesinin görevleri ile ilgilidir. Buna göre İktisat Vekaleti Sınai Mülkiyet Şubesi Kalemi, resmi tescil formüllerini doldurarak kayıtların ilavesinin ardından Uluslararası Büro’ya göndermek ile yükümlüdür. Satış, ret, marka tescilinin iptali, herhangi bir mahkeme hükmü de Uluslararası Büro’ya bildirilecek ve büro ücret almadan gerekli işlemleri yapacaktır. Fakat markanın kullanılacağı listeye yeni bir mamulün eklenmesi ancak yeni bir tescil ile mümkün olabilmektedir²⁰⁴.

²⁰² T.C. Resmi Gazete, sayı: 2029, (18 Şubat 1932.)

²⁰³ Gös.yer.

²⁰⁴ Gös.yer.

Son olarak yabancılara ait olan uluslararası markalar hakkında da bazı hükümlere yer verilmiştir. Buna göre menşei yabancı olan uluslararası markalara ait tescil ve yenileme muameleleri veya bunlarda yapılan tadilat, milli tescil defterine kaydedilmediği gibi *Resmi Gazete* ile de yayınlanmayacaktır. Yalnızca menşei Türk olan uluslararası markalar için ayrı bir defter tutulacak, uluslararası markaların tetkik edilmesi ve bilgi alma talepleri için Ankara’da İktisat Vekâleti’ne bağlı olarak oluşturulan merkezi depo, açık bulundurulacaktır²⁰⁵.

3.3.2. Uluslararası Sınai Mülkiyet Konferansları ve Türkiye

3.3.2.1. Londra Konferansı

Paris Sözleşmesi’nin kabulünün ardından uluslararası yönetmeliğin uygulanması adına hamlelerde bulunulmuş ve gerekli kanunlar çıkartılarak marka tescilinin kuralları belirlenmişti. Bu sürecin ilk önemli adımı da 1934 yılında Paris Sözleşmesi’nin Londra’da yeniden tadil edilmesi sürecinde atıldı. Paris Sözleşmesi’ne dahil olması sebebiyle konferanslara katılması gereken Türkiye, katılım için gereken hazırlıkları yapmaya başlamıştı. 1 Mayıs 1934 tarihinde Londra’da toplanacak olan konferansta Londra Elçisi Münir Bey’in temsil etmesi kararlaştırıldıysa da kendisinin Washington’a tayini sebebiyle, yerine Londra Büyükelçisi Fethi Okyar atandı ve böylece Türkiye Cumhuriyeti ilk defa Paris Sözleşmesi birliğine dahil ülkelerden biri olarak konferansa katıldı²⁰⁶.

1934 Londra Konferansı ile birlikte Paris Sözleşmesi’nin bazı maddeler değiştirilmiş, bazı maddeler ise anlam değişmeyecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. 1. maddede sınai mülkiyetin himayesi dahilinde gösterilen zirai maddeler arasına biralar, çiçekler ve unlar ilave edilmiştir. Rüçhan hakkı ile ilgili olan 4. madde güncellenerek, kanun ve sözleşmelere uygun ve milli olarak tescil edilmiş olan marka başvurularında rüçhan hakkının verileceği kabul edilmiştir. 5. maddeye ilaveler yapılarak, bulunduğu şekil altında tescil edilen ve ayırt edici mahiyeti bozulmayan markanın değiştirilerek sahibi

²⁰⁵ T.C. Resmi Gazete, sayı: 2029, (18 Şubat 1932.)

²⁰⁶ BCA, 30.18.1.2, 42.4.5, 24 Ocak 1934; BCA, 30.18.1.2, 43.19.10, 5 Nisan 1934.

tarafından kullanılmasının tescilin hükümden düşmesine etkili olmayacağı kararlaştırılmıştır. 7. madde ile halkın menfaati halinde müşterek markaların himayesinin reddedilebileceği ve mevcudiyeti menşe memleket kanununa aykırı olmayan bir markanın tescili istenilen memleket kanunlarına göre de reddedilemeyeceği belirtilmiştir. 13. maddeye yeni bir fıkra eklenerek adi masrafların nelerden ibaret olduğunu ve nasıl tahsil edileceğini bildirilmiştir. 18. madde ile sözleşmenin nasıl tasdik edileceği ve ne zaman yürürlüğe gireceği, yürürlüğe girdikten sonra katılan devletler hakkında nasıl muamele yapılacağı ve Lahey ile Washington tadillerine katılan devletlerin durumları açıklanmıştır²⁰⁷.

Londra Konferansı'yla sözleşmenin bazı maddeleri bahsedilen şekilde değiştirilse de ana hükümler genel olarak aynı kalmıştır. Değiştirilmeyen hükümler;

- a. Paris Sözleşmesi'ne taraf ülkelerin vatandaşlarına ait markalarının korumasında eşit muamele yapılması ve üye ülkelerde marka başvurusu yapmak için altı aylık bir rüçhan hakkının kullanılabileceği,
- b. Markanın ayırt edici unsurunu etkilemeyen farklı kullanımlarının tescilin hükümsüzlüğüne sebep olmayacağı,
- c. Marka harçlarının ödenmesinde üç aylık süre tanınmanın zorunlu olduğu,
- d. Bir ülkede yenilenen marka tescilinin üye ülkelerde de tescil edilmiş sayılacağı,
- e. Tanınmış markaların aynı ya da benzerinin başka eşyalar için tescil başvurusu ya da tescili halinde bu başvurunun reddedileceği ya da tescilin hükümsüz kalacağıydı²⁰⁸.

Türkiye, konferansa temsilci göndermiş olmasına rağmen yıllardır devam edegelen tavrını sürdürerek 1934 yılında alınan kararları ancak 1956 yılında onaylamıştır. Bu tavırda II. Dünya Savaşı'nın yaşanması olduğu kadar 1950'li yıllarda tüm dünyada sınai mülkiyet konusundaki gelişmelerin hızlanması ve bunlara ayak uydurma gerekliliği

²⁰⁷ Dericioğlu, *Marka Mevzuatımız ve Tatbikatı*, s.149-154.

²⁰⁸ *Fikri ve Sınai Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1995, s.81.

yönündeki düşünce de etkilidir. En sonunda Türkiye 7 Şubat 1957 günü *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe giren 6896 numaralı kanunla Paris Sözleşmesi'nin Londra Konferansı'nda tadil edilen şeklini kabul etmiştir²⁰⁹.

3.3.2.2. Neuchatel Konferansı

1939'da başlayan II. Dünya Savaşı sınai mülkiyetle ilgili çalışmalara da sekte vurdu ve 1934 tarihinde toplanan Londra Konferansı'nın ardından uzun süre sınai mülkiyet konusuyla ilgili gelişme yaşanmadı. Savaş bittiğindeyse dünyadaki dengeler değişmiş ve yeni dünya düzeni oluşturulmaya başlanmıştı. Savaşta büyük hasar gören Avrupa'nın yeniden imarı için Amerika tarafından finanse edilen Marshall Planı çerçevesinde Batı Avrupa ülkelerine ekonomik yardımlar yapılmış ve bu yardımların koordinasyonunu sağlamak için yeni örgütler kurulmuştu²¹⁰. Savaşa katılmamış olmasına rağmen ekonomik olarak hasar görmüş olan Türkiye Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği'nin soğuk savaş dönemindeki istekleri ve bu konudaki tehditkâr tavrı üzerine Batı Bloku'na yakınlaşmış ve Marshall Planı'na dahil edilmişti²¹¹. Sınai mülkiyet konusunda bu tarihten sonra atılan adımlarda da özellikle Türkiye'nin Batı Bloku'nda yer alan devletlerle aynı ekseninde hareket etmesi kaçınılmaz olmuştu.

5 Şubat 1947 tarihinde Neuchatel'de toplanan konferans II. Dünya Savaşı sonrasındaki sınai mülkiyet konulu ilk konferanstı ve toplanma gerekçesi savaşın sınai mülkiyet hakları üzerinde yarattığı olumsuz etkiydi. Bu dönemde varlığını her alanda kanıtlamak ve siyasi olarak yakın olduğu devletlerin katıldığı örgütlere ve konferanslara katılmak üzerine bir politika izleyen Türkiye, Neuchatel Konferansı'na katılma kararını hemen

²⁰⁹ “Sınai Mülkiyetin Himayesine Mahsus 20 Mart 1883 Tarihli Paris İttihadı Mukavelenamesiyle Ticaret Eşyası Üzerinde Sahte Mahreç İşaretlerinin Men'i Hakkındaki 14 Nisan 1891 Tarihli Madrit İtilâfnamesinin 2 Haziran 1934 Tarihli Londra Tadillerinin Tasdiki Hakkında Kanun Lâyihası ve Hariciye ve Ticaret Encümenleri Mazbataları (1/440)”, sıra no:53, 24 Mart 1956; *T.C. Resmi Gazete*, sayı: 9529, (7 Şubat 1957.)

²¹⁰ Ayber, *Sınai Mülkiyet Haklarıyla İlgili Uluslararası Kuruluşlar (Wipo, DTÖ, AB)*, s.88.

²¹¹ Fethullah Akın, “İkinci Dünya Savaşı Sonrası Yenidünya Düzeni ve Türkiye”, *İş ve Hayat Dergisi*, s.128.

almış ve temsilci olarak Bern Elçisi Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile Elçilik Ticaret Müşaviri Sait Rauf Sarper'i atamıştı²¹².

Neuchatel Konferansı'nda, dört gün süren görüşmelerin ardından, özellikle İngiltere tarafından teklif edilen tasarı çerçevesinde Neuchatel Anlaşması imzalanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarafından da kanunlaştırılmak istenen anlaşmanın gerekçesiyle ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı tarafından kullanılan ifadeler dönemin koşulları itibariyle sınai mülkiyet haklarının durumunu değerlendirmek açısından oldukça önemlidir;

“konferansta, normal zamanlarda bile milletlerarasında birtakım ihtilâflara meydan açmaktan geri kalmayan ihtira beratları, fabrika markaları sınai model ve resimleri meseleleri gibi dolaşık ve karışık bir dâvaya, bilhassa harbden sonra birçok hukuki mefhumları altüst etmiş bir uzun yağma ve istırap devrinden sonra, herkesi tatmin eden, bir formül bulunması kolay olmamıştır. Bilhassa Avrupa'nın belli başlı sınai memleketlerinin uzun yıllar düşman istilâsı altında sınai şahsiyetlerinden mahrum kalması ve Avrupadaki huzursuzluk yüzünden vukubulan muhaceretler dolayısıyla mevzu bahis beratların, marka ve modellerin öteye beriye dağılarak Millî Hüviyetlerini kaybetmeleri Sınai Mülkiyet Haklarının yerine getirilmesi teşebbüsünü en ziyade güçleştiren sebeplerdendi. İmzalanan metin, 1920 de Londra'da kabul ve imza edilen Anlaşmadan farklı olmamakla beraber ihtiva ettiği yeni hükümler bakımından Londra Anlaşması şümulünü aşmaktadır..”²¹³

Recep Peker'in başbakanlığındaki dönemin Türk Hükümeti, anlaşmanın kabulü ile birlikte sınai keşifler ve haklar alanında istikrarın sağlanmasının mümkün olacağını düşünmüştü²¹⁴. Bu sebeple Türkiye konferansta alınan kararları hemen kabul etti ve savaş dönemi boyunca zarar gören sınai mülkiyet haklarının, marka sahipleri lehine genişletilmesi adına kararlar aldı. Bu kararlara göre; ihtira beratları, faydalı modeller,

²¹² BCA, 30.18.1.2, 112.83.15, 19 Aralık 1946.

²¹³ “Neuchâtel'de İmza Edilen Sınai Mülkiyet Haklarının Korunmasına ve Onarılmasına Dair Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı ve Dışişleri ve Ekonomi Komisyonları Raporları(1/181)”, sıra no: 217, 8 Mayıs 1947.

²¹⁴ [Dışişleri ve Ekonomi Komisyonları Raporları(1/181)], 8 Mayıs 1947.

fabrika veya ticaret markaları ve sınai resim ve modeller için Paris Sözleşmesi'nde belirlenen rüçhan süresi 3 Eylül 1939 tarihinde sona ermemiş olanlar ile 1 Ocak 1947 tarihinden önce meydana gelmiş olanlar hak sahiplerinin lehine 31 Aralık 1947 tarihine kadar uzatılacaktı. Yine hak sahiplerinin lehine olarak harç arttırması veya cezaya tâbi tutulmadan, 3 Eylül 1939 tarihi ve sonrasında elde edilen sınai mülkiyet haklarının korunması için veya savaş çıkmasaydı elde edilmiş olacak hakların temini için 30 Haziran 1948 tarihine kadar süre tanınacaktı. 3 Eylül 1939 tarihinden önce tescil edilmiş markalarla ilgili yaptırımlardan hiç biri 30 Haziran 1947 tarihinden önce uygulanmayacaktı²¹⁵. Belirtilen konferansta alınan kararlar Birinci Dünya Savaşı sonrasında alınan kararlara benziyordu ve dolayısıyla savaş şartlarının bir sonucuydu. Fakat farklı olan Türkiye'nin değişen tavrıydı. Savaş öncesinde sınai mülkiyetle ilgili kararları alma, ilgili kanunları yürürlüğe koyma konusunda ağır hareket eden Türkiye şimdi sınai mülkiyet konusunda yeni bir politika belirlemek zorunda kalmıştı. Batı bloğunda yer alıyordu ve sınai mülkiyet konulu konferanslarda alınan kararları bundan sonra ilk başta uygulayan ülke konumuna gelecekti.

Neuchatel'de alınan kararlara göre marka tescil ettiren kişilere tanınan haklar asgari düzeyi kapsamaktaydı; çünkü anlaşmaya taraf devletlere milli kanunlarla bu hakları genişletebilme yetkisi verilmişti. Ayrıca savaşan tarafların aralarında yapacakları barış antlaşmaları herhangi bir engel çıkarmayacaktı. Henüz Neuchatel'de hazırlanan bu anlaşmayı imzalamayan devletlere imzalamaları yönünde hak da tanınıyordu; şöyle ki isteyen devletler bu durumu İsviçre Konfederasyonu'na bildirerek anlaşmaya taraf olabileceklerdi. Anlaşmanın sömürge yönetimleriyle birlikte himaye ya da manda yönetimi altında olan devletlere de teşmili söz konusuydu. Anlaşma metni bir kapanış protokolüyle sonuçlanıyordu ve bu kısımda 3 Eylül 1939 ile 30 Haziran 1947 tarihleri arasında taraf devletlerden birinde tescil edilmiş olan markaların ithal edilmesi durumunda, marka sahibinin bundan hiçbir şekilde etkilenmeyeceğinin üzerine vurgu yapılıyordu²¹⁶.

²¹⁵ [Dışişleri ve Ekonomi Komisyonları Raporları(1/181)], 8 Mayıs 1947.

²¹⁶ Gös.yer.

3.3.2.3. Nice Konferansı

Neuchatel Konferansı'nın sonrasında düzenlenen Nice Konferansı öncesinde fikri mülkiyet anlamında önemli bir gelişme yaşandı. 1948 tarihli Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinin 27. Maddesi fikri mülkiyet konusuna ayrıldı ve fikri mülkiyet temel nitelikteki insan haklarından biri olarak kabul edildi²¹⁷. Bu hayati gelişme sonrasında toplanan Nice Konferansı'ysa sınai mülkiyetle ilgili temel sorunlardan birinin ele alındığı konferans oldu. Şöyle ki Paris Konferansı'ndan itibaren sınai mülkiyetle ilgili yüklü bir külliyat oluşmuştu ve bu durum özellikle uluslararası tescilde sorunlar çıkarıyordu²¹⁸.

Belirtilen ana hedefle 5 Haziran 1957 tarihinde Fransa'nın Nice şehrinde toplanan konferansa Türkiye de katıldı ve Türkiye'yi Hariciye Vekaleti personelinde Nejat Ertüzün, İktisat ve Ticaret Vekaleti'nden Ferit Ayiter ve Sınai Mülkiyet Şubesi Müdürü Muzaffer Uyguner'den oluşan heyet temsil etti²¹⁹. Türkiye'nin katılım sağladığı konferansın sonucunda “Eşyaların ve Hizmetlerin Uluslararası Sınıflandırılması Hakkında Nice Anlaşması” imzalanmış ve Türkiye tarafından 1958 yılında Fahrettin Kerim Gökay'a imza yetki verilerek anlaşmaya dahil olunmuştu²²⁰.

Türkiye'nin de imzaladığı Nice Anlaşması'nda belirlenen hükümler ile hem başvuru sahipleri hem de tescil işlemlerinin yürütülmesinde yetkili olan kurumlar açısından birçok avantaj sağlanmıştı. Devrim niteliğindeki değişiklik eşya ve hizmetlerin sınıflandırılmasıydı. Marka başvurularında yapılacak tasnifte yol gösterici olacak olan bu sınıflandırmaya göre eşyalar 34, hizmetler 8 alt başlığa ayrılmıştı. Sınıflandırma sisteminin en temel amacı; “birbirine benzer markaların tescili talep edildiği zaman, talep edilen eşyaların ya da hizmetlerin sınıfları aynı ya da benzer ise, ikinci başvurunun

²¹⁷ Cahit Suluk, 2023 *Vizyonu Işığında Türk Sınai Mülkiyet Raporu*, s.20.

²¹⁸ Ayber, *Sınai Mülkiyet Haklarıyla İlgili Uluslararası Kuruluşlar (Wipo, DTÖ, AB)*, s.35.

²¹⁹ BCA, 030.18.01, 146.28.11, 31 Mayıs 1957.

²²⁰ BCA, 030.18.01, 15.37.1, 22 Temmuz 1958.

red edilmesi, yani sicilde ve toplumda kargaşaya neden olacak, benzer marka tescilinin önlenemesiydi”²²¹.

Nice Anlaşması’nı yeni imzalayan Türkiye coğrafi işaret ana temalı Lizbon Konferansı’na iştirak etmemiştir. 31 Ekim 1958’de toplanan bu konferansta imzalanan “Coğrafi İşaretlerin Korunması ve Uluslararası Tescili Hakkında Lizbon Anlaşması”na Paris Sözleşmesi’ne taraf olan ülkeler tıpkı Türkiye gibi rağbet etmemiş ve sadece 6 ülke anlaşmayı imzalamıştır. Özellikle Japonya ve Amerika’nın geri duruşu Türkiye’yi de etkilemiştir. Anlaşmanın ana teması, daha sonraki yıllarda önem kazanacak olan belirli bir coğrafi çevrenin belirleyici olduğu özellikleri taşıyan ürünlerin çıktığı ülke, bölge ya da alanın isminin korunmasıdır²²².

3.3.2.4. Stockholm Konferansı

Lizbon Konferansı’nın ardından yeniden bir konferans vasıtasıyla sözleşmenin tadil edilmesi gündeme gelmiştir. Paris Sözleşmesi’nin tadilleri arasında en önemlilerinden biri ve birçok gelişmenin başlangıcına sebep olacak olan konferans, 1967 yılında Stockholm’de toplanmıştır. Türkiye tarafından da gerekli hazırlıklar yapılarak konferansa, Stockholm Elçisi Talat Benler’in başkanlığında, Sanayi Bakanlığı Sınai Mülkiyet Müdürü R. Doğan Türe ve Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları birliğinde Müşavir Dr. Ferit Ayiter’den oluşan bir heyetin katılmasına karar verilmiştir²²³.

Stockholm Konferansı’na katılım, Türkiye Cumhuriyeti açısından bazı gelişmeleri tetikleyecektir. 1955 yılında Türkiye, İktisat ve Ticaret Vekaleti ile Hariciye Vekaleti’nin kararıyla 6 Teşrinisanı 1925 La Haye Tadilatına İltihak Edilmesi Hakkında

²²¹ Ayber, *Sınai Mülkiyet Haklarıyla İlgili Uluslararası Kuruluşlar (Wipo, DTÖ, AB)*, s.35.

²²² Soyak, “Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları: Tanımı, Tarihsel Gelişimi ve GOÜ’ler Açısından Önemi”, s.6; Ayber, *Sınai Mülkiyet Haklarıyla İlgili Uluslararası Kuruluşlar (Wipo, DTÖ, AB)*, s.35

²²³ BCA, 30.18.1.2, 207.41.20, Ek 1: 13 Haziran 1967.

Kanun'un birinci maddesine²²⁴ dayanarak Fabrika ve Ticaret Markalarının Beynelmilel Tescili hakkındaki Madrid Sözleşmesi'nden çekilme kararı almıştır²²⁵. Bu çekilme kararında ülkedeki ekonomik şartların kötüleşmesinin etkisi büyüktür. Zira 1950 yılında iktidarın değişmesi ile birlikte farklı ekonomi politikaları izlenmeye başlanmış, ithalatta serbestleşmeye gidilmiştir. İthalatta yaşanan artış, ülkedeki döviz rezervlerinin hızla azalmasına sebep olmuştur. Aynı dönem kötü hava şartları sebebiyle tarım gelirlerinin de azalması, hükümetin ekonomi adına birtakım tedbirler almasını gerektirmiştir²²⁶. Ülkeden döviz çıkışı engellemek adına Bakanlar Kurulu tarafından alınan kararlardan biri de Türkiye'nin Madrid Sözleşmesi'nden çekilmesi olmuştur²²⁷. Çekilme kararının ardından ek bir kararname yayınlanmış ve "10 Eylül 1956 tarihine kadar tescil edilen milletlerarası markaların itilafnamenin altıncı maddesi gereğince, menşe memlekette himayesinin devamı şartıyla milletlerarası tescil müddeti sonuna kadar memleketimizde de himayelerinin devamı" kararlaştırılmıştır²²⁸. Türkiye, Stockholm Konferansı'nda oluşturulan sözleşmenin kabulü ile birlikte 1955 yılında çekildiği Madrid Sözleşmesi'ne yeniden taraf olmuştur²²⁹.

Türkiye, Stockholm Konferansı ile yaşanan gelişmeleri takip etmekle birlikte, sözleşmeye taraf olması ancak yıllar sonra, 1975 senesinde gerçekleşmiştir. Ayrıca sözleşme tasdik edilirken, "1. ve 12. maddeleri dışında kalan kısma" diye belirtilerek bu maddeler dışında kalan hükümler onaylanmıştır²³⁰. Bunun sebebi bahsedilen maddelerin, daha çok patent satıcısı ülkelerin lehinde hükümler taşıdığından düşünülmektedir. Türkiye teknoloji ve patent alıcısı bir ülke olduğundan, sözleşmenin bu maddelerinin kabulünün Türkiye aleyhinde bir hamle olacaktır²³¹.

²²⁴ Birinci maddede yer alan "bu mukavele ve itilâf namelerle tadilâtında yazılı şekiller dairesinde iltihaka Hükümet mezundur" ifadesi çekilme kararının verilmesine imkan tanımıştır; TBMMZC, Devre: 3, C:19, 15 Mayıs 1930.

²²⁵ BCA, 30.18.1.2, 139.50.15, 21.5.1955.

²²⁶ Abdullah Takım, "Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C:67, S:2, 2012, s.174.

²²⁷ Gökmen, *Marka Hukukunda Rüçhan Hakkı*, s.13.

²²⁸ BCA, 30.18.01, 145.100.14, 18.12.1956.

²²⁹ Kal'a, *İhtira Beratı'ndan Patent'e, Alamet-i Farika'dan Marka'ya Türk Sınai Mülkiyet Hakları Tarihi*, s.94.

²³⁰ T.C. Resmi Gazete, sayı: 15418, (20 Kasım 1975.)

²³¹ *Fikri ve Sınai Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, s.57.

Stockholm Konferansı'nda tasdik edilen metin, tarihi itibarıyla marka ve fikri hakların en iyi korunduğu anlaşma metni olarak kabul edilir. Ayrıca konferans ile birlikte yaşanan en büyük gelişmelerden biri Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Kuruluş Sözleşmesi'nin imzalanmasıdır. Paris ve Bern Anlaşmaları ile oluşturulan Uluslararası Büro, Fikri Mülkiyetin Korunmasına İlişkin Birleşmiş Uluslararası Büro adı altında WIPO'nun yetkisine bırakılmıştır²³². WIPO'nun temel amaçları; “fikri mülkiyetin tüm dünyada korunmasını sağlamak, gerektiğinde diğer uluslararası teşkilatlarla işbirliği yaparak mülkiyet haklarını genişletmek, fikri mülkiyet birlikleri arasındaki işbirliğini sağlamak” şeklinde sıralanabilir. Telif hakları ve sınai mülkiyet hakları ile ilgili olarak da uluslararası sözleşmelerin düzenlenmesi, konuyla ilgili çağdaştırma aşamaları, marka ve endüstriyel tasarımların himaye edilmesi, bu kurumun yetkileri arasındadır²³³.

Stockholm Konferansı ve Türkiye'nin bu sözleşmeyi 20 Kasım 1975 tarihinde tasdik etmesini takip eden süreçte, teknolojik gelişmelerin devamlı olarak hız kazanması ve küreselleşmenin etkisi ile birlikte fikri ve sınai mülkiyetin korunması hakkında alınan önlemler arttırılmaya çalışılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonucunda ortaya çıkan ve ekonomik krizin etkilerinin azaltılması adına 1 Ocak 1948 tarihinde imzalanan GATT ile uluslararası ticaretle ilgili bir kurallar bütünü oluşturulmuştur²³⁴. Anlaşma aynı zamanda Bretton Woods kurumları olarak adlandırılan DB ve IMF'nin tamamlayıcısı olarak da değerlendirilmektedir. GATT, uluslararası ticaretin düzenlenmesinde uzun süre etkinliğini korumuş, zaman zaman “tur” adı verilen görüşmelerle yenilenmiştir. 1986-1994 yılları arasında GATT çerçevesinde düzenlenen Uruguay Turu müzakerelerinde uluslararası ticaretin düzenlenmesi gündemine fikri mülkiyet konusu da dahil edilmiş; yaptırım gücü oldukça yüksek olan DTÖ Kuruluş Anlaşması imzalanmıştır²³⁵. Ülkelerin yanında, uluslararası kuruluşlarında katılım sağladığı DTÖ'ye WIPO da katılımda bulunmuştur²³⁶.

²³² <https://www.telifhaklari.gov.tr/Dunya-Fikri-Mulkiyet-Orgutu-WIPOOMPI>, (Erişim tarihi: 2.11.2020.)

²³³ Gökmen, *Marka Hukukunda Rüçhan Hakkı*, s.13.

²³⁴ *Fikri ve Sınai Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, s.53.

²³⁵ Kemal Özdi, *Fikri Mülkiyetin Küresel Ekonomi Politikası*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013, s.163.

²³⁶ Ayber, *Sınai Mülkiyet Haklarıyla İlgili Uluslararası Kuruluşlar (Wipo, DTÖ, AB)*, s.56.

DTÖ Kuruluş Anlaşması kapsamında yer alan hukuksal metinlerin en önemlilerinden biri Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması(TRIPS)'dir. TRIPS Anlaşması fikri ve sınai mülkiyetin korunması anlamında gelinen son noktanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Paris Sözleşmesi sınai mülkiyet konusuna bir standart getirdiyse de, TRIPS Anlaşması çok daha sıkı tedbirler alınacak şekilde düzenlenmiş, taraf devletler anlaşmada bulunan prosedürleri kendi ulusal hukuk düzenlerinde uygulamak zorunda kalmışlardır. Bu anlaşmanın hazırlanmasında özellikle Doğu Asya ülkelerinin taklit ürünlerinden ABD'nin duyduğu rahatsızlık etkili olmuştur. Ticarete rekabetin kontrol edilemeyen bir boyuta ulaşması, ABD'nin fikri ve sınai mülkiyet kanunlarının daha etkin olması adına baskı yapmasını gerektirmiştir. Böylelikle günümüze ulaşan ve marka korumasında en katı hükümlerin bulunduğu TRIPS Anlaşması meydana gelmiştir. Türkiye, 26 Ocak 1995 tarih ve 4067 sayılı kanun ile DTÖ Kuruluş Anlaşması'nın onaylanmasını uygun bulmuş, dolayısıyla TRIPS Anlaşması'nı da onaylaması gerekmiştir²³⁷.

Sınai mülkiyet alanında yaşanan gelişmeleri yakından takip eden Türkiye Cumhuriyeti, gerekli kurumsal ve hukuki düzenlemelerini yapmakta oldukça hızlı davranmış, henüz TRIPS Anlaşması'nın onaylanması hazırlıkları yapılırken günümüzde Türkiye'nin tescil işlemleri adına en önemli kurumlarından biri olan “*Türk Patent Enstitüsü*”nü (TPE)” 24 Haziran 1994 tarihinde kurmuştur²³⁸.

3.4. Türkiye’de Marka Tescil Sisteminin Değiştirilme Süreci

Sınai mülkiyet konusu hakkındaki uluslararası gelişmeler her yıl artarak devam etmiş, Türkiye de bu gelişmelere uygun olarak yeni düzenlemeler yapmıştır. Marka konusu ile ilgili yeni talimatnameler ve kararlar ile iç mevzuat devamlı olarak genişletilmiştir. 1950’li yıllar itibariyle hızlanan bu gelişmeler ile Türkiye’de marka konusunda yapılacak köklü değişiklikler için zemin hazırlanmıştır.

²³⁷ Ayber, *Sınai Mülkiyet Haklarıyla İlgili Uluslararası Kuruluşlar (Wipo, DTÖ, AB)*, s.57-58.

²³⁸ Soyak, “Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları: Tanımı, Tarihsel Gelişimi ve GOÜ’ler Açısından Önemi”, s.11.

3.4.1. İç Mevzuatta Yapılan Değişiklikler

3.4.1.1. 1 Nisan 1954 Tarihli Sınai Mülkiyet Mevzuatının Suretini Gösterir Talimatname²³⁹

Daha önce bahsedildiği üzere II. Dünya Savaşı'nın ardından ve özellikle 1950'li yıllardan sonra sınai mülkiyet konusunda yaşanan gelişmeler hız kazanmıştır. Uluslararası alanda yaşanan gelişmelere uyum sağlamak ve gerekli mevzuat değişikliklerini yapmak adına 1928 tarihli “İhtira Beratı Kanunu ile Alâmeti Farika Nizamnamesinin Sureti Tatbiki Hakkında Talimatname” ve ekleri yürürlükten kaldırılmış, yeni “Sınai Mülkiyet Mevzuatının Suretini Gösterir Talimatname” yürürlüğe konulmuştur. 26 maddeden oluşan yeni talimatname, 1928 yılındaki talimatnameden çok daha ayrıntılı şekilde hazırlanmıştır.

Talimatnamenin ilk hükmü, 1928 tarihli talimatnamede olduğu gibi başvuru yerleri hakkındaydı. İhtira veya marka tescilini talep eden kimse veya vekili, merkezde İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne, vilayetlerde valiliklere müracaat edecekti. Fakat başvuru dilekçeleri, 1928 talimatnamesinde olduğu gibi Mıntıka Sanayi ve Mesai Müdüriyeti'ne değil, Bölge İktisat ve Ticaret Müdürlüklerine, bu müdürlüklerin bulunmadığı yerlerde Vilayet İdare Heyetlerine havale edilecekti. Bu makamlarca tescil dilekçeleri alınıp, 5887 sayılı Harçlar Kanunu²⁴⁰ gereğince ödenecek harçlar tahsil edildikten sonra tescil başvurusu hakkında hiç bir tetkik yapılmadan, markalar mahalli sicile kaydedilerek ekleriyle birlikte İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne gönderilecekti.

Talimatname ile marka tescil başvurusu yapılırken hangi evrakların bulunması gerektiği ve dilekçenin ne şekilde hazırlanacağı ayrıntılı şekilde belirlenmiş; 1928 talimatnamesi ile benzer kararlar alınmıştır. Marka tescil talebini içeren başvuru dilekçelerinde silinti, kazıntı ve çıkıntı bulunmayacaktır. Dilekçe 30x20 cm ebadında düz beyaz kağıtta,

²³⁹ T.C. Resmi Gazete, sayı: 8673, (1 Nisan 1954.)

²⁴⁰ 1952 yılında yürürlüğe konulmuş olan Harçlar Kanunu için bkz; T.C. Resmi Gazete, sayı: 8047, (25 Şubat 1952.)

marka numuneleri ise en az 3x4 cm ve en çok 10x12 cm ebadında olacaktır. Aynı dilekçe ile birden fazla markanın tescili talep edildiği takdirde marka numuneleri yine aynı boyutlarda bir kağıt üzerine yapıştırılacak, her birinde ayrı ayrı damga pulu bulunacaktır. Pullar numunelerin arka tarafında, ilmühaber ve deftere yapıştırılırken görünecek şekilde olacaktır. Ayrıca dilekçede bulundurulacak evraklar; markanın örnekleri, gerekli damga pulları, dilekçe vekil tarafından verildiği takdirde vekaletname, markanın konulacağı eşyanın tanımlandığı vesika, marka daha önce başka bir devlette tescil ettirildiyse bu devlet idaresi tarafından verilmiş olan vesika ve bunun noterlikçe tasdikli tercümesi, şeklinde belirlenmiştir.

1928 tarihli talimatnamede, başvuruda evrak eksikliklerinin bulunması konusunda açık ifadeler bulunmamaktadır. Dolayısıyla yeni talimatnamede bu konu çözüme kavuşturulmak istenmiş ve 1929 tarihli “28 Nisan 1304 Tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesine Müzeyyel Kanun”²⁴¹ ile belirtilen hükümlere yer verilmiştir. Ayrıca başvuru sırasında meydana gelen eksik evrakların teslim edilmesi aşamasında, marka örneklerinin esas kısımlarının değiştirilmesi halinde yeniden harç ödenmesine ilk defa bu talimatname ile karar verilmiştir.

Yeni talimatnameyle, 1928 talimatnamesinde olduğu gibi başvuru yapılırken tescil edilecek marka ve kullanılacağı eşyaların açık ve net şekilde ifade edilmesi kararlaştırılmıştır. Fakat aynı maddede “tüccar, ithalatçı, ihracatçı ve komisyoncu gibi hudutsuz tabirler” şeklinde örnek verilerek konu daha anlaşılır hale getirilmiştir. Alınan diğer yeni karara göre; başvuruda bulunan kişi, markayı kullanacağı eşyanın imal ve satışını yaptığına dair kayıtlı bulunduğu Ticaret ve Sanayi Odalarından, buralarda kayıtlı olmadığı takdirde vergi dairelerinden alacağı evrakı sunmakla yükümlüdür. Kişi, eğer imalat işinde bulunmadığı ve imalathanesi olmadığı halde bir markayı, kendi markası gibi tescil ettirmek isterse, marka sahibi olan imalatçının bu tescile izin verdiğine dair noterden tasdikli bir belge gerekli olacaktır.

²⁴¹ 28 Nisan 1304 Tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesine Müzeyyel Kanun için bkz; *T.C. Resmi Gazete*, sayı: 1141, (12 Mart 1929.)

Markaların himaye süresi 1928 talimatnamesinde olduğu gibi on beş yıl olarak belirlenmiştir. Bu süre sona erdiğinde yapılacak yenileme işleminin nasıl gerçekleşeceği konusu ise ilk defa güncel talimatname ile belirlenen kararlardan biridir. Tescilin yenilenmesi için gerekli müracaat sürenin bittiği günün akşamına kadar yapılacaktır. Marka yenileme talebi dilekçesinde de marka tescili için gerekli olan belgeler mevcut bulunacak ve dilekçeye markanın yenilenmesinin talep edildiği de eklenecektir

Talimatnamede, marka sahipleri adına tescil işlemlerini yürüten vekillerle ilgili de yeni kararlar alınmıştır. Önceden olduğu gibi vekaletnamelerin tek bir markaya mahsus olmayacağı vurgulandıktan sonra alınan yeni kararla; vekillerin, bu işle uğraştıklarını İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne tasdikli birer imza örneklerinin bulunduğu dilekçe ile bildirmesi istenmiştir. Vekiller herhangi bir sebeple değiştirilmek istenirse, marka sahipleri veya vekilleri tarafından başvuru için belirlenen makamlara bilgi verilecektir.

Talimatnamede alınan bazı kararlar ile Paris Sözleşmesi'nde belirlenen hükümlere vurgu yapılmış, uzun yıllardır uygulamada olan “arma, bayrak ve kontrol işaretleri ile resmi ve milli işaret ve alametlerin” izinsiz kullanılmasının yasaklandığı belirtilmiştir. Fakat 1928 talimatnamesinden farklı olarak, bahsedilen alametlerin, markanın esas kısmını teşkil etmemesi durumunda tesciline izin verilebileceği yönünde bir ilave yapılmıştır.

Yayınlandığı tarih itibariyle uygulanmaya başlanan talimatnamenin yaklaşık bir yıl sonra bazı maddeleri değiştirilmiştir. Yapılan değişiklik ile bir kişinin daha önceden başkası adına tescil edilmiş bir markayı, o kişiden daha önce kullandığını ispatlaması durumunda, tescil başvuru talebinin kabul edilmesine karar verilmiştir. Değiştirilen diğer maddeler ise evraklarla ilgili olarak belirlenen teknik birkaç eksikliğin giderilmesi adına yapılmıştır.

3.4.1.2. 21 Eylül 1955 Tarihli Sınai Mülkiyet Mevzuatının Tatbik Suretini Gösterir Talimatname

Henüz 1 Nisan 1954 tarihinde sınai mülkiyet mevzuatının nasıl uygulanacağı hakkında yürürlüğe konan talimatname uygulanırken, 21 Eylül 1955 tarihinde “Sınai Mülkiyet Mevzuatının Tatbik Suretini Gösterir Talimatname” adıyla bir yeni bir talimatname yayınlanmıştır. Bu talimatnamenin bir yıl önce yürürlüğe giren talimatnameden temel farkı talimatnamede geçen hükümlerin; “markalar, milletlerarası markalar, ihtiralar, müşterek hükümler” olarak ayrı başlıklar halinde detaylandırılmasıdır. Bu arada her iki talimatnamede de genel olarak benzer hükümler olmasına rağmen, değiştirilen bazı kısımların olduğu da belirtilmelidir²⁴².

12 maddeden oluşan ve “markalar” başlığı altında belirlenen kararlarda bazı değişiklikler yapılmıştır. Öncelikle 1954 talimatnamesinde belirtilen başvuru yerleri geçerli olmakla birlikte, ödenecek harç miktarları konusunda kullanılan ifadeler değiştirilmiş, başvuru şartları hakkında olan maddeye “Harçlar Kanunu’nda 32 sıra numarasında yazan 5 lira kayıt harcı” şeklinde ayrıntılı bir ifade eklenmiştir. Kayıt harcının dışında tescil işlemleri için alınacak harç miktarları da ilk defa bu talimatname ile açıklanmıştır. Buna göre; “Harçlar Kanunu’nda 34 sıra numarasında yazan birinci marka için 50 lira, ikinci marka için 40 lira ve üç ve daha fazla markanın her biri için 30 lira” harç ücreti belirlenmiştir. Talimatname ile birlikte marka tescil başvurusu dilekçesinde gereken evraklarda da bazı değişiklikler yapılmıştır. Daha önce markanın beşi pullu, ikisi pulsuz yedi örneği istenirken, yeni düzenlemeyle beşi pullu ve onu pulsuz on beş adet örneğin istenmesine karar verilmiştir. Dilekçenin nasıl olması gerektiği ile ilgili olarak sadece dilekçe kağıdının boyutlarında ufak değişiklikler yapılmış, bunun dışında bahsedilen kısım aynı kalmıştır²⁴³. Uluslararası marka tescil başvurusunda dilekçede bulunacak evraklar, Bern Bürosu’na ödenecek harçlar gibi kararlara talimatnamenin bu başlığı altında yer verilmiştir. 1954 yılında yayınlanan talimatnamede bu konular ile ilgili hüküm bulunmazken, bahsedilen başlık altında

²⁴² T.C. Resmi Gazete, sayı: 8673, (1 Nisan 1954); T.C. Resmi Gazete, sayı: 9109, (21 Eylül 1955.)

²⁴³ Göş.yer.

alınan kararların çoğu 18 Şubat 1932 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe giren “Markaların Beynelmilel Tescili Hakkında Nizamname”de de yer almıştır²⁴⁴.

Talimatnamede diğer bir başlık olan “müşterek hükümler” kısmında da genel itibarıyla; farklı şirketlerin marka tescil ettirmesi, marka tescilinde ödenecek harçların Mal Sandığı'na gönderileceği, dilekçelerin hangi kurumlarca değerlendirileceği, vekillerin marka tescilinde neler yaptığı ve vekillerin değiştirilmesinin nasıl gerçekleştiği, yabancı ve Türk markaların deftere nasıl kaydedileceği, ferağ ve intikal muamelelerinin nasıl yapılacağı, rüçhan hakkı talebi gibi konular üzerinde durulmuştur²⁴⁵.

6 Kasım 1956 tarihinde, “Sınai Mülkiyet Mevzuatının Tatbiki Suretini Gösterir 21 Eylül-1955 Tarihli Talimatnameye Ek Talimatname” *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Ek talimatnameye duyulan ihtiyacın sebebi 29 Haziran 1956 tarih ve 6749 sayılı kanunla tasdik edilen “Berat Taleplerinde Aranılan Formalitelere Müteallik Avrupa Anlaşması” ve yine aynı kanunla tasdik edilen “İhtira Beratlarının Milletlerarası Tasnifi Hakkındaki Avrupa Anlaşması” ile belirlenen bazı kurallara uyum sağlanmak istenmesidir. 9 maddeden oluşan bu talimatnamede 8. madde dışındaki tüm kararlar ihtira beratları ile ilgilidir. Markalar ile ilgili olarak belirlenen 8. madde gereğince, Paris Sözleşmesi'nin 6. maddesine bağlı olarak tescil ettirilecek olan markalar ile menşei yabancı olan markalar haricinde diğer markaların tescilleri sırasında, kullanılacak kelimelerin Türk alfabesine göre Türkçe olması gerektiği kararlaştırılmıştır. Marka örneği üzerinde yabancı dilde yazı bulunan markalara ait tescil talepleri kabul edilmeyecektir²⁴⁶.

3.4.1.3. 7 Mayıs 1955 Tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi'ne Ek Kanun

1955 yılında, 1888 tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi'nde oldukça önemli bir değişiklik yapılmıştır. Nizamnameye bir ek kanun çıkartılması için İktisat ve Ticaret

²⁴⁴ T.C. Resmi Gazete, sayı: 9109, (21 Eylül 1955); T.C. Resmi Gazete, sayı: 2029, (18 Şubat 1932.)

²⁴⁵ Göş.yer.

²⁴⁶ T.C. Resmi Gazete, sayı: 9450, (6 Kasım 1956.)

Vekaleti'nce hazırlık yapılarak bir kanun layihası hazırlanmıştır. Bu kanun layihasının hazırlanma sebebi 1871 tarihinden itibaren benimsenen, markanın tetkik edilmeden tescil edilmesi usulünün terk edilmek istenmesidir. Almanya, İngiltere, Hollanda gibi ülkelerde başvuru sırasında markanın başkası tarafından kullanılıp kullanılmadığı tetkik edilmekte ve buna göre tescil işlemi gerçekleştirilmektedir. Fakat Fransa, İtalya ve İsviçre gibi ülkelerde markalar tetkik edilmeden tescil edilmekte ve meydana gelen ihtilaflarda yetki mahkemelere bırakılmaktadır. Türkiye de marka tescil işlemlerinde bu sistemi uygulamaktadır²⁴⁷.

1947 yılında Lahey Beratlar Enstitüsü'nün kurulması ile ilgili olarak imzalanan anlaşmada, ihtira beratlarında yenilik vasfının başvuru sırasında tetkik edilmesi ile ilgili bir karar alınmıştır. Türkiye'nin de anlaşmayı tasdik etmesi ile birlikte Alâmet-i Farika Nizamnamesi'nin de tadil edilerek, hem ihtira beratlarının hem markaların tescil başvurusu sırasında gerekli tetkiklerin yapılmasının ardından tescil işleminin gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece markasını tescil ettiren kimse, markasının bir başkası tarafından da tescil edilmesinin önleneyeğinden emin olacak, bu şekilde markanın taklidinin önüne geçilecektir²⁴⁸.

Layihâ önce İktisat Encümeni'nin onayından geçmiş ve ardından hükümetin teklifi üzerine kabul edilmiştir. 20 Mayıs 1955 tarihinde *Resmî Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe giren 6591 numaralı "Alâmet-i Farika Nizamnamesine Ek Kanun" ile nizamnamenin 2, 3 ve 7. maddeleri değiştirilmiştir. Nizamnamenin 2. maddesine yeni bir fıkranın eklenmesiyle markaların tescil edilmeden önce İktisat ve Ticaret Vekaleti'nce tetkik edilmesine karar verilmiş ve yıllarca uygulanan tescil usulü terk edilmiştir. 3. maddenin değiştirilmesi ile tescili talep edilen markanın örneklerinin, merkezde İktisat ve Ticaret Vekaleti'ne, vilayetlerde valiliklere bir dilekçe ile birlikte teslim edilmesi kararlaştırılmıştır. 7. madde gereğince eksik olan ve tamamlanması gereken evrak ve vesikalar için tebligat yapılan tarihten itibaren en az üç ay içinde

²⁴⁷ "28 Nisan 1304 Tarihli Alâmeti Farika Nizamnamesine Ek Kanun Lâyihası ve İktisat Encümeni Mazbatası (1/273)", sıra no:321, 11 Mayıs 1955.

²⁴⁸ Göş.yer.

tamamlanmayan marka tescil işlemleri İktisat ve Ticaret Vekaleti'nce reddedilecek, şeklinde bir karar alınmış, bu karar ile bağlantılı olarak 2 Mayıs 1929 tarihli, 1401 numaralı kanun da yürürlükten kaldırılmıştır. Bahsedilen ek kanunun yayınlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girmesi ve hükümlerinin İktisat ve Ticaret Vekaleti tarafından uygulanmasına karar verilmiştir²⁴⁹.

3.4.1.4. 15 Şubat 1962 Tarihli Yerli Mamulatta Türk Menşeinin Belirtilmesi Kararı

Sınai mülkiyetin kanun ve sözleşmeler yoluyla korunmasının başladığı 19. yüzyıldan itibaren alınan önlemlerin çoğunun temelinde; gayri kanuni rekabetin, taklidin ve sahteciliğin engellenmesi hedeflenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti de Türk menşei markaları korumak için zaman zaman bazı kararlar almak durumunda kalmıştır. Ayrıca sahtecilik engellenmeye çalışırken bir yandan da tescil edilecek markalarda Türkçe ifadelerin kullanılması üzerinde durulmuş, 1956 yılında yayınlanan “Sınai Mülkiyet Mevzuatının Tatbiki Suretini Gösterir 21 Eylül-1955 Tarihli Talimatnameye Ek Talimatname” ile markaların Türk alfabesine göre olma zorunluluğu belirlenmiştir²⁵⁰.

1962 yılında alınan kararla özellikle menşe sahteciliğinin engellenmesi ve ihracat ürünlerinin yurtdışında korunması amacıyla yerli sınai mamulat üzerine “Türk Malı” ibaresinin yazılması gerektiği kanaatine varılmıştır. İlk olarak 1940 yılında alınan bu karar genişletilerek bazı hükümlere bağlanmıştır. Buna göre; Türkiye'de imal edilmiş olan mamullerin cinsine göre kolaylıkla görünebilecek en uygun yerine, “Türk Malı” ibaresinin konulması zorunlu tutulmuştur. Yurtdışına ihraç durumunda ise “Made in Turkey” ifadesi kullanılacaktır. Eğer ürün ihraç edilmeyecek ve yurtiçinde kullanılacak ise ürünün üzerinde yabancı dilde kelime ve ibare bulunmaması, Türkçe kelimelerin kullanılmasına karar verilmiştir²⁵¹. 6/180 numaralı karar, 1963 yılında yürürlüğe girecek ve 15 Mayıs 1963 yılından itibaren uygulanmaya başlanacaktır²⁵².

²⁴⁹ T.C. Resmi Gazete, sayı: 9013, (27 Mayıs 1955.)

²⁵⁰ T.C. Resmi Gazete, sayı: 9450, (6 Kasım 1956.)

²⁵¹ T.C. Resmi Gazete, sayı: 11036, (15 Şubat 1962.)

²⁵² T.C. Resmi Gazete, sayı: 11336, (16 Şubat 1963.)

3.4.2. Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin Yürürlükten Kaldırılması

1950'li yıllar itibariyle talimatnameler ve kanunlar yoluyla sınai mülkiyet konulu iç mevzuatın değiştirilmesi adına önemli adımlar atılmış olsa da yapılan tüm değişikliklere rağmen, uzun yıllardır marka tescili sisteminin temelini oluşturan 1888 tarihli Alamet-i Farika Nizamnamesi yürürlükte kalmıştır. Zaman içinde nizamnamenin dönemin şartlarında yetersiz kaldığı tespit edilerek konuyla ilgili bazı çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır.

1962 tarihinde İstanbul Milletvekili Naci Öktem ve sekiz arkadaşı, Alamet-i Farika Nizamnamesi'ne bir ek kanun hazırlamak için çalışmaya başlamışlardır. Ek kanuna duyulan ihtiyacın asıl sebebi son zamanlarda sanayi kollarında ve özellikle ilaç sanayiinde, marka taklidi yapılarak sahte ürünlerin piyasaya sürülmesidir. Ayrıca ambalaj ve markanın taklidi durumunda Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin veya Ticaret Kanunu'nun haksız rekabet hükümlerine dayanılarak dava açılabilmekte fakat Ticaret Kanunu hükümleri kullanılmak istenirse, dava açacak kişinin tacir olması gerekmektedir. Bunun dışında Alamet-i Farika Nizamnamesi'nde belirlenen cezalar dönemin şartları itibariyle caydırıcı nitelik taşımamaktadır. 16 Haziran 1949 tarihli Türk Ceza Kanunu'na ek 5435 sayılı kanunla bu cezalar on kat arttırılmış²⁵³ olsa da, Türk Ticaret Kanunu'nun haksız rekabet konulu 64. maddesindeki²⁵⁴ cezalara oranla düşük kalmaktadır. Cezaların yetersizliği sebebiyle taklit sorunu da giderek çoğalmış, özellikle ilaç sektöründe yapılan marka taklidinin artması halkın sağlığını tehdit etmeye

²⁵³ Bahsi geçen madde şu şekildedir; “Vergi ve resimlerin belli süreleri içinde ödenmemesinden dolayı tahsili lâzımgelen vergi ve resim cezalarıyla tazminat kabilinden olup müteayit nispete tâbi bulunan para cezaları hariç olmak üzere Büyük Millet Meclisinin ilk kurulduğu tarihten önce yürürlüğe girmiş bulunan bütün kanun ve tüzüklerde yazılı olup da daha sonraki tarihlerde Büyük Millet Meclisince miktarına dokunulmamış olan para cezaları on misline ve Büyük Millet Meclisi tarafından kabul olunup da 31. XII. 1939 tarihine kadar yürürlüğe girmiş bulunan kanunlarda yazılı para cezası beş misline ve 1. I. 1940 tarihinden 31. XII. 1945 tarihine kadar yürürlüğe girmiş bulunan kanunlarda yazılı para cezaları üç misline çıkarılmıştır.”; T.C. Resmi Gazete, sayı: 7234, (16 Haziran 1949.)

²⁵⁴ 1956 tarihli Türk Ticaret Kanunu'nun 64. Maddesinde göre haksız rekabet suçu işleyenlerin cezaları şu şekilde belirlenmiştir; “ceza mahkemesince bir aydan bir yıla kadar hapis veya beş yüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezasıyla veya her ikisiyle birlikte cezalandırılırlar. Haksız rekabetin men'i hakkındaki kesinleşmiş ilâma rağmen haksız rekabet fiiline aynen veya tâli değişikliklerle devam eden kimse altı aydan aşağı olmamak üzere hapis ve beş bin liradan on bin liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilir.”; T.C. Resmi Gazete, sayı:9353, (9 Temmuz 1956.)

başlamıştır. Bahsedilen sorunlara çözüm olarak yapılan teklif; Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin değiştirilerek, nizamnamede belirlenen cezaların Ticaret Kanunu'ndaki haksız rekabet hükümlerine göre artırılması ve hukuk davalarına Ticaret Mahkemeleri'nin bakması gerektiği yönünde olmuştur²⁵⁵.

İstanbul Milletvekili Naci Öktem ve arkadaşlarının sunmuş olduğu kanun teklifi değerlendirilirken, yine 1962 yılında, Manisa Milletvekili Muammer Erten, “Markalar ve Menşe İşaretleri Hakkında Kanun” adındaki kanun teklifini hazırlamıştır. Bu kanun teklifi, İsviçre'nin 1939 yılında tadil edilen “Fabrika ve Ticaret Markaları Menşe İşaretleriyle Sınai Mükafat ve Madalyaları Hakkında Kanun” örnek alınarak hazırlanmıştır²⁵⁶.

Yeni bir kanun hazırlanmasına duyulan ihtiyacın en temel sebebi; 1857 Fransız Marka Kanunu'ndan alınarak hazırlanan Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin oldukça eski olması sebebiyle Muammer Erten'in ifadeleriyle; “ticaret hayatına hiçbir suretle uymamasıdır.” Bunun dışında Lozan Barış Antlaşması'na bağlı olarak Türkiye'nin dahil olduğu uluslararası sözleşmeler ile hem sözleşmeye taraf olan devletlerin hem de Türkiye vatandaşlarının markalar ve menşe işaretleri konusundaki menfaatlerinin hususi kanunlarla himaye edileceğini taahhüt edilmiştir. Her ne kadar sözleşmelerdeki mevzuat uygulansa ve “Türk Ticaret Kanunu” gibi kanunlarda haksız rekabet hükümlerine yer verilse de tüm bu kanunların arasında tam bir uyumun gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu uyumun gerçekleşmesi için nizamnamenin tadilinin dönem itibariyle yeterli gelmesi mümkün görülmemektedir²⁵⁷.

Kanun teklifinde bazı hükümlerin ne şekilde değiştirileceği hakkında bilgi verilmiş, kanunun hangi çerçevede hazırladığı da açıklanmıştır. Hazırlık aşamasında özellikle dikkate alınan husus, Türk Ticaret Kanunu ile yeni marka kanununda kullanılan

²⁵⁵ Dericioğlu, *Marka Mevzuatımız ve Tatbikatı*, s.29-32.

²⁵⁶ “Markalar Kanunu hakkındaki kanun teklifinin Millet Meclisince kabul edilen metni ve Cumhuriyet Senatosu Malî ve İktisadi İşler ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Raporları (M. Meclisi 2/160; C. Senatosu 2/140)”, sıra no: 525; Dericioğlu, *Marka Mevzuatımız ve Tatbikatı*, s.34-38.

²⁵⁷ Göş.yer.

tabirlerin arasında uyumsuzlukların olmamasıdır. Bundan dolayı uzun yıllardır kullanılan “alamet-i farika” tabirinin yerine marka kelimesinin kullanılması kararlaştırılmıştır. Kanun teklifinin birinci bölümünü oluşturan 44 maddesi markalara ve ikinci bölümünü oluşturan 7 maddesi menşe işaretlerine ayrılmıştır. Üçüncü bölümde ise çeşitli hükümler düzenlenmiştir²⁵⁸.

Markalara ayrılan birinci bölümde ilk kısım daha genel hükümleri içerirken, hangi şekillerin marka olarak kullanılabileceği, hangi markaların tescil edilip edilemeyeceği, himaye mühletleri, tescil kaydının iptali gibi konular hakkında kararlar alınmıştır. Bu bölümde marka tescilinin şartlarının belirlenmesinin önem kazandığı ve yıllardır karışıklıklara konu olan marka olarak kullanılacak işaretlerin iyi ifade edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Markanın iptali ve devir işlemlerinin ne şekilde gerçekleşeceği ve bu konularda alınan kararların, uluslararası sözleşmeler ile yabancı devletlerin mevzuatları incelenerek belirlendiği açıklanmıştır²⁵⁹.

Markalara ayrılan bölümün ikinci kısmı tescil işleminin ne şekilde gerçekleşeceğini belirlemek adına hazırlanmıştır. Buna göre başvuru süreci şu şekilde gerçekleşecektir; başvuru dilekçesinin teslimi ile birlikte yetkili kurum, dilekçenin talimatname ve kanunlara uygun olup olmadığını kontrol edecek, eksiklikler var ise gerekli mühlet tanınıp bu eksikliklerin tamamlanması beklenecek, tamamlanmadığı takdirde ise marka tescil başvurusu iptal edilecektir. Eğer gerekli evraklar mevcut ise eskiden olduğu gibi hemen tescil işlemi yapılmayacak, öncelikle tescil dilekçesi *Resmi Gazete* ile ilan edilecektir. İlan tarihinden itibaren üç ay içinde, markanın tesciline itirazı olan herkes, mahkemeye itirazda bulunabilecek veya Sanayi Vekaleti’ne markanın tescil edilmemesi için müracaat edebilecektir. Markanın tescil edilip edilmemesi ile ilgili kararlara yönelik bir ihtilaf yaşanırsa Ankara Asliye Ticaret Mahkemeleri’nden Adalet Vekaleti’nce tayin edilecek biri vasıtasıyla itiraz edilebilecek, haklarında vaktinde itiraz edilmeyen marka dilekçeleri ise sicil defterine kaydedilecektir. Marka bölümünün

²⁵⁸ [Cumhuriyet Senatosu Mali ve İktisadi İşler ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Raporları (M. Meclisi 2/160; C. Senatosu 2/140) ; Dericioğlu, *Marka Mevzuatımız ve Tatbikatı*, s.34-38.

²⁵⁹ Göş.yer.

üçüncü kısmı hukuk ve ceza davalarıyla ilgili olarak hazırlanmış, marka sahibinin haklarının tam anlamıyla korunması adına ayrıntılı ifadeler kullanılmıştır²⁶⁰.

1963 yılından itibaren bu kanun teklifi, Sanayi Komisyonu, Adalet Komisyonu, Mali ve İktisadi İşler Komisyonu, Anayasa ve Adalet Komisyonu ve Cumhuriyet Senatosunca değerlendirilmiş, konuyla ilgili fikirler beyan edilip gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla ilgili raporlar sunulmuştur²⁶¹. Tüm bu değerlendirmelerin yapılması ve hazırlık aşamasının sonunda Türkiye Cumhuriyeti'nin hazırlamış olduğu “551 sayılı Marka Kanunu”, 3 Mart 1965 tarihinde kabul edilmiş ve 12 Mart 1965 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece doksan yılı aşkın süredir uygulamada olan Alamet-i Farika Nizamnamesi hükümsüz kalmıştır²⁶².

²⁶⁰ [Cumhuriyet Senatosu Mali ve İktisadi İşler ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Raporları (M. Meclisi 2/160; C. Senatosu 2/140)].

²⁶¹ Gerekli incelemeler yapılırken, 17 Temmuz 1964 tarihinde yürürlüğe giren Harçlar Kanunu da dikkate alınmış ve yeni harç tarifesini buna uygun olarak belirlenmiştir; *T.C. Resmi Gazete*, sayı: 11756, (17 Temmuz 1964.)

²⁶² *T.C. Resmi Gazete*, sayı: 11951, (12 Mart 1965.)

SONUÇ

Sanayi Devrimi ile birlikte oluşan yeni dünya düzenine uymak adına Osmanlı Devleti, bu çağın gerekliliklerini yerine getirmek ve geliştirilen teknoloji seviyesini yakalamak için bazı hamleler yapmıştır. Avrupa Devletlerinin henüz yeni yeni marka koruma yasaları çıkardığı dönemde, Osmanlı Devleti'nde "Fabrika Ma'mulâtıyla Eşya-yı Ticariyeye Mahsus Alamet-i Farikalara Dair Nizamname" yürürlüğe konmuştur. Osmanlı Devleti, bu konuda dünyadaki ilk düzenlemelerden olan nizamname ile marka tescili kapsamında öncü devletlerden biri olmuştur.

Gelişen teknoloji ile birlikte devletlerin başlattığı endüstrilerini yarışırma savaşı, uluslararası sergilerin düzenlenmesiyle daha da gün yüzüne çıkmıştır. Osmanlı Devleti, bu sergilere davet edilmiş ve özenle hazırlanılarak katılım sağlamıştır. Zira Osmanlı yönetimi de sanayisini geliştirmek için gereken adımları attığını Avrupa Devletlerine göstermek istemektedir. Bu sergilerin çok farklı bir etkisi de olmuştur; o da katılımcıların sergide gördükleri her türlü gelişmeyi ülkelerinde taklit etmesi sebebiyle henüz yeni oluşturulan marka ve patent yasalarının yetersizliğinin gün yüzüne çıkmasıdır. Bunun sonucu da, uluslararası sözleşmelerin yapılarak marka ve patentlerin uluslararası bağlamda korunması fikrini gündeme getirmesi olmuştur.

Gelişmeler, 20 Mart 1883 tarihli "Sınai Mülkiyet Haklarının Korunmasıyla İlgili Paris Sözleşmesi", 9 Eylül 1886 tarihli "Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunması Hakkında Bern Sözleşmesi" ve 14 Nisan 1891 tarihli "Fabrika ve Ticaret Markalarının Uluslararası Tescili Hakkında Madrid Sözleşmesi"yle sınai mülkiyet üst başlığı altında markanın da içinde bulunduğu mülkiyet haklarının korunması anlamına gelen düzenlemelerle tepe noktasına ulaştı. Belirtilen sözleşmelere taraf olan devletler belirli yükümlülükler altına girerken Osmanlı Devleti mesafeli yaklaştı, taraf olma konusunda çok da istekli olmadı. Osmanlı Devleti yönetimi, Paris ve Madrid Sözleşmesi'ne daha yakın durmakla beraber Bern Sözleşmesi'ne karşı daha uzak bir mesafedeydi. Bu tutum, Osmanlı Devleti'nin ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de devam ettirildi. Nitekim Lozan Barış Antlaşması'nda konuyla ilgili hükümlere varılmasına rağmen, daha antlaşma görüşmeleri sırasında Türk tarafının Bern Sözleşmesi'nin tasdiki

konusunda çekince belirtmesi, aslında yakın bir zamanda sözleşmenin tasdik edilmeyeceğini kanıtlar nitelikteydi. Bu noktada Türkiye, sınai mülkiyet gelişmelerini dikkatle takip ederek buna uygun bir politika izlerken, fikri mülkiyet konusu daha geri planda tutulmaktaydı.

Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Barış Antlaşması'nın ardından uluslararası sözleşmelere taraf olma hakkındaki gerekli taahhütleri yerine getirme konusunda aceleci davranmamış, öncelikle belli bir konjonktürel değişimin yaşanmasını beklemiş; fakat 1925 yılında Lahey Konferansı'na katılarak sözleşmeye taraf olunacağı bildirilmişti. Kanunlaştırma aşamasının gerçekleştiği 1930 yılına kadar sınai mülkiyet konusuyla ilgili alınan kararlarda, Lahey Konferansı'nda varılan hükümlerin izleri mevcuttu.

Türkiye, 1930 yılında Sınai Mülkiyet Haklarının Korunmasıyla İlgili Paris Sözleşmesi'ne dahil olmuş ve sözleşmenin yükümlülüklerini yerine getirmeye başlamışken, 1939 yılında II. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla sınai mülkiyet konusunda yaşanan gelişmeler de durmuştu. Savaşın bitmesiyle dünyada yaşanan değişiklikler, Türkiye Cumhuriyeti'ni de etkilemiştir. Nitekim Türkiye, savaştan sonra çeşitli devletlerin barışı sağlamaya yönelik faaliyetlerinde yer almış, Batı Bloku'na yakın durması sebebiyle blok ülkelerinin bulunduğu örgütlere ve sözleşmelere katılmak yolunda politika benimsemiştir. 1930 yılına kadar uluslararası sözleşmeler noktasında gösterilen çekingen tavır bir yana bırakılarak, uluslararası örgüt ve sözleşmelere katılım bir seçim olmaktan çok, gereklilik olarak görülmüş ve Türkiye savaş öncesindeki tavrından çok farklı bir tutum içine girmiştir. Bu tutum değişikliğinde değişen dengeler yanında siyasi ilişkilerle güçlenen uluslararası sınai mülkiyet gelişmeleri de Türkiye'nin tutumunu etkilemiştir.

Bu ortamda 1888 yılından itibaren yürürlükte olan ve 1928'de bir talimatnameyle uygulama usulleri açıklanan Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin uygulanması ile ilgili sorunlar mevcuttu. Nizamnamede marka tescilinin nasıl yapılacağı yönünde bilgiler mevcutken, taklit konusunun eksik bırakılması aksaklıklara neden oluyordu. Bu konuda markanın tescil aşamasında daha önce kaydedilip kaydedilmediğinin araştırılmaması, üçüncü şahısların markanın tescilinden haberdar olamaması temel sorundu ve marka

taklidinin önü bir türlü alınamıyordu. 1955 tarihinde yürürlüğe konan ek kanun ile markanın tetkik edilmeden tescili usulünden vazgeçilerek, markanın başka bir hak sahibi tarafından kullanılıp kullanılmadığı araştırılmıştır. Bu usulün benimsenmesi ile nizamnamenin getirdiği en büyük noksanın çözülmesi amaçlanmıştır. Zira taklit, marka tescil sistemini sekteye uğratan en önemli sorun olarak görülüyordu. Cumhuriyet yönetimi bu sorunun üzerine yoğunlaşmış, zaman zaman çıkartılan yeni kanunlarla nizamnamenin eksiklikleri tamamlanmaya çalışmıştır. Ancak yapılanlar yeterli olmamış, uzun yıllar uygulanan Alamet-i Farika Nizamnamesi, ticaretin küreselleştiği bir çağda marka tescili sisteminin tam anlamıyla işlemesini mümkün kılmamıştır.

Eksiklikleri görülen Alamet-i Farika Nizamnamesi ilga edilmeyerek yeni düzenlemelerle sorunun üstesinden gelinmeye çalışılmıştır. Çok partili hayata geçişle birlikte konuya ilgi duyan milletvekillerinin kanun teklifleri olmuştur. Buna karşın nizamnamede yapılacak değişikliklerin yetersiz kalacağı, değişen dünyaya uyum sağlama konusunda marka sisteminin köklü bir değişikliğe ihtiyacı olduğu görülmüştür. Hızla atılan adımlarla kanunlaştırma çalışmaları başlamış; gerek marka tescil sisteminin işleyişindeki sorunlar gerek uluslararası alanda izlenen “Avrupa Devletleri ile ortak hareket etme” politikası en nihayetinde Türkiye’nin AET’ye üye olma isteği 1965 yılında 551 sayılı Marka Kanunu yürürlüğe konması ile sonuçlanmıştır.

Cumhuriyet döneminde tescil edilen markalar hakkında değerlendirme yapıldığında yabancıların Türkiye topraklarında tescil ettirdiği markaların azımsanamayacak derecede fazla olduğu görülür. Ayrıca tescil edilen markalardan kimi uzun soluklu olurken, yıllar önce oldukça popüler olmasına karşın günümüzde varlığını koruyamamış markalar da vardır. Gazetelerde sıkça ilanlarına rastlanılan Singer, Nestle, Ford gibi markalar varlığını korurken, ne yazık ki Osmanlı döneminden itibaren tescil kayıtlarında rastlanan Türk markalarının bir kısmı günümüzde piyasada bulunmamaktadır. 1920’li yıllarda Danimarka tescil kayıtlarında dahi isimlerine rastlanan ve dünya markası olmuş Türk sigara markaları, marka kültürünün gelişmemesi ve marka değerinin korunamaması gibi nedenlerle yok olmaya mahkûm olmuştur.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

1.1. Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı (HR.İM)

İdare Dosya Usulü (İDUİT)

1.2. Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâbıalî Evrak Odası (BEO)

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemî (DH.MKT)

Hariciye Nezareti İdare (HR.İD)

Sadaret Divan Mukaveleler (A.DVN.MKL)

Şura-yı Devlet (ŞD)

1.3. Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri (TBMMZC)

Devre: 2, C: 15, 15 Mart 1926.

Devre: 2, C: 26, 1 Haziran 1926.

Devre: 3, C: 9, 2 Mart 1929.

Devre: 3, C: 19, 15 Mayıs 1930.

Mazbatalar

“Alamet-i Farika Nizamnamesine Bir Madde Tezyiline Dair 1/329 Numaralı Kanun Layihası ve İktisat ve Maliye Encümenleri Mazbataları”, sıra no: 96, 10 Ocak 1929.

“Beynelmilel Sinaî MülkiyetMukavelelerinin Lâhay Tadilâtına İltihak Edilmesi Hakkında 1/570 Numaralı Kanun Lâyihası ve İktisat Encümeni Mazbatası”, sıra no: 143, 30 Ocak 1930.

“Sinaî Mülkiyetin Himayesine Mahsus 20 Mart 1883 Tarihli Paris İttihadı Mukavelenamesiyle Ticaret Eşyası Üzerinde Sahte Mahreç İşaretlerinin Men’i Hakkındaki 14 Nisan 1891 Tarihli Madrid İtilâfnamesinin 2 Haziran 1934 Tarihli Londra Tadillerinin Tasdiki Hakkında Kanun Lâyihası ve Hariciye ve Ticaret Encümenleri Mazbataları (1/440)”, sıra no: 53, 24 Mart 1956.

“28 Nisan 1304 Tarihli Alâmet-i Farika Nizamnamesine Ek Kanun Lâyihası ve İktisat Encümeni Mazbatası (1/273)”, sıra no: 321, 11 Mayıs 1955.

Raporlar

“Markalar Kanunu Hakkındaki Kanun Teklifinin Millet Meclisince Kabul Edilen Metni ve Cumhuriyet Senatosu Malî ve İktisadi İşler ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Raporları (M.Meclisi 2/160; C. Senatosu 2/140)”, sıra no: 525, 20 Ocak 1965.

“Neuchâtel’de İmza Edilen Sınai Mülkiyet Haklarının Korunmasına ve Onarılmasına Dair Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun Tasarısı ve Dış İşleri ve Ekonomi Komisyonları Raporları (1/181), sıra no: 217, 8 Mayıs 1947.

1.4. Türk Patent Enstitüsü Arşivi

Marka Sicil Kayıt Defteri, Defter no: 401-500.

Marka Sicil Kayıt Defteri, Defter no: 801-891.

Marka Sicil Kayıt Defteri, Defter no: 1340-1470.

Marka Sicil Kayıt Defteri, Defter no: 1471-1836.

Marka Sicil Kayıt Defteri, Defter no: 1473-1897.

Marka Sicil Kayıt Defteri, Defter no: 2978-3378.

2. Kitaplar ve Makaleler

AFİFİ, Faryan Andrew, “Unifying International Patent Protection: The World Intellectual Property Organization Must Coordinate Regional Patent Systems”, *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Reviews*, C: 15.

AKAY, Tolga, I.Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nde Sınai Mülkiyet Haklarının Durumu ve Alman Silah Patentleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C: XVI, S: 32, 2016.

AKAY, Tolga, “Osmanlı Devleti’nde Marka Hukukunun Gelişimi”, *TBB Dergisi*, S: 126, 2016.

AKAY, Tolga, “Osmanlı Devleti’nde Patent Sisteminin Gelişimi”, *Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi*, C: 11, S: 44.

AKÇURA, Gökhan, *Türkiye Sergicilik ve Fuarçılık Tarihi*, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 2009.

AKIN, Fethullah, “İkinci Dünya Savaşı Sonrası Yenidünya Düzeni ve Türkiye”, *İş ve Hayat Dergisi*, 2017.

ARSEVEN, Haydar, “Alamet-i Farika Hakkının Mahiyeti, Gayri Kanuni Rekabetle Münasebeti ve Doğumu”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C: 16, S: 3, 1950.

- BÜLBÜL, Yaşar-ÖZBAY, Rahmi Deniz, “Sanayi Devrimi’nin Tartışmalı Bir Kurumu Olarak Patent ve Osmanlı’da İhtira Beratı Kanunu”, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, C: 18, S: 1.
- ÇAKIR KATOK, Betül, “Cumhuriyet Dönemi Sigara Tescilleri (1923-1936), *International Social Sciences Studies Journal*, C: 6, S: 62, 2020.
- DERİCİOĞLU, Hayri, *Marka Mevzuatımız ve Tatbikatı*, C: 1, San Matbaası, Ankara, 1967.
- EMRULİ, Safet-NUHİU, Agim-KADRİU, Besa, “Copyright and Copyright Protection”, *European Journal of Interdisciplinary Studies*, C: 2, S: 4, 2016.
- ERİM, Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, C: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953.
- Fikri ve Sınai Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 1995.
- GEMCİ, Remzi-GÜLŞEN, Gamze-KABASAKAL, F.Müge, “Markalar ve Markalaşma Şartları”, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, C: 14, S: 1, 2009.
- GÜNDOĞDU, Gökmen, “555 Sayılı Coğışkhk’ın Uygulanmasında Ürün Kavramı ve Sorunlar”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C: LXIII, S: 1-2, 2005.
- GÖKOVALI, Ummuhan-BOZKURT, Kurtuluş, “Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakkı (FSMH) Olarak Patentler: Dünya ve Türkiye Açısından Tarihsel Bir Bakış”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S: 17, 2006.
- HİRSCH, Ernst, “Bern Sözleşmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 7, S: 1-2, 1950.
- HİRSCH, Ernst, *Fikri ve Sınai Haklar*, Ankara Basımevi, Ankara, 1948.
- HİRSCH, Ernst, “Türkiye’de Tercüme Hakkının Veçhi Tekamülü”, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1939.
- KAL’A, Ahmet, İhtira Beratı’ndan Patent’e, *Alamet-i Farika’dan Marka’ya Türk Sınai Mülkiyet Hakları Tarihi*, Türk Patent Enstitüsü, Ankara, 2008.
- KAL’A, Ahmet-İNCE, İrfan, *Alamet-i Farika’dan Marka’ya*, Türk Patent Enstitüsü, Ankara, 2006.
- KARAAHMET, Erdoğan, “Bilgi Kaynağı Olarak Patentler, Markalar ve Türk Patent Enstitüsü”, *Türk Kütüphaneciliği*, C: 9, S: 4.
- KAZGAN, Haydar, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Şirketleşme*, Vakıfbank Yayını, İstanbul, 1999.

KIRANLAR, Safiye, Cumhuriyet Döneminde Markalaşma Sürecinin Analizi”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, C: 4, S: 2, 2019.

“Lozan Sulh Muahedesinin Kabulüne Dair Kanunlar”, Düstûr, Üçüncü Tertip, C: 5, Necmi İstikbal Matbaası, İstanbul, 1931.

PARLAKYILDIZ, F.Merve-GÜVEL, E.Alper, “Fikri Mülkiyet Hakları ve Bu Hakları Korumanın Ekonomik Önemi”, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C: 8, S: 4, 2015.

SECKELMANN, Margrit, “From the Paris Convention (1883) to the TRIPS Agreement (1994): The History of the International Patent Agreements as a History of Propertisation?”, *Zeitschrift für Globalgeschichte und Vergleichende Gesellschafts Forschung*, 2011.

SOYAK, Alkan, “Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları: Tanımı, Tarihsel Gelişimi ve GOÜ’ler Açısından Önemi”, *Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi*, S: 1, 2005.

SULUK, Cahit, *2023 Vizyonu Işığında Türk Sınai Mülkiyet Raporu*, haz: Yavuz Türk, Mavi Ofset, İstanbul, 2014

SZALEWSKI-Joanna Schmidt, “The International Protection of Trademarks After the Trips Agreement”, *Duke Journal of Comparative&International Law*, C: 9.

ŞEKER, Emriye Özlem, “A Comparison of Trademark Laws in European Union and Turkey on Protection Against Dilution of Trademarks”, *Ankara Bar Review*, 2013.

TAKIM, Abdullah, “Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C: 67, S: 2, 2012.

YAZICI, Serkan-ŞAHİN, Sıla, “Osmanlı Devleti’nde Patent Uygulaması: Örneklerle İhtira Beratı Kanunu İncelemesi”, *History Studies*, C: 11, S: 2, Nisan 2019.

YILDIZ, Burçak, “WIPO’nun Coğrafi İşaret Hukuku Alanındaki Faaliyetleriyle Paris, Madrit ve Lizbon Sözleşmelerinde Coğrafi Köken Gösteren İşaretlere İlişkin Düzenlemeler”, *FMR Dergisi*, C: 8, S: 1, 2008.

3. Süreli Yayınlar

Akşam

Ceride-i Adliye

Hakimiyet-i Milliye

İkdam

İzmir Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası

Remi Sınai Mülkiyet Gazetesi

Tanin

T.C. Resmi Gazete

Ticaret Vekaleti Mecmuası

Ulus

Vakit

4. Tezler

AKAY, Tolga, *Osmanlı Devleti'nde Fikri Mülkiyet (1850-1914)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2015.

AKIN, Saadettin, *Tanınmış Markalar*, Türk Patent Enstitüsü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2001.

ALAN, Şeyda, *Sınai Mülkiyet Haklarının Ekonomik Büyümeye Etkisi*, Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.

AYBER, İncilay, *Sınai Mülkiyet Haklarıyla İlgili Uluslararası Kuruluşlar (WIPO, DTÖ, AB)*, Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2005.

BAYRAM, Elif Betül, *Uluslararası Marka Tescil Sistemleri Madrid Protokolü İle Topluluk Marka Sisteminin Karşılaştırmalı İncelemesi*, Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2001.

ÇAMPINARI, Duygu, *Avrupa Birliği ve Türk Hukuku Açısından Markanın Sulandırılması Kavramının İncelenmesi*, Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2014.

GÖKMEN, Özlem, *Marka Hukukunda Rüçhan Hakkı*, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.

KART, Aslıhan, *Marka Hakkına Tecavüz Suçları*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

ÖZDEMİR, Kubilay, *Tanınmış Marka Kavramı ve Ulusal Uluslararası Uygulamaları*, Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.

ÖZDİL, Kemal, *Fikri Mülkiyetin Küresel Ekonomi Politikası*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

ŞEFİK, Memiş, *19.Yüzyılda Bir Sanayileşme Stratejisi Olarak Uluslararası Fuarlar: Osmanlı Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2015.

5. İnternet Kaynakları

<https://www.telifhaklari.gov.tr/Dunya-Fikri-Mulkiyet-Orgutu-WIPOOMPI>. (Erişim Tarihi: 23.1.2020.)

EKLER

Ek 1: Marka tescil işlemlerinde eksik evrak bulunduran kişilerin, evraklarını tamamlaması için *Resmi Gazete*'de yayınlanan ilan.

İLANLAR

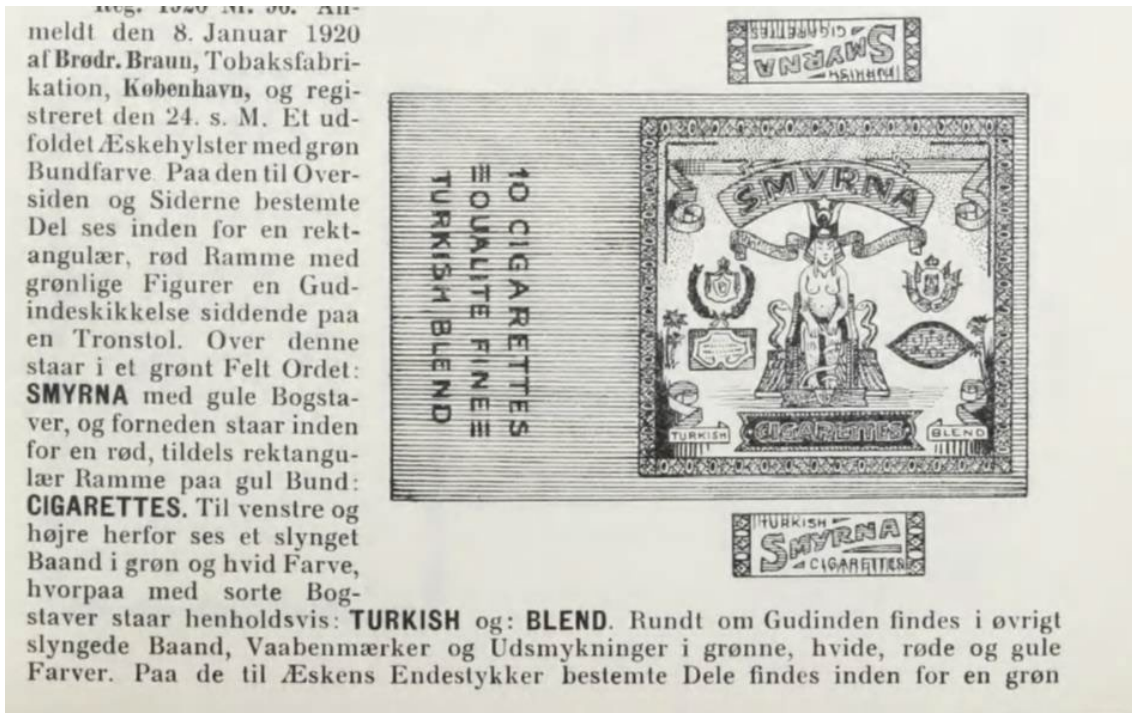
İktisat Vekâletinden :

Muhtelif tarihlerde tevdi edilmiş olup kanunî mühleti geçtiği halde noksanları ıkmal edilmeyen ve tafsilatı aşağıda yazılı bulunan (60) markanın (alâmeti farika nizamnamesine müzeyyel 1401 numaralı kanun ahkâmına tevfiikan) tescilleri reddedilmiştir. Bu hususta itirazı olanların ilân tarihinden itibaren bir ay zarfında İktisat Vekâletine müracaatları ve bu mühletin mürurundan sonra vaki olacak müracaatların hiç bir suretle nazarı itibare alınmayacağı ilân olunur.

İlk müracaat tarihi	Sicil №	Noksanının ıkmalı için tebliğ tarihi	Sahibinin ismi
18/8/1926	1257	21/12/1926	Alacahamam 13 T. C. tebaasından Toledo biraderler.
13/6/1926	1322	15/10/1929	Galata Mehmet Alıpaşa han No. 5 avukat Safi Efendi
Nisan 1927	1594	19/2/1929	Beyoğlu Hamalbaşında müskirat mağazasında Sotiraki Som oğlu
T. sanı 1341	1037	16/10/1929	Kanlıca hırsar caddesi No. 9 Mehmet Devriş Bey
temmuz 1341	906	20/10/1929	Viktor Kazılay velet Kostı Efendi.
27/4/1341	869	13/10/1929	Mumhane caddesi No. 67 müskirat fabrikası Hirisiyadis Efendi
K. evvel 1926	1364	16/10/1929	Toledo biraderler
K. evvel 1341	1054	13/10/1929	Beyoğlu Opera sineması müdürü Cemal Ahmet ve Şürekâsı.
Nisan 1341	870	21/10/1929	Tünel pasaj No. 9 Emil Roseto Efendi.
T. evvel 1341	1019	15/10/1929	Çakmakçılar yokuşu No. 66 Yorgi-yos Kostantinos
T. evvel 1341	992	21/10/1929	Gedik paşa Yahı paşa yokuşu No. 3/5 papazyan
26/10/1341	662	13/10/1929	Havuzlu han 22/24 Aznavur Mahdumları
10/6/1929	1224	15/10/1929	Taşçılarda Arğiri Raka Efendi
10/3/1341	783	15/10/1929	Saidiye han R. Y. Danon Efendi
17/10/1341	993	24/10/1929	Zından kapı Fıçırcılar caddesi N. 50 Hüsnü Efendi
22/12/1340	700	16/10/1929	Doğuş imalâthanesi müdürü Mehmet Asım
24/11/1929	2303	4/3/1930	Aram P halaçyan Efendi
29/7/1930	2437	27/8/1930	Jiray Barutyan Efendi
1/9/1929	2214	23/1/1930	Yorgi Papazyanopolos Efendi
24/11/1929	2294	15/3/1930	Aram P. Nalaçyan Efendi
31/3/1930	2374	2/7/1930	Arğiri tamburidis Efendi
12/8/1927	1587	30/9/1929	Zambiko ve şürekâsı
24/2/1930	2373	13/9/1930	Mazhae Cemal ve Yodagalı Papa Efendi
4/4/1928	1805	6/12/1930	Vasil Levrent oğlu
9/7/1928	1923	6/11/1930	» » »
18/9/1930	168	6/11/1930	Mehmet Ekrem Bey
21/7/1930	2438	6/12/1930	İskilipos Eefendi
10/4/1928	1813	6/12/1930	Andos oğlu şürekâsı
24/7/1928	1943	6/12/1930	Jol İştiringir ve Viktor klektif Ş.
5/5/1929	2122	6/12/1930	Mehmet Cemal Bey
12/4/1929	1831	6/12/1930	İsmet kardeşleri
18/11/1929	2286	6/12/1930	Halit ve Kolerof Efendi
5/5/1929	2121	6/12/1930	Kirkor fermanyan Efendi
14/2/1928	1783	6/12/1930	Panayadis Efendi

Kaynak: T.C. Resmi Gazete, sayı:1821, 13 Haziran 1931.

Ek 2: Danimarka marka kayıtlarında bulunan “Smyrna” sigara markası alameti.

Kaynak: Dansk Varemaerketidende, Nr: 3, 1920 s.21.

Ek 3: Danimarka marka kayıtlarında bulunan “Abdulla” sigara markası alameti

Reg. 1928 Nr. 1151. Anmeldt den 21. September 1928 Kl. 10⁵⁰ af Abdulla and Company, Limited, Tobaksfabrikation, London i England, og registreret den 10. November s. A. Mellem to arabiske Soldater ses en Cigaretæske, hvorpaa læses Ordet: **Abdulla**, Anmeldernes Adresse samt **Cigarette Specialists** samt nogle arabiske og tyrkiske Skrifttegn. Under Æsken læses: **Abdulla is and always has been an entirely British firm.** Foruden læses: **Turkish Coronet.** Mærket er registreret i London den 29. Marts 1928 i Kl. 45 for tyrkiske Cigaretter. Ordene: **Turkish Coronet** er af Anmelderne angivet at skulle anvendes som en særlig Benævnelse for disse Varearter.

ABDULLA IS AND ALWAYS HAS BEEN AN ENTIRELY BRITISH FIRM.

TURKISH CORONET

Kaynak: Dansk Varemaerketidende, Nr: 45, 1928 s.322.

Ek 4: Samsun sigara markasının *Ulus Gazetesi*'ne verdiği ilan.

Kaynak: Ulus, 5 Nisan 1939, s.12.

Ek 5: Balıkesirli Eminzade Kardeşler Kollektif Şirketi'nin tescil ettirdiği incir markası.

Kaynak: Resmi Sınai Mülkiyet Gazetesi, sene: 1, no: 2, Kanunevvel 1931.

Ek 6: Gillette markasına ait tescil kaydı.

Kaynak: Resmi Sınai Mülkiyet Gazetesi, sene: 1, no: 2, Kanunvevvel 1931.

Ek 7: Nestle markasına ait tescil kaydı

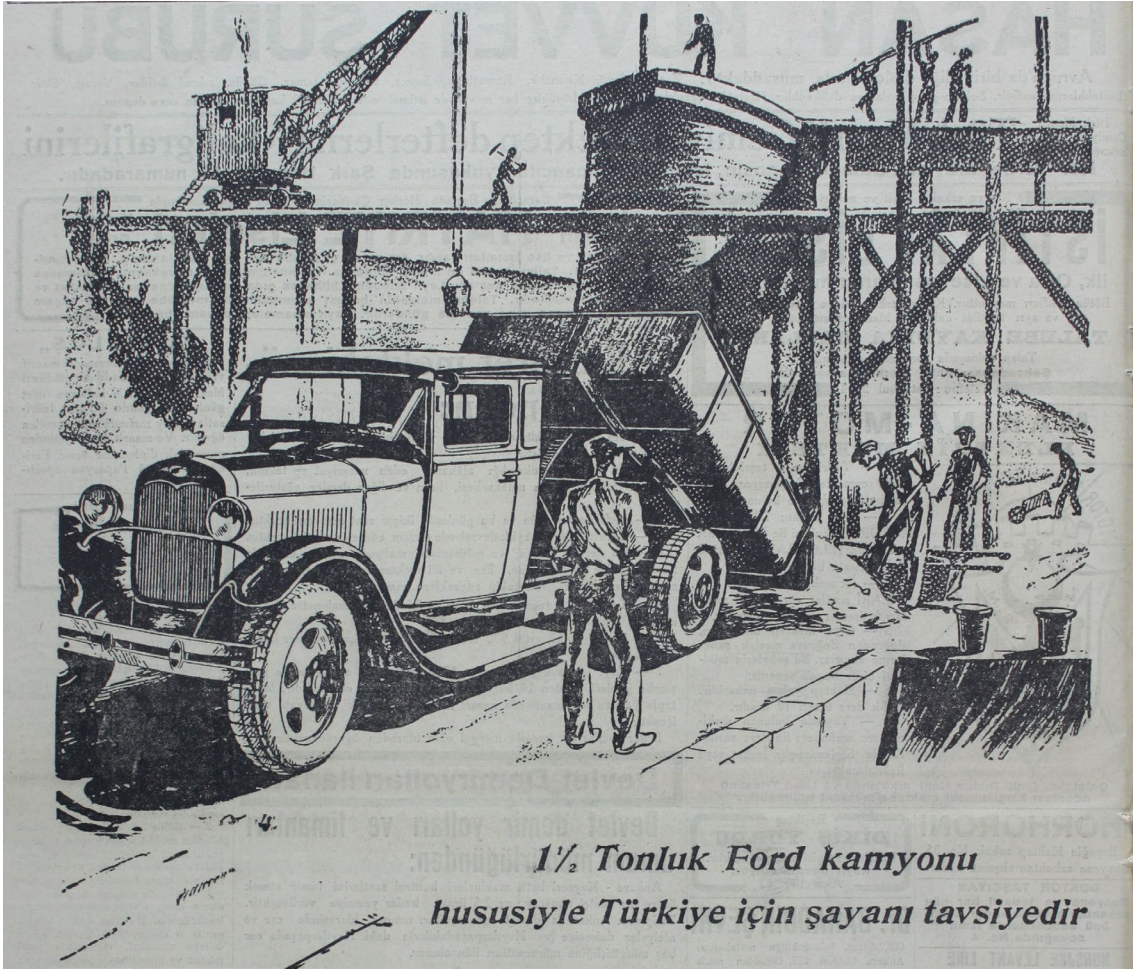
Kaynak: Resmi Sınai Mülkiyet Gazetesi, Yıl: 5, Sayı: 20, Haziran 1936.

Ek 9: Philips markasına ait Osmanlıca gazete reklamı.

Kaynak: Cumhuriyet, 28.3.1926.

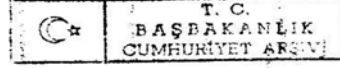
Ek 10: Ford markasına ait gazete reklamı.

Kaynak: *Akşam*, 16.9.1930.

Ek 11: Beynelmilel Sınai Mülkiyet Mukavelesine İltihak Edilmesi Hakkında Kanun Layihası.

T. C.
BAŞVEKÂLET
Muamelât Müdürlüğü
Şube
Sayı 8798

~~Kararname~~ ~~şekli~~

*Beynel-milel sinai mülkiyet
mükavelelerini 6 teşrinisani / 925
Gâhıy taddilâtına iltihak edilmesi
H- Kanun layihası
29 - 7 - 930*

Bş. V.
İSMET

Ad. V.
M. E.

M. M. V.
M. A.

Da. V
Ş. K.

Ha. V.
D. T. R.

Ma. V.
Ş. S.

Mf. V
C. H.

Na. V.
R.

İk. V.
Ş

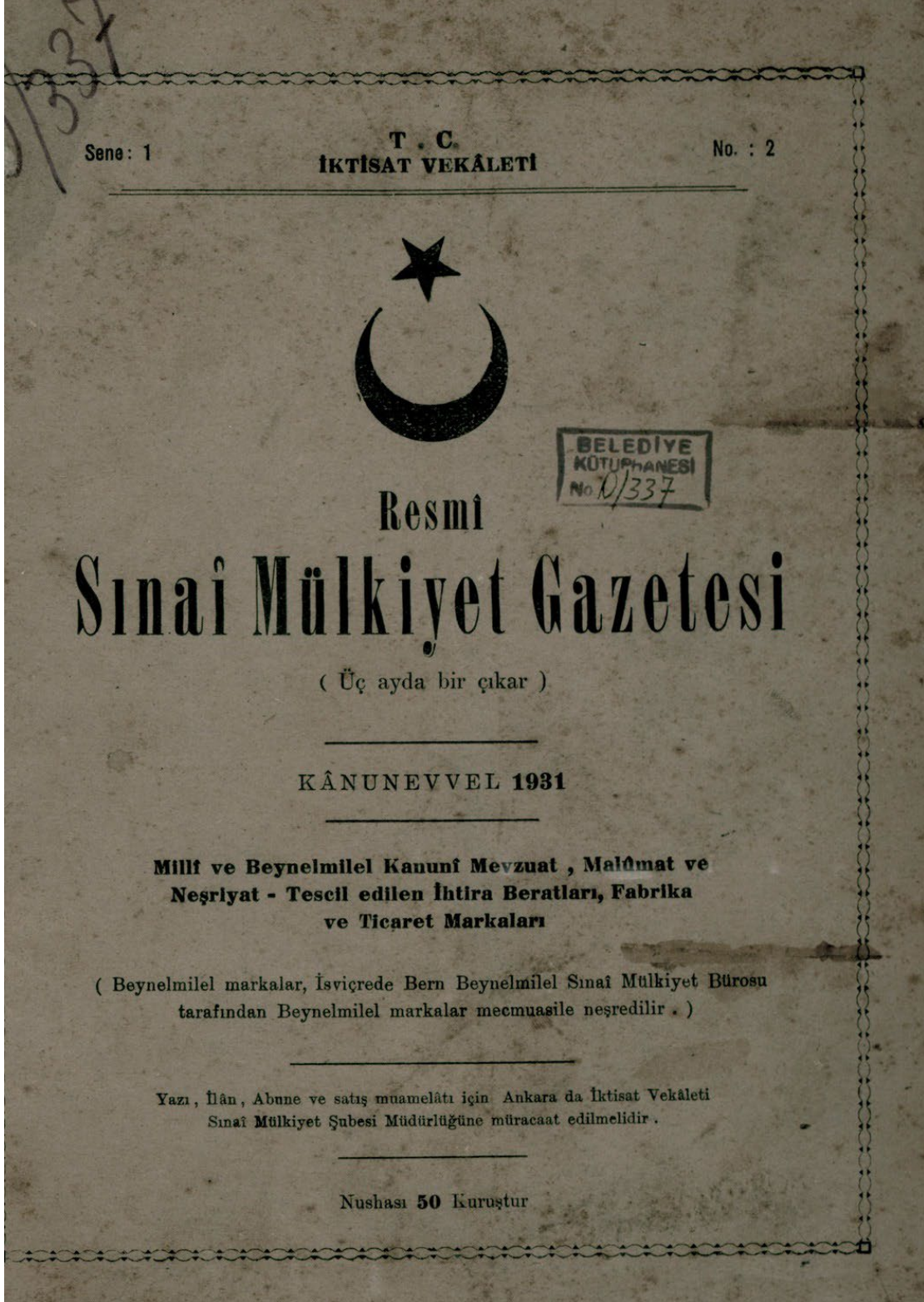
S. İ. M. V.
D. R.

İktisadî kâğıt

030 18 01 2 8 4 11

Kaynak: BCA, 30.18.1.2, 8.4.11.

Ek 12: Resmi Sinaî Mülkiyet Gazetesi'nin kapağı.

Kaynak: Resmi Sinaî Mülkiyet Gazetesi, sene: 1, no: 2, Kanunevvel 1931.

ÖZGEÇMİŞ

Betül Katok, 2017 yılında Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih bölümünden mezun oldu. 2017 yılında Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimine başladı.

